

αὐτῆς, σάρξ ἔμψυχος λογική, καὶ οὐ φάντασμα, ἢ ἄλλο τι παρὰ τὴν τεκοῦσαν σάρκα, τὴν τοῦ Λόγου σάρκα, τὴν ψυχὴν ἔχουσαν λογικήν, ἐν ᾧ κατώκει πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς.

^{PG}
^{85, 1409} Cap. III, 8. «Τὸ πνεῦμα ὃπου θέλει πνεῖ, καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις, ἀλλ’ οὐκ οἰδας πόθεν ἔρχεται, καὶ ποῦ ὑπάγει· οὗτος ἐστὶ πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Πνεύματος». 1637

Πνεῦμα ὁ Πατήρ ὡς Θεός, πνεῦμα καὶ ὁ Γίδης ὁς Θεός· διὸ τὸ Πνεῦμα, ὃ ἐστιν ὁ Θεός καὶ Πατήρ, πνεῦμα τίκτει, ὃ ἐστι τὸν Γίδην καὶ Θεόν. Ὁμοούσιος οὖν ὁ Χριστὸς τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιος τῇ Μητρὶ κατὰ τὴν σάρκα, εἰ καὶ εἰς ἐξ ἀμφοῦν ὁ Χριστός, ἀτρέπτως καὶ ἀσυγχώτως, κατὰ δὲ τὸν κανονικῶς ἐκτεθέντα νῦν παρὰ τοῦ Κυρίου λόγον, διὰ Χριστοῦ ἀναμορφούμεθα, τῆς διανοίας ἡμῶν εἰς πνευματικὴν ποιότητα διαπλαττόμενης.

LEONTIUS Hierosolymitanus¹ (saec. VI)

ADVERSUS NESTORIANOS (531/533)

^{PG}
^{86, 1568} Lib. II, cap. XIV. [...] Οὐκοῦν ὅρθῶς εἰδέναι δέον τοῦ μὲν Λόγου κοινὴν τὴν φύσιν πρὸς τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα· τὴν δὲ ὑπόστασιν ἰδικὴν μὲν 1638

eius ipsi similis, caro quoque anima rationeque praedita exsistet; non autem phantasma, vel aliud quidpiam a Genitricis carne diversum, Verbi caro fuerit, utpote anima rationeque pollens, in qua habitavit omnis plenitudo divinitatis corporaliter.

^{PG}
^{85, 1410} Cap. III, 8. *Spiritus ubi vult spirat: et vocem eius audis, sed nescis unde veniat, aut quo vadat: sic est omnis qui nascitur ex Spiritu.*² 1637

Spiritus Pater est ut Deus, Spiritus quoque Filius est ut Deus: quocirca Spiritus, qui Deus et Pater est, Spiritum gignit, id est Filium et Deum. Eiusdem igitur Christus cum Patre substantiae est secundum divinitatem, similis quoque Matri secundum carnem, tametsi ex utrisque sit unus Christus sine immutatione et absque ulla permixtione. Iuxta Domini autem iam expositum sermonem, per Christum reformamur, mente nostra in spiritalem quamdam qualitatem transformata.

^{PG}
^{86, 1567} Lib. II, cap. XIV. [...] Recte ergo iudicandum est Verbi naturam esse communem eum Patre et Spiritu, personam vero esse par-

¹ De identitate Leontii Hierosolymitani cum Leontio Byzantino discenti viri docti (cfr. Al, 547; Cay, II, 158; E. PETERSON, in *EnC*, VII, 1168; Bar, III, 20; Lau, 168).

² Io. III, 8.

• PG 85, 1380, 1509.

ώς πρός τε τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα καὶ πρὸς πάντας τοὺς μὴ ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου ἀνθρώπους, μόνον δὲ κοινὴν ὡς πρός τὴν ἐκ τῆς Θεοτόκου ληφθεῖσαν τῷ Λόγῳ σάρκα· καὶ αὐτὴν δὲ ἀνάπολιν τὴν ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου σάρκα, τὴν μὲν φύσιν κατὰ τὴν ἡμετέραν κοινωνίαν, κοινὴν ἔχειν πρὸς πάντας τοὺς ἐξ Ἀδάμ, τὴν δὲ ὑπόστασιν ἰδικὴν πρός τε ἡμᾶς καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα, πρὸς δὲ τὸν Λόγον μόνον κοινήν· οὗτος γάρ κανὼν ὁρθοδοξίας ἡμῶν διὰ τῶν θεηγόρων παραδέδοται. "Οτι δὲ ἡμῶν μὲν μίαν ὑπόστασιν, δύο δὲ φύσεις ἔν τε τῷ ἀνθρώπῳ καὶ ἐν Χριστῷ ὁρθῶς λεγόντων ὑμεῖς λίαν ἀσυμβάτως ἔχετε ἔκυτοῖς, ἐξῆς σὺν Θεῷ δειχθήσεται, μετὰ τὸ ἀποκρίνασθαι πρὸς τὰς περὶ τούτου ὑμῶν πάσας κατασκευάς.

1639

Lib. III, cap. II [...] Ἀλλὰ πρὸς τούτους ἐροῦμεν ἐκ περιουσίας καὶ ὡς ἡμεῖς οὐδὲ ἐκ μέρους ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ὅλου Γίδην ἐκατέρου φαμὲν τὸν Χριστὸν εἶναι, υἱότητος δὲ διαφόροις τῶν ἐν αὐτῷ μερῶν· τοῦ τε γάρ σώματος Χριστοῦ τὸ μέν τι κατὰ φύσιν ἀπὸ Θεοῦ διὰ τῶν προγόνων * λαδοῦσα αἰτίᾳ τοῦ εἶναι ἡ ἀγία Παρθένος ἐστί, τὸ δὲ καὶ ἰδίως ἐκ τοῦ ἀγίου Πνεύματος δυναμικήσα, τῆς τε ψυχῆς αὐτοῦ μήτηρ ἐστίν, ἐξ αὐτῆς πρὸς τὴν φυσικὴν τοῦ ἰδίου ἐνδύματος συζυγίαν νυμφοριστολουμένης, καὶ ὡς ἐκ βαλβίδος τινὸς παστοῦ ἀγίου τῇ ἀπ' αὐτῆς γεννήσει εἰς τὸ εἶναι προελθεῖν ὑπὸ Θεοῦ τεταγμένης· καὶ τῆς θεότητος δὲ αὐτοῦ, ἀληθῆς γεννήτειρά ἐστι τοῦ Λόγου τοῦ ἀπ' αἰώνων ἀσάρκου καὶ ἀσυνθέτου ἐξ αὐτῆς ἀρξαμένου τῆς

PG
86, 1608

*1609

ticularem contra Patrem, Spiritum et universos homines qui de beata Virgine nati non sunt, atque uni carni a Verbo de Matre Dei assumptae communem; et rursus huius carnis de beata Virgine naturam nostrae similem communem esse cum omnibus filiis Adae, et personam particularem, si nobis vel Patri, vel Spiritui componatur, communemque uni Verbo. Hanc rectae fidei regulam a theologis accepimus. Nobis unam personam et duas naturas in homine et in Christo recte iudicantibus, vos vobis minime consentire Dei gratia ostendetur, postquam ad singulas vestras molitiones responsum fuerit.

1639

Lib. III, cap. II [...] Sed praeterea addemus nos affirmare Christum esse non ex parte simpliciter, sed ex toto uniuscuiusque Filium, licet sint diversae partium quae in ipso sunt filiationes: corporis Christi causa est sancta Virgo quae aliquid unum istius corporis a * Deo per parentes accepit, et aliquid alterum proprie e sancto Spiritu efformavit; est etiam mater, eius animae quae quidem ad naturale proprii indumenti coniugium sponsa ornata ducta fuit, et ita a Deo disposita est ut exiret ad existendum quasi e repagulo alicuius lecti nuptialis sancti, generatione ab ipsa accepta: et divinitatis eius, vera genitrix est Verbi quod erat a saeculis sine carne et incomposito-

PG
86, 1607

*1610

μετὰ σαρκὸς ἐμψύχου συνυπάρξεως, δι’ ὑποστατικῆς ἐνώσεως εἰς πλήρωσιν τῆς οἰκείας εὐδοκίας. Οὐκοῦν εὶ καὶ μὴ ὡσαύτως, ἀλλ’ ὅμως πάντων τῶν Χριστοῦ μερῶν μήτηρ καὶ τοῦ ὅλου ἄρα ἡ ἀγία Παρθένος· ἀρχῆς γάρ τινος τῷ γεννωμένῳ πάντως αἴτιος ὁ ὄπωσοῦν λεγόμενός τινα γεννῆσαι ἀληθῶς, οὐ μέντοι πάντως τῆς τοῦ εἶναι ἐκ μὴ ὄντων· ἡ γάρ ἀν οὔτω, οὐδὲ καθ’ αὐτὸν ὁ Λόγος, φύσει Γίδες ἦν τοῦ Πατρός· οὐ γάρ εἰς τὸ εἶναι ἐκ μὴ ὄντων γεγένηται ὥπ’ αὐτοῦ ὁ συναίδειος.

PG 86, 1649 Lib. IV, cap. I. Θέα γοῦν αὐτὸς καὶ ἐν τοῖς ἔξῆς τὸ αὐτὸ ἐνθύμημα 1640

*1652 * κεκρυμμένον τῶν μίαν λεγόντων τὴν ὑπόστασιν Χριστοῦ, καὶ σύνθεσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου πρὸς τὴν σάρκα. Τί γάρ ἔστιν εὑρεῖν ἐν τῇ «Θεοτόκος» φωνῇ, προστιθεμένου μάλιστα αὐτοῖς τοῦ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν; ἡ αὐτὸ τοῦτο δύπερ ἐν τῇ συνθέσει κεχωρισμένον εὑρήκαμεν, ἀπροσδιορίστως τοῦ «Θεοτόκος», ὡς τοῦ «Θεὸς» ὀνόματος πολλαχῶς λεγομένου, σχέσει πως τὴν ἐπὶ τὸ εὐεσδεῖς διασάφησιν ἔχει· νυνὶ δὲ τοῦ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν προσκειμένου τῇ φωνῇ, πάσης ἀσεβείας καὶ ἀπερικαλύπτου βλασφημίας αὐτὴν ἀνεπλήρωσαν. “Ομως ἐρωτητέον αὐτούς, τί βούλεται αὐτοῖς ἡ τοιάδε ὄνομασία, καὶ κατὰ ποίαν αὐτοῖς ἔννοιαν ἔξειληπται; Ἄρα, ὡς φαμεν, ἀρρένοτόκον, ἡ θηλυτόκον γυναῖκα, τὴν εἰωθεῖαν ἄρρενας ἡ θήλεα τίκτειν, οὕτως αὐτοὶ

tum, quodque per ipsam incepit animati cum carne coexistentiam, per hypostaticam unionem, ad complendam propriam apparentiam. Igitur etiamsi non eodem modo, sed aequē omnium Christi partium mater et totius certe est sancta Virgo: alicuius enim originis genito auctor est omnino qui dicitur quocumque modo aliquem vere genuisse, non tamen omnino originis quam ex non existentibus extrahit: certe enim ita, non apud ipsum, Verbum Filius erat Patris: non enim ut esset ex non existentibus genitum est ab ipso coaeternum.

PG 86, 1650 Lib. IV, cap. I. Vide igitur ipse in eis quae sibi succedunt idem 1640

*1651 * latens cogitatum eorum qui unam dicunt hypostasin Christi ac unionem Dei Verbi cum carne. Quid enim inveniendum est in voce Deipara, illis praesertim adhibentibus quod iuxta proprietatem et veritatem est, nisi hoc idem quod in synthesis separatum invenimus, non definito quo sensu nomen Deipara, sicut nomen Deus diverse adhibitum, explicationem pietati conformem habeat. Nunc autem, proprio et veritati conformi sensu huic voici assignato, eam omni impietate apertaque blasphemia repleverunt. Ab eis tamen quaerendum est quid ipsis significat talis denominatio quoque cogitatu ipsis est sumpta? An sicut dicimus mariparam aut feminiparam mulierem quae mares aut feminas parere consuevit, sic deiparam vocant

λέγουσι Θεοτόκον τὴν ἀγίαν Μαρίαν, θεούς αὐτὴν πεφυκυῖαν τίκτειν, διὰ τῆς τοιᾶσδε λέξεως σημαίνοντες; καὶ ποίους θεούς ἐγέννησεν, εἰπάτωσαν, καὶ τὸ ἀγνοούμενον διδασκέτωσαν. Ἡ δτὶ Θεὸν ἐγέννησεν; Εἰ καὶ πρὸς ἄπαξ τοῦτο ἐθέλουσι σημᾶναι, διὰ τοῦ οὕτως ὀνομάζειν τὴν Παρθένον· ἀλλ' οὐκ οἴδαμεν εἰ δύναται τοῦτο δηλῶσαι τὸ τοιοῦτο σχῆμα τοῦ ὀνόματος.

«Ἐξολοθρεύει Κύριος πάντα τὰ χεῖλη τὰ δόλια, γλῶσσαν μεγαλοβρήμανα, τοὺς εἰπόντας· Τὴν γλῶσσαν ἡμῶν μεγαλυνοῦμεν· τὰ χεῖλη ἡμῶν παρ' ἡμῖν ἔστι· τίς ἡμῶν Κύριός ἔστιν; » Εἶπατε ἡμῖν, οἱ αὐθεντίᾳ νομοθετοῦντες, μὴ ἐξ ἑνὸς, ἀλλ' ἐκ πλειόνων τόκων ὀνομάζειν τὴν τίκτουσαν· ἀρα οὖν ἐπεὶ μονογενῆς τῇ Σάρδᾳ ὁ Ἰσαάκ, τῇ "Αννῃ ὁ Σαμουήλ, τῇ Ἐλισάβετ ὁ Ἰωάννης, τῇ "Αννῃ ἡ Μαριάμ, καὶ ἀπλῶς πάντες ὅσοι τε καὶ ὅσαι ἔνα νίδιον ἡ θυγατέρα μίαν μόνον ἐπιγράφονται, ἥδη καθ' ὑμᾶς, τούτους είγε τις ὀνομάζειν ἐθέλοι, ἐκ τε τοῦ τοκετοῦ καὶ τῆς φύσεως τοῦ τεχθέντος καλῶν, οὐκ ἀρρένοτόκους, ἡ θηλυτόκους τολμήσοι λέγειν; καὶ τίς ἀκούσας, οὐ καταπτύει τῶν τοιούτων ὑμῶν σοφισμάτων, διά τάλανες; Εἰ δὲ καὶ οὕτως είχεν ὅς φατε οἱ μὴ εἰδέναι εἰ δυνατὸν τοῦτο δηλοῦσθαι διὰ τοιούτου σχήματος λέγοντες, πῶς ὑμεῖς Χριστοτόκον καὶ ἀνθρωποτόκον καλεῖν τὴν ὄντως Θεοτόκον συνέδετε; εἰ γὰρ ἐκ τοῦ ἑνὸς τόκου οὐ δυνατὸν ὀνομάζεσθαι τὴν τίκτουσαν τοιάνδε, ἡ πλείους Χριστούς, ἡ ἀπλῶς ἀνθρώπους οἰεσθε τεκεῖν τὴν ἀγίαν

sanctam Mariam, eam ad deos gignendos natam hac dictione significantes? Sed tunc quos deos genuerit dicant et rem ignotam doceant. An quod Deum genuit? Si etiam pie una vice volunt istud significare per tales Virginis denominationem, nescimus tamen an possit hoc ostendere talis nominis forma.

*Disperdet Dominus omnia labia dolosa, linguam magniloquam, eos qui dicunt: Linguam nostram magnificabimus; labia nostra a nobis sunt; quis noster Dominus est?*¹ Dicitis nobis, o vos auctoritate legem ferentes, non ex uno sed ex pluribus natis nomen accipere parientem. Nunquid igitur, cum unigenitus sit Sarae Isaac, Annae Samuel, Elisabeth Ioannes, et Annae Maria, si quis istos et omnes, plane quicunque vel quaecunque unum filium aut filiam unam tantum habuisse scribuntur, nominare vellet, ex progenie proliisque natura vocans, non mariparas vel feminiparas auderet dicere. Et quis, talibus auditis, haec vestra sophismata non conspuit, o miseri? Sed et si res ut fertis sunt, vos qui nescire an possibile sit hoc tali nominis forma demonstrari dicitis, quomodo vos Christiparam et hominiparam eam quae revera Deipara est vocare intelligitis? Si enim ex uno partu non est possibile parturientem accipere nomen, vel plures Christos, vel puros homines putatis peperisse sacram

¹ Ps. XI, 4-5.

Παρθένον, ἢ οὐδὲ ταῦτα τὰ ὄνόματα ἔχοιτε λέγειν ἐπ’ αὐτῆς, ἀθλιώτατοι.

PG 86, 1653 Cap. II. Τοῦ «Θεὸς» ὄνόματος, φασί, πολλαχῶς λεγομένου παρὰ τῇ θείᾳ 1641

Γραφῇ, οἶον ἐπείπερ· «Εἰς Θεὸς δὲς δικαιώσει περιτομὴν ἐκ πίστεως καὶ ἀκροβυστίαν διὰ τῆς πίστεως·» καὶ πάλιν· «Ο Θεὸς ἔστη ἐν συναγωγῇ θεῶν, ἐν μέσῳ δὲ θεοὺς διακρινεῖ·» καὶ αὕθις· «Ωσπερ εἰσὶ θεοὶ πολλοὶ καὶ κύριοι πολλοί», κατὰ ποιὸν ἔξειληπται σημανόμενον αὐτοῖς ἐνταῦθα τὸ «Θεὸς» ὄνομα ἐπὶ τῆς Θεοτόκου; Κατὰ τὸ πρῶτον ὅπερ ἔστι φύσει λέγειν Θεόν, ἢ κατὰ τὸ δεύτερον τουτέστι θέσει, ἢ κατὰ τὸ τρίτον ὅπερ ἔστι τὸ φευδές; ἀλλὰ κατὰ τὸ δεύτερον, οὐκ ἀν εἴποιεν, οὐδὲ εἰ δάιμονες γένοιντο. Ἀλλ’ εἰ κατὰ τὸ δεύτερον λέγοιεν, ἵστωσαν δτι Θεὸς θέσει οὐκ ἄγγελος, οὐκ ἄλογον ζῷον, οῦ τι τῶν κτισμάτων ἐλέχθη παρὰ τῇ θείᾳ Γραφῇ ποτε. Ἡ ἀνθρωποτόκον οὖν φασὶ τὴν παρθένον φύσει; ἀλλ’ ἐπιλέλησμαι τῆς προσθήκης τοῦ «κυρίως» καὶ «κατὰ ἀλήθειαν»· τὸ γάρ κυρίως παρείληπται αὐτοῖς ἐπὶ δηλώσει τοῦ φύσει Θεὸν γεγενηκέναι τὴν Παρθένον· ἀλλ’ εἰ ἐνδέχεται τοῦτο, καὶ μὴ ἀντίκειται τοῖς κοινοῖς ὅμολογήμασιν, ἕδωμεν. Ὁμοιογοῦσι γάρ ἀτρεπτον εἶναι τὸν Θεὸν Λόγον καὶ ἀναλλοίωτον κατὰ τὴν ἔκθεσιν τῶν κοινῶν Πατέρων τῆς ἐν Νικαίᾳ λέγω συνόδου· ὁ δὲ ἀτρεπτος καὶ ἀναλλοίωτος,

Virginem, vel nec habetis talia nomina de ea adhibendi causam,
o miserrimi.

PG 86, 1654 Cap. II. Nomen Deus, aiunt, vario modo apud divinam Scripturam usurpatum: verbi gratia: *Unus Deus qui iustificabit circumcisum ex fide et praeputium per fidem.*¹ Et rursum: *Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos diiudicat.*² Et adhuc: *Sicut sunt dii multi et domini multi.*³ Quoniam porro sensu hic indicato nomen Deus cum agitur de Deipara? Num in primo, id est, Deus natura; aut in secundo, id est Deus adoptione; aut in tertio qui est falsus? Sed in postremo nunquam dicent, ne si daemones quidem essent. Quod si in secundo dicent, sciant Deum adoptione nunquam neque angelum, neque irrationale animal, neque ullam ex creaturis affirmatum fuisse in divina Scriptura. Num igitur in hominis genitricem dicunt Virginem? Sed obliviscor verbi *proprie* et *veraciter*. Nam verbum *proprie* ab ipsis usurpatum ad demonstrandum virginem genuisse Deum natura. Sed videamus utrum admittatur illud et non aduersetur communibus confessis. Fatentur enim Deum Verbum immutabilem esse et omnis conversionis expertem, secundum expositionem communium Patrum Nicenae synodi. Quod igit-

¹ Rom. III, 30.

² Ps. LXXXI, 1.

³ I Cor. VIII, 5.

οὗτε χείρων ἔκυπτον γενήσεται, οὕτε κρείττων, ἀλλ' ᾧδι κατὰ τὸ αὐτὸν μένει, μὴ ἄλλοιούμενος, ἀΐδιος δὲ· καὶ οὐδέποτε οὐκ ὅν, ἀρχὴν τοῦ εἶναι μὴ δεξάμενος· θεασώμεθα γοῦν εἰ μὴ λύσει γέννησις ἐκ γυναικός κατηγορουμένη τοῦ Θεοῦ Λόγου ἢ τὸ ἀΐδιον αὐτοῦ, ἢ τὸ ἀναλλοίωτον, καὶ καθόλου τὰ προσόντα αὐτῷ καὶ ὅμοιογύμενα παρ' ἡμῶν κοινῶς ὡς Θεῷ καὶ τῶν ἀπάντων.

Νῦν οὐκ ἐκ τοῦ μὴ πολλούς, ἀλλ' ἐκ τοῦ μηδὲ τὸν ἐνα αὐτὸν τὸν τεχθέντα κυρίως εἶναι Θεόν, ἀνατρέπειν τὴν ἐπὶ τῆς ἀγίας Παρθένου τὴν τῆς Θεοτόκου φωνῆς ἔννοιαν κυρίως οὖσαν καὶ ἀληθῶς λεγομένην, ἐτολμήσατε. Τὸ γάρ «Θεὸς» » ὄνομα, διμονύμως λεγόμενον ἐπὶ διαφόρων τινῶν τῇ οὐσίᾳ παραγαγόντες, βούλεσθε ἐν τούτῳ τε καὶ τῷ ἐπομένῳ ἐξῆς ἐπιχειρήματι ὑμῶν δεικνύναι, ὥσπερ οὖν καὶ δι' ὅλης ὑμῶν τῆσδε τῆς ὑποθέσεως, οὐ τὸν φύσει Θεὸν ἐπὶ Χριστοῦ λεγόμενον σημαίνειν, ἀλλ' οὐδέ τινα ὅμως τῶν ψευδωνύμων λεγομένων θεῶν δηλαδή· τοῦτο γάρ καὶ δαιμονι παραιτητέον ὅμοιογήσατε· ἀλλὰ τὸν θέσει Θεόν, διὰ τοῦ τοιοῦδε δύναματος ἐπὶ Χριστοῦ σημαίνεσθαι. Θέσει δὲ Θεός, ὡς φατε, οὔτε ἀγγελος, οὔτε ἄλλο τι ζῶν, πλὴν ἀνθρώπου, τῇ ἀγίᾳ Γραφῇ εἴρηται· οὐκοῦν ἐξ ἀνάγκης καθ' ὑμᾶς, ἀνθρωπός τε ὁ τεχθείς, καὶ ἀνθρωποτόκος ἢ τεκοῦσα λεχθήσεται. Εἰ δὲ ἀνθρωπός ὁ τεχθείς, καὶ θέσει Θεός· ὁ δὲ φύσει Θεὸς προστάττει πᾶσιν ἀνθρώποις * μὴ *1656

tur est immutabile et conversionis expers, neque seipso minor neque maior fiet, sed semper idem manet, non mutatus, cum sit aeternus, et nunquam non existens, cum existendi initium non acceperit. Consideremus igitur num obiectus Verbi Dei partus ex muliere solvet sive eius aeternitatem, sive immutabilitatem, et uno verbo, quod ipsi essentiale est, quodque ipsi ut Deo attribuitur tum a nobis, tum simul et ab omnibus.

Nunc non ex eo quod non multi sint dii, sed eo quod nec unus ipse genitus et proprie Deus sit, convertere eam quae de sancta Virgine dicta est proprie et veraciter vocis Deiparae notionem ausi estis. Nomen enim Deus pariter una dictum de quibusdam natura differentibus introducentes, vultis in hoc et in sequenti vestro tentamine ostendere, sicut et per totam hanc vestram propositionem, non natura Deum de Christo dictum indicare, sed nec quemdam videlicet ex falso dictis diis; nam ab hoc abhorrire etiam daemoni confessi estis; sed Deum adoptione per huiusmodi nomen de Christo indicari. Deus autem adoptione, ut dicitis ipsi, neque angelus, neque ullum animal praeter hominem sacra Scriptura dictus est. Igitur necessario secundum vestram mentem, et genitus dicetur homo et pariens dicetur hominis genitrix: si autem genitus est homo, est Deus adoptione. Porro ille qui est natura Deus iubet omnibus hominibus ne * serviant iis qui non sunt natura Dii: palam autem cla-

δουλεύειν τοῖς μὴ φύσει οὖσι θεοῖς· διαφρήδην δὲ βοᾷ· « Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις ». ἀκόλουθον ὑμᾶς μήτε προσκυνεῖν, μήτε λατρεύειν τῷ Χριστῷ θέσει ὅντι καὶ οὐ φύσει Θεῷ, κατὰ τὴν ὑμετέραν πλάνην ἀλλ’ εἶναι ὑμᾶς παρῆρσίᾳ τινάς Ἀντιχρίστους, καὶ μὴ ὑποκρίσει δοκεῖν τε Χριστιανὸς εἶναι. Ἡ εἰ τοῦτο εὐλαβεῖσθε, προσκυνοῦντες καὶ λατρεύοντες αὐτῷ, κτιστοῦ τινος προσκυνηταί καὶ ἀνθρωπολάτραι κυρίως ἡμῖν φωραθήσεσθε. Μὴ δυσφορεῖτε οὖν λοιπὸν οὔτως ὄνομαζόμενοι, καὶ τὴν τοιαύτην περὶ ὑμῶν δόξαν ἀποσείεσθαι σπουδάζετε· μηδὲ πάντα κυκῆτε πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ μὴ τοιοῦτοι δοκεῖν, καθὼς ἥδη διὰ πλείστων ὑμῶν μακρολογιῶν ἡγωνίσασθε παραστῆσαι.

^{PG 86, 1657} Cap. III. [...] Οὐκοῦν κατὰ μὲν τὴν τὸ εἶναι καὶ ἀἰδίως εἶναι διδοῦσαν γέννησιν τῷ γεννωμένῳ Λόγῳ ἀπλῶς, οὐ μητέρα φαμὲν τὴν Παρθένον· κατὰ δὲ τὴν τοιωδεῖς εἶναι ἥγουν σεσαρκωμένην, καὶ ἐν σαρκὶ τῇ ὑπὸ χρόνον εἶναι διδοῦσαν αὐτῷ γέννησιν, ὡς συγχρόνως αὐτῇ τῇ σαρκὶ ἔχοντι τὴν σύνθεσιν ἑαυτοῦ συγγεγενημένῳ ταύτῃ ἐξ αὐτῆς οὕσης κατὰ τὸ εἶναι ὑποχρόνως, Μητέρα ἀληθῶς καὶ τοῦ ἀπλοῦ· διὰ μέντοι συνθέσεως γενομένην ἵσμεν τὴν ἀμίαντον· ἐκ Λόγου γάρ ἀιδίου καὶ σαρκὸς ὑποχρόνου, δὲ Δεσπότης ἡμῶν Χριστὸς ὅλος συνέστηκε· γεννηθέντος μὲν τοῦ Λόγου δίς, ἀσάρκως μὲν ἐκ τοῦ Πατρός,

mat: *Dominum Deum tuum adorabis et illi soli series.*¹ Unde sequitur vos non adorare Christum neque illi servire, cum sit, iuxta vestrum errorem, adoptione non natura Deus; sed vos evidenter esse quosdam Antichristos, nec videri Christianos. Aut, si hoc quidem timetis, adorantes eum illique servientes, creaturae cuiusdam et anthropolatracee proprie a nobis deprehendimini. Ne igitur aegre feratis de caetero vos ita vocari; et talem de vobis opinionem excutere conamini; nec cuneta miscete ad demonstrandum vos tales non videri, sicut iam per plurimas vestras prolixas orationes probare coenati estis.

^{PG 86, 1658} Cap. III. [...] Igitur secundum eam generationem quae dat simileiter genito Verbo exsistentiam, et quidem exsistentiam aeternam, non matrem dicimus Virginem. Secundum vero eam generationem quae dat ei exsistentiam talem, scilicet incarnatam, ut in carne habeat exsistentiam temporalem, ita ut contemporaliter ipsi carni habeat compositionem suam simul cum ipsa genitus ex Matre secundum exsistentiam temporalem, Matrem vere dicimus etiam simplicis. Et quidem per compositionem scimus eam factam illibatam. Ex Verbo enim aeterno et carne temporali Dominus noster Iesus Christus totus constat; Verbo quidem bis genito, scilicet sine carne ex Patre et cum carne ex Matre; carne autem semel tantum

¹ Le. IV, 8.

σεσαρκωμένως δὲ ἐκ Μητρός, τῆς δὲ σαρκὸς ἀπαξ καὶ μόνον γεννήθείσης ἐκ Μητρὸς ἀσπόρως. Ἐπεὶ οὖν Θεὸς ἀληθὴς δισαρκός τε ὁν, καὶ μετὰ σαρκὸς ὁ Λόγος, θεοτόκοι καθ' ἔκατέρων γέννησιν οἱ τούτου γεννήτορες ἀληθῶς. Ταῦτα μὲν οὖν τὰ περὶ τῆς κατὰ τὰς γεννήσεις διαφόρου προελεύσεως τοῦ Λόγου· αἱ δὲ κατὰ προκοπὴν ἀπλῶς καὶ τὰ τοιαῦτα παραγωγαὶ τῶν γεννήσεων, περιττῶς ὑμῖν ἐπὶ Χριστοῦ παραφέρονται· οὐ γάρ ἐκ τοιοῦτος τρόπου τις λόγος θεοτόκον ἔφη ποτὲ τὴν ἄχραντον· οὐδὲ τῶν λίαν ἀλογίστων τινὶ τάδε εἰς φαντασίαν γεγένηται.

- 1643** Cap. IV. [...] Καὶ κατὰ ἀλήθειαν μόνη οὖσα γέννησις καθ' ὑμᾶς ἡ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς ἀΐδιως νοούμενη τοῦ Λόγου. Εἰ οὖν κακείνη καὶ αὗται ἀληθεῖς εἰσὶ τε καὶ λέγονται γεννήσεις, ἀληθεῖς ἀρα καὶ κατὰ τὸν διάφορον λόγον τῶν γεννήσεων οἱ λεγόμενοι γεννήτορες. Οὐκοῦν καὶ Παῦλος διὰ τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ τὸ Πνεῦμα διὰ τοῦ βαπτίσματος, καὶ Ἀβραὰμ ἐκ τῆς δοφύνος, καὶ Ραχὴλ ἐκ τῆς κοιλίας, καὶ ὁ Πατὴρ ἐξ ἔαυτοῦ καὶ ἐν ἔαυτῷ γεννῶν, πάντες ἀληθῶς γεννήτορές εἰσι καὶ λέγονται· εἰπερ οὖν καὶ πλείονες κατὰ πλείους τούτων τρόπους εἰλεν τοῦ αὐτοῦ ἐνός τινος γεννήτορες, ἀληθῶς πάντων ὁ αὐτὸς εἰς υἱὸς ἔσται. Κατ' αἵτιαν ἀρα ἐκ Πατρός, κατὰ δὲ σύνθεσιν καὶ σύλληψιν ἐκ μητρὸς ὁ Λόγος γεγέννηται· τὸ γάρ συλλαβόν ἀπαξ, οὐ τὸ ὅλον ἐξ αὐτοῦ τίκτει, ὡς δηλοῖ καὶ τὸ τῆς λήψεως ὄνομα.

genita ex Matre sine semine. Cum igitur Deus verus sine carne et cum carne Verbum, Dei vere sunt genitores secundum utramque generationem qui illud genuerunt. Haec igitur de diverso quoad generationes adventu Verbi. Productiones autem generationum secundum progressum simpliciter, et alia similia, frustra a vobis de Christo proferuntur. Ex hoc enim modo nullus unquam sermo Deiparam dixit virginem illibatam; nec irrationalium admodum cuiquam haec in mentem venerunt.

- 1643** Cap. IV. [...] Non igitur ea tantum erit vera et proprie dicta generatio, secundum vestrum placitum, quae de Verbo intelligitur ex Deo Patre ex aeterno. Si ergo et haec et illae verae sunt et dicuntur generationes, veri igitur et secundum diversam rationem generationum illi qui dicuntur gignentes. Igitur et Paulus per Evangelium, et Spiritus per baptismum, et Abraham ex femore, et Rachel ex ventre, et Pater ex semetipso et in semetipso gignens, omnes vere genitores sunt et dicuntur. Si igitur et plures secundum plures ex his modos essent eiusdem unius cuiusdam genitores, vere omnium idem unus erit filius. Quoad causam porro, ex Patre; quoad compositionem vero et conceptionem, ex Matre Verbum genitum est. Quod enim concipit, non totum ex seipso gignit, ut indicat ipsum conceptionis nomen.

PG
86, 1659

PG 86, 1664 Cap. VI. [...] Οὕτως οὖν, ὡς οὗτοι, καὶ τόδε νοεῖτε· τῶν γάρ Χριστοῦ 1644

μερῶν τὸ μὲν καὶ κατὰ τὴν πρώτην ἑαυτοῦ γέννησιν γεννηθῆναι καὶ κατὰ τὴν δευτέραν φαμέν, τὸ δὲ ἔτερον δῆλον, ὡς οὐδὲ προύν, ἢ ἔτερα γεννήσει προγεγενημένον, μιᾶς γεννήσει τῇ ἀμφοῖν συμπροελθεῖν τῷ ἔτερῳ ἐν τῇς ἡποστάσεως ὅλῳ τῆς αὐτῆς δύμοιογοῦμεν· ἐν γάρ μιᾶς τῇ ἐκ Παρθένου γεννήσει, τοῦ μὲν τῶν μερῶν Χριστοῦ δευτέρα, τοῦ δὲ πρώτη καὶ μόνη νοεῖται οὖσα γέννησις.

PG 86, 1664 Cap. VII. Εἰ ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐτέχθη κατὰ ἀλήθειαν ἐκ τῆς 1645

οὐσίας Παρθένου, ἀνάγκη δὲ τὰ τικτόμενα οὕτως δμοια εἶναι κατ’ οὐσίαν τοῖς τίκτουσιν, ἢ ὁ Θεὸς Λόγος, ἀνθρωπὸς τὴν οὐσίαν, ἢ ἡ Παρθένος, Θεὸς τὴν οὐσίαν ἀλλ’ ἔκατερον ἐπίσης ἀσεβές καὶ ἀδύνατον· οὐκ ἄρα ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐτέχθη κατὰ ἀλήθειαν ἐκ τῆς οὐσίας τῆς Παρθένου. Ἀλλὰ πρῶτον μὲν, ἔτερον τὸ εἰς οὐσίαν τεχθῆναι, καὶ ἄλλο τὸ κατ’ οὐσίαν τεχθῆναι. "Ετι δὲ τῶν ἐκ τῆς οὐσίας τικτομένων, πολλάι εἰσιν αἱ διαφοραὶ τῶν δμοιώσεων καὶ ἀνομοιοτήτων τῷ γε ἀκριδῶς ἐξετάζοντι, ὡς καὶ ὑμεῖς ἐν τοῖς πρώην ἐλέγετε· τὰ μὲν γάρ δμοια, τὰ δὲ ἀνόμοια τίκτει, πρὸς τὴν διαφορὰν δηλονότι τῶν ἔτεροφυῶν γεννήσεων. Εἰ γάρ καὶ οὐσία ἦν ὁ Παῦλος ὁ ἐνεργῶν τὴν γέννησιν Τιμοθέου, οὐσίας καὶ αὐτοῦ ὄντος καὶ κατ’ οὐσίαν εἰς

PG 86, 1663 Cap. VI. [...] Ita igitur, o vos, et hoc intelligite: ex partibus sci- 1644

licet Christi, alteram quidem et secundum primam eius generationem genitam fuisse et secundum secundam dicimus; alteram vero patet non esse praeexisistentem, nec altera generatione ante genitam. Una generatione ambarum, simul cum altera progredi in uno hypostasis toto confitemur. In una enim, scilicet ex Virgine, generatione, alterius quidem partium Christi censetur esse secundam generationem alterius primam et solam.

PG 86, 1663 Cap. VII. Si substantia Dei Verbi nata est secundum ve- 1645

ritatem ex substantia Virginis, necesse autem est genita ita esse similia secundum substantiam gignentibus, vel Deus Verbum est homo secundum substantiam; vel Virgo est Deus secundum substantiam; porro utrumque pariter est impium et impossibile. Igitur substantia Dei Verbi non veraciter est nata ex substantia Virginis. Sed primum quidem, aliud est in substantiam gigni, aliud secundum substantiam gigni. Insuper inter genitos ex substantia multae sunt differentiae similitudinum et dissimilitudinum adamussim indaganti, ut et vos ipsi nuper dicebatis. Namque tum similia tum dissimilia gignunt pro differentia scilicet diversarum generationum. Si enim et substantia erat Paulus qui operabatur generationem Timothei, cum ipse esset quoque substantia, et secundum substantiam melior fieret et gigneretur ad incorruptionem per fidem (non enim secundum accidens aliquod facta est

ἀφθαρσίαν διὰ τῆς πίστεως κρειττούμενου καὶ γεννωμένου (οὐ γάρ δὴ κατὰ συμβεβηκός τι ἡ πνευματική τῆς φύσεως ἡμῶν γέγονεν ἀναγέννησις), καὶ δὲ κατὰ σάρκα δὲ αὐτοῦ πατήρ, οὓσια ἦν, καὶ κατ' οὓσιαν πως ἔτικτε καὶ πάσης δὲ οὓσιας αἰτίος, ἀναίτιος πάντων καὶ Πατήρ. Ἀλλ' ὁ μὲν τῇ πίστει, δὲ τῷ σώματι αὐτοῦ ἐγέννησεν αὐτὸν δμοιον, δὲ τῇ εἰκόνι ἔχυτον. Εἰ καὶ δὲ Πατήρ οὖν ἀἰδίως ἐκ τῆς οὓσιας ἔχυτον τίκτει τὸν Λόγον, καὶ Σολομῶν ἐκ τῆς οὓσιας αὐτοῦ λέγεται τίκτειν τὸν Ἱεροδοάμ, οὐκ ἡδη οὕτως ἔχει ἐκάτερος υἱὸς πρὸς ἐκάτερον πατέρα τὸ ἀπαράλλακτον διαφόρου γάρ τρόπου τῶν κατ' οὓσιαν γεννήσεων ἐν ἑτεροφύεσι τε πράγμασι νοούμενου, εἰ καὶ δμοία εἴη κατὰ τοῦτο αὐτὸν ἡ γέννησις, τὸ ἐκ τῆς οὓσιας εἶναι διάφορον δμως δείκνυσιν εἰκότως καὶ τὴν ὄμοιότητα. Ἰδού γάρ ἐπὶ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου ἐκ τῆς οὓσιας τοῦδε λέγεται γεννᾶσθαι Γίός τε καὶ Θεώρημα καὶ λέξις καὶ τρίχες καὶ οὐλαὶ καὶ ἐνέργεια καὶ ἔτερα πλεῖστα· ἅρα οὖν πάντα ἀνθρώπῳ εἶναι δμοια τῇ οὓσιᾳ νομιστέον; ἐπεὶ εἰς οὓσιαν καὶ κατ' οὓσιαν τινὰ τῶνδε * γεγέννηται, καὶ ἐκ τῆς οὓσιας, ἡ τῇ διαφορᾷ τῶν τρόπων καὶ λόγων, καὶ ὑλῶν, διαφέρειν ἀνάρχη πρὸς τὸν τεκόντα; καὶ τάδε οὐκ ἐκ τῆς οὓσιας αὐτοῦ πάσης ἡ μόνης, ἡ μόνα τικτύμενα.

Οὐκοῦν εἰ καὶ δὲ Θεὸς Λόγος ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου γεγέννηται σὺν τῇ σαρκὶ, οὐ μόνος ψιλὸς τὴν φύσιν οὐδὲ ἐκ τῆσδε ἔχων τὸ ἀπλῶς εἶναι, τίς

spiritualis naturae nostrae regeneratio), item quoque eius secundum carnem pater erat substantia, et secundum substantiam utique genuit: et insuper omnium substantiarum causa, ipse sine causa pater omnium. Sed unus quidem fidei sua, alter vero corpori suo genuit eum similem, alius autem imagini sua. Igitur et si Pater ab aeterno ex substantia sua gignit Verbum, et Salomon ex substantia dicitur genuisse Ieroboam, non iam ita se habet uterque filius ad utrumque patrem quoad similitudinem. Cum enim differat modus generationum secundum substantiam, et in diversae naturae rebus intelligatur, etsi similis esset secundum hoc ipsum generatio, attamen differentia generationis ex substantia demonstrat differre et similitudinem. Nam de uno eodemque homine dicitur ex eius substantia gigni et filium, et cogitationem, et dictionem, et pilos, et cicatricem, et operationem et * alia multa. Num igitur haec omnia homini esse similia quoad substantiam censendum est? Quoniam in substantiam et secundum substantiam et ex substantia quaedam horum gignuntur, nonne differentia modorum et verborum et materiae, ea differre necesse est relative ad gignentem. Et haec non sunt ex eius substantia tota vel sola, nec sunt unica genita.

Igitur etsi Deus Verbum ex sancta Virgine genitus est cum carne, non solus natura simplex, neque habens ex ipsa simplicem

ἀνάγκη πάσης τῆς οὐσίας ἀπαιτεῖν δμοίωσιν τοῦ γεννηθέντος πρὸς τὸ ὅπωσιν γεννῆσαν; τῆς γεννήσεως δμολογουμένης μὴ εἶναι τῆσδε πατρικῆς, ἢ μόνη τὸ ἀπαράλλακτον τῆς οὐσίας τοῦ γεννήματος δείκνυστι πρὸς τὸν γεννήσαντα, ἥγουν τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν ἔαυτοῦ ἄνευ σαρκὸς Λόγον. Ἡ γὰρ σάρξ καὶ ὁ Λόγος ὁ προὸν γεγέννηται ἐκ τῆς ἀγίας Δεσποίνης· καὶ οὕτε μόνος, οὕτε ἐκ μόνης τῆς οὐσίας τῆς ἀγίας Παρθένου, ὡς ἐκ Πατρός· τοῦτο γὰρ ὑμῖν οὐκ ἐλέγετο παρ' ἡμῶν, ὡς Λόγον μόνον ἐγέννησεν ἡ μόνη· ἡ μὴ προόντος, ἀλλὰ κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτῆς σεσαρκωμένου· διθεν Χριστὸς κατ' ἀμφοτεν αὐτοῦ τὸ μέρη ὁ γεννηθείς, ἀτε χρῖσμα καὶ χριόμενος εἰρητού· εἰ δὲ τοῦτον ἐνὶ πάντως καὶ οὐ δύο ἑτεροουσίοις λέγειν δμοούσιον ἡμᾶς εἰσπράττετε, ὡρα ὑμᾶς μηδὲ τὸν Ἀδάμ ἀπὸ γῆς τε καὶ θείου ἐμψυσθματος γενόμενον, κατὰ θάτερον ἐν αὐτῷ μερῶν λόγον, θατέρῳ λέγειν συστατικῇ αὐτοῦ οὐσίᾳ δμοούσιον εἶναι· ἀλλ' ἡ θεῖον αὐτοῦ δοξάσαι καὶ τὸ γῆινον, ἡ γῆινον καὶ θεῖον ὑπολαμβάνειν· εἰ δὲ ταῦτα ἐπὶ τούτου πρόδηλον ἔχει τὴν πλάνην, ἀληθῶς καὶ ὁ εἰς ἡμῶν Χριστὸς ἀμφοτέροις τῶν γεννητόρων ἐκ θατέρου τῶν ἐν αὐτῷ δμοιος εἶναι δύναται τε καὶ λέγεται.

PG
86, 1665

1646

Cap. VIII. Εἰ Μήτηρ τοῦ Θεοῦ κατ' ἀλήθειαν ἡ Παρθένος, Γίδος κατ' ἀλήθειαν τῆς Παρθένου ὁ Θεός· εἰ Γίδος τῆς Παρθένου κατ' ἀλήθειαν ὁ Θεός, ἡ δμοιος τῇ Μητρὶ, ἡ οὐχ δμοιος· καὶ εἰ μὲν δμοιος, οὐ Θεός· εἰ δὲ οὐχ δμοιος,

exsistentiam, quid necesse est totius substantiae postulare similitudinem geniti relative ad eum qui quoquo modo genuit, cum in confessio sit hanc generationem paternam non esse eam quae sola demonstrat similitudinem substantiae geniti relative ad lignentem, Patris scilicet relative ad suum sine carne Verbum? Caro enim et Verbum praeexistens genita sunt ex sancta Domina, sed neque solum Verbum, neque ex sola substantia sanctae Virginis, sicut ex Patre. Hoc enim nunquam vobis dictum fuit a nobis, scilicet Verbum solum genitum fuisse ex illa sola, aut Verbo non praeexistente; sed dicimus incarnatum ex eius substantia. Unde Verbum genitum, secundum utramque suam partem, dictum est Christus, utpote unctio simul et unctus. Si autem hunc uni omnino et non duobus diversae substantiae consubstantiale dicere nos cogitis, iam decet vos neque Adamum e terra et divino flatu genitum, secundum alterutram rationem partium quibus constat, alterutri constituenti substantiae dicere esse consubstantiale, sed aut divinum aestimare etiam terrenum, aut terrenum supponere et divinum. Si autem haec manifeste continent errorem, vere etiam unus Christus noster ambo bus lignentibus, ex alterutra sui parte, potest esse et dicitur similis.

PG
86, 1666

1646

Cap. VIII. Si Mater Dei vere est Virgo, Filius Virginis vere est Deus. Si Filius Virginis vere est Deus, vel est Matri similis, vel non similis; si similis quidem, ergo non est Deus; si non similis vero, ergo non

οὐχ γίνεται. Ἀλλ’ ἥδη ἡμῖν εἴρηται καὶ τὸν κατ’ ἀλήθειαν υἱὸν μὴ κατὰ πάντα εἶναι τῷ τεκόντι ὅμοιον· καὶ γάρ καὶ ἐκ πυρὸς φῶς, καὶ οὐχ ὅμοιον πάντη πυρὶ· καὶ νόμημα ἐκ ψυχῆς, καὶ οὐ ψυχή· καὶ ἰχθύες ἐξ ὄντος, καὶ οὐχ ὄντωρ. Ἐν τούτοις μὲν οὖν καὶ τὸ πάντη ἀνόμοιον πρὸς τὰ τέκοντα τῶν τεχθέντων ἔστιν ἴδειν. Εἰ δὲ ἐκ μέρους ὀνόμοιος τῇ Μητρὶ καὶ ὅμοιος ὁ Χριστός, τί ἀποποντον; Ἄρα οὖν ἐπεὶ μὴ κατὰ τὸ ὄντον πέρδικι ὅμοιος ὁ ἐκ πέρδικος, καὶ φασιανῶν περδικοφασιανός, οὐκ ὅντως ἔσται οὐδὲ υἱὸς τοῦδε, ὃ φυσιολόγοι;

1647

Cap. IX. Ἡ τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐκ Παρθένου κατ’ ἀλήθειαν γέννησις, ἢ πάθος αὐτοῦ ἔστιν, ἢ ἐνέργεια· ἢ πάθος, καὶ ἐνέργεια· ἢ οὔτε πάθος, οὔτε ἐνέργεια. Ἀλλ’ εἰ μὲν πάθος φαίνεται, πρόδηλος ἡ ἀσέβεια· τοῦ γάρ γεγεννημένου τὸ πάθος, γεγέννηται δὲ ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ καθ’ ὑμᾶς, τῆς οὐσίας ἀρα τοῦ Θεοῦ τὸ πάθος. Εἰ δὲ ἐνέργεια, ἐνέργεια δὲ ὁ Θεὸς οὐ τῷ εἶναι αὐτῷ, * τουτέστιν οὐ τῇ οὐσίᾳ, ἀλλὰ μόνῳ τῷ θέλειν· τοῦ θέλειν ἀρα τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ ἡ γέννησις. Εἰ δὲ πάθος καὶ ἐνέργεια, πεπονθώς μὲν τῇ οὐσίᾳ, ἐνεργήσας δὲ τῷ θέλειν γεγέννηται, γεγέννηται ἀρα καὶ ἡ οὐσία καὶ τὸ θέλειν τοῦ Θεοῦ, ἡ μὲν παθοῦσα, τὸ δὲ δράσαν. Εἰ δὲ οὔτε πάθος οὔτε ἐνέργεια, οὔτε ἡ οὐσία οὔτε τὸ θέλειν τοῦ Θεοῦ ἐγεννήθη, εἰπὲ τί τοῦ Θεοῦ ἐγεννήθη, οὗ γεννηθέντος, κυρίως κατὰ ἀλήθειαν ὁ Θεὸς ἐγεννήθη. Φεῦ τῆς ἀσόφου ὑμῶν σοφίας! τοιαύτης λογιότητος μηδὲ εἰδῶλον Θεὸς ἐν κόσμῳ κα-

PG
86, 1665

Filius. Sed iam a nobis dictum fuit et verum filium non secundum omnia esse dignenti similem. Nam ex igne lumen est; et tamen non in omnibus est igni similis. Cogitatio quoque ex anima, nec tamen est anima; et pisces ex aqua, nec ideo sunt aqua. In his igitur animadvertendum est omnino differentiam genitorum relative ad dignentia. Si autem ex parte dissimilis matri Christus simul et similis, quid absurdum? Num igitur ex eo quod non sit perdicci per omnia similis pullus perdicis et phasiaceae, non ideo erit perdicis pullus, o physiologi?

1647

Cap. IX. Dei Verbi generatio ex Virgine secundum veritatem, vel est eius passio, aut actio, vel passio et actio, vel neque passio neque actio. Sed si passio videtur, patet impietas: passio enim pertinet ad genitum: atqui, secundum vos, genita est substantia Dei: ergo substantiae Dei attribuitur passio. Si autem actio, agit autem Deus non sua exsistentia, * id est non sua substantia, sed sua voluntate: igitur voluntatis, non substantiae Dei, facta est generatio. Si autem passio simul et actio, ita scilicet ut genitus sit patiens quidem substantia, agens autem voluntate, genitae sunt ergo et substantia et voluntas Dei, illa quidem patiens, haec vero agens. Si autem neque passio neque actio, neque substantia Dei neque voluntas, genita est: dic ergo quid Dei genitum sit, quo scilicet genito, proprie et vere dici possit: genitus est Deus. Proh insipiens vestra sapientia! Istius modi eloquentiae ne umbram quidem Deus in

PG
86, 1666

*1667

ταλίποι. Τί γάρ ἀθλιώτερον τοιᾶσδε σπουδῆς, πᾶσαν ἐρανιζομένης ἀπρόσφορον αἰτιολογίαν, ἵνα τῷ ἀνυποστάτῳ ψεύδει, δόκησιν ὑποστάσεως ἀληθείας περιποιήσῃται; καὶ τοῦτο οὐ διὰ κέρδος ἔτερον, ἀλλ’ ἡ ἵνα κρηπῖδα βλασφημίας ἔστη ὀικοδομήσῃ. Πρῶτον οὖν ὑμῶν ἀκουστέον, τίς κοινωνία διανοίας τῶν τε μέχρι τοῦ νῦν ὑμῶν περὶ γεννήσεως καὶ γεννωμένων δοξάντων, καὶ τῶν ἀρτίως εἰρημένων· τὴν γάρ κυρίως γέννησιν τὴν ἐξ οὐκ ὄντων, ἡ ἀπλῶς τὸ εἶναι διδοῦσαν τῷ γεννωμένῳ διεγνώκατε πρὸ τούτου· τοῦτο γάρ καὶ ἐν τοῖς ἔξης ἄνω τε καὶ κάτω ὑπεδάλλετε· νῦν δὲ πῶς ἡ πάθος ἡ ἐνέργειαν, ἡ ἄμφω τὰ δύο, ἐπὶ τοῦ γεννωμένου ὁρῶμενα, λέγετε εἶναι τὴν γέννησιν; Εἰ μὲν γάρ ἐνέργειά ἔστι καθ’ ὑμᾶς τοῦ μέλλοντος γενέσθαι, εἴτε διὰ τοῦ θέλειν, εἴτε διπωσοῦν ἡ γέννησις αὐτοῦ, ἔχει δὲ τὸ εἶναι ὁ γεννώμενος οὗ ἔστιν ἡ θέλησις ἐκ τῆς γεννήσεως, ἅρα πρὸ τοῦ εἶναι, καὶ θέλει καὶ ἐνεργήσει τὸ εἶναι ἔσται· καὶ ἔσται ἐν τῷ μὴ εἶναι ἔστὸν κεκτημένος τὸ τε εἶναι καὶ τὸ θέλειν ἔστοι. Εἰ δὲ καὶ πάθος λέγετε τούτου εἶναι τὴν γέννησιν, πάλιν ὥσαύτως πρὸ τοῦ εἶναι πεπονθώς εὑρεθήσεται· οὐκ οἶδα δὲ ἐν τίνι παθών, ὃσπερ οὐδὲ ἐν τίνι ἐνεργήσας, τὸ εἶναι ἔστοι προδάλλεται ὁ μὴ ὅν δστις ἂν ἦ. Εἰ δὲ κατ’ ἄμφω λέγετε τάσδε τὰς διαθέσεις τοῦ γεννωμένου τὴν γέννησιν προϊέναι, διπλᾶ ὑμῶν ἔψεται πάντα τὰ ἀτοπα τῆς ὑποθέσεως πρὸς τῷ καὶ συνυπάρχειν ἄμα τε καὶ ἐν τῷ αὐτῷ τὰ ἐναντία διδόναι.

mundo relinquat! Quid enim miserabilius hoc studio, quod omnem hanc mutuatur incommodam aetiologyam, ut inani mendacio opinionem substantiae veri conciliet? Et hoc non propter aliud lucrum, nisi ut fundamentum blasphemiae sibi astruat. Igitur primum ex vobis audiendum est quis intersit consensus inter ea quae hac usque de generatione et generatis senseratis, et ea quae modo dixistis. Generationem enim proprie dictam, id est, eam quae est de non existentibus, sive quae simpliciter dat exsistentiam genito, discernebatis antea. Hoc enim sine intermissione, qualibet data occasione subiiciebatis. Nunc autem quomodo sive passionem, sive actionem, sive utrumque simul, de generato considerantes, esse generationem dicitis? Si enim generatio iuxta vos est actio eius qui debet fieri, sive haec generatio fiat per voluntatem sive quocumque modo, habet autem genitus suum esse ab eo cuius est voluntas generationis, igitur, et vult et aget suum esse priusquam exsistat; et dum nondum existit, possidebit suum esse et velle. Si autem et huius generationem passionem esse dicitis, iterum pariter priusquam exsistat patiens deprehendetur. Nescio autem in quo patiens, sicut nec in qua agens, suum esse praetendant qui non est, qualiscumque sit. Si autem dicitis secundum hasce duas simul dispositiones generationem geniti prodire, bis vos sequentur omnia absurdā suppositionis; praeterquam quod simul coexistent et in eodem opposita dabunt.

Πλὴν ἐπιλέλησμαι· ἐν τῷ γὰρ μὴ ὅντι ταῦτα οἰεσθε· καὶ οὐ συνυπάρχει· οὐδὲ γὰρ ὑπάρχει τὸ ἐν τῷ μὴ ὑπάρχοντι· οὐκ οἶδα οὖν πῶς ὅντα εἴη ἐν τῷ μὴ ὅντι, δὲ καὶ ἐν τοῖς οὖσι γινόμενα, οὐ κυρίως ὅντα εἰσίν· ἔτι μὴ καὶ τῷδε προσεκτέον, ὡς εἰ ἐνέργεια, η̄ πάθος τοῦ γεννωμένου η̄ γέννησίς ἔστι, καθ' οὓς διεγράψατε ἀλογίστους τρόπους ὡς ἀναρχαίους, η̄ εἰς ἑαυτόν τι πάθοι οὐφ' ἑαυτοῦ γεννώμενος, η̄ ὑπὸ τοῦ τεκόντος, η̄ ὑπὸ τίνος ἐτέρου· καὶ πάλιν, η̄ αὐτὸς ἐνεργήσει εἰς ἑαυτόν, η̄ εἰς τὸν τεκόντα, η̄ εἰς τίνα ἔτερον· ἔσται δὲ οὕτως, η̄ αὐτὸς ἑαυτὸν εἰς ἑαυτὸν η̄ εἰς τὸν τεκόντα, η̄ εἰς ἔτερον γεννήσας, η̄ οὐφ' ἑαυτοῦ εἰς ἑαυτόν, η̄ οὐφ' ἑαυτοῦ εἰς ἑαυτόν, η̄ ὑπὸ τοῦ Πατρός, η̄ οὐφ' ἐτέρου γεννηθείς. Ταῦτα δὲ ἀκούειν η̄ τοιούτοις ἀποκρίνεσθαι φείσασθε ἡμῶν, δὲ δεινότατοι! ὁμολογοῦμεν οὐ φέρειν ἀνεμεσί· κωφεύσατε δὴ οὖν ἵνα ἡμεῖς λαλήσωμεν. Λέγεται μὲν γὰρ η̄ ἄλλου φθορῆς συνοίρεσθαι εἰς ἄλλου γέννησιν, καὶ ἐτέρου ἐνεργοῦντος· καὶ ἐτέρου πάσχοντος, *ἔτερον προιέναι γεννώ-
μενον, ὡς ἐπὶ σωμάτων ὄρῶμεν κατὰ τοὺς διαφόρους τρόπους τῶν γεννω-
μένων· τέκτονος μὲν γὰρ τῇ τε φυσικῇ καὶ ἐπιστημονικῇ ἐνεργείᾳ, πάθει
δὲ τοῦ ξύλου, τῆς κλίνης προέρχεται τὸ εἶδος· καὶ πάλιν πυρὸς τῇ φύσει
ἐνεργοῦντος καὶ φθείροντος, πάσχοντος δὲ καὶ φθειρομένου τοῦ στέατος,
λιγνύος εἶδος ἐν ἀέρι γεννᾶται· οὐ τε γὰρ φύσιν καὶ ὅλην δὲ τί ποτέ εἰσι δια-
φόρως νοοῦντες καὶ ὑποτιθέμενοι, δύμας τῆς [μὲν] ἐνεργούσης, τῆς δὲ πα-

*1669

At fallor: nam in non exsistente haec supponitis, et non coexsi-
stunt. Non enim exsistunt ea quae supponuntur in non exsistente.
Non scio igitur quomodo exsistencia essent in non exsistente ea
quae etiam in exsistentibus cum sunt, non proprie exsistencia sunt.
Non est quoque ad id attendendum, scilicet quod, si actio aut pas-
sio geniti est generatio, secundum hos quos descripsistis modos ut
necessarios, vel genitus aliquid patietur in seipsum a seipso, vel a
gignente, vel ab alio quopiam; et iterum, vel aget ipse in seipsum,
vel in gignentem, vel in aliud quempiam; et illud fiet hoc modo: vel
ipse seipsum in seipsum, vel in gignentem, vel in aliud, gignens; vel
a seipso in seipsum, vel a patre, vel ab alio genitus. Talia autem
audire, et talibus respondere parcite nobis, o infandi! fatemur non
ferre sine ira. Obmutescite igitur ut nos loquamur. Dicitur enim
alterius exitio confici alterius generationem: et altero agente, et
altero paciente, alterum prodire genitum, sicut * videmus de corpori-
bus, videmus secundum diversos modos generatis. Nam opificis
quidem physica et perita actione, passione vero ligni, electi prodit
forma. Pariterque igne sua natura agente et destruente, paciente
vero et pereunte sebo, fumi forma in aëre gignitur. Qui enim de na-
tura et materia, quodcumque sint, diverso modo tractant et dis-
serunt, altera quidem agente, altera vero paciente, generari om-
nesque de his sunt formas consentiunt. Sed, secundum vestra ora-

*1670

σχούσης γεννᾶσθαι τὰ ἐκ τούτων εἰδη δμολογοῦσι· κατὰ μέντοι τὰ διμέτερα θεοπίσματα, τὸ μὴ ὃν γεννᾷ τι· καὶ μάλιστα τὸ ἔαυτοῦ εἶναι πάθει ἡ ἐνεργείᾳ οὐδεὶς ἔφησε πώποτε· ἀλλ’ οὐδὲ ὅλως πάθος ἡ ἐνέργειαν ἐπὶ τοῦ μηδέπω δόντος ἐγνώρισε· πῶς οὖν τοιαύταις ἡμᾶς ὡς φυσικαῖς διαιρέσεσι συλλογίζεσθε;

Ἄλλὰ τοιαῦτα ἡμεῖς μέχρι τοῦ νῦν Θεοῦ χάριτι μὴ εἰδέναι μήτε διδαχθῆναι δμολογοῦντες, δρθιδόξως κηρύττομεν τὴν εὐσέβειαν ὑπὸ τῶν ἀγίων διδαχθέντες Πατέρων, τὸν ἐκ μόνου Πατρὸς μόνον Γίόν, τῇ μὲν μιᾷ μεμονωμένῃ αὐτοῦ ἴδιᾳ γεννήσει προόντα τῶν αἰώνων Θεὸν Λόγον· ἐν ὑστέροις δὲ καιροῖς ἴδιᾳ εὐδοκίᾳ φιλανθρώπῳ τὴν δευτέραν ἔαυτοῦ πάλιν ἴδιωτάτην ἐνεργῆσαι γέννησιν ἐν τῇ συμπλοκῇ τοῦ καθ’ ἡμᾶς ἀνθρώπου δμολογοῦμεν, καὶ προελεύσει σαρκικῇ ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου τεχθῆναι, δμοιότητι γεννήσεως· μηδὲ κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ, μηδὲ κατὰ δευτέραν γέννησίν τινι τῶν πάντων κοινωνοῦντα· οὔτε γάρ τι ἔτερον κατὰ τὸ ἀτίδιον καὶ ἀπαράλλακτον καὶ εὐάρεστον καὶ ἀτρεπτον καὶ ἀμέριστον καὶ ἀνελλιπές καὶ ἀνεκφοίτητον τῆς πρώτης αὐτοῦ ἥγουν γεννήσεως γεγέννηται, οὔτε κατὰ τὴν δευτέραν ἔτερόν τι οὕτως ἀσπόρως καὶ ἀφθόρως καὶ ὑπερφυῶς γεγέννηται, καὶ Πνεύματος ἀγίου συλληφθέν, καὶ ἀχρόνως τελειωθέν, καὶ μορφωθέν, καὶ διοργανωθέν, καὶ εἰς πάντα τὸν ἔαυτοῦ οὐσιώδη Λόγον ἀπαρτισθὲν ἐν τῇ ἀγνῇ μήτρᾳ τῆς ἀμάντου, εἰς ναὸν καὶ εἰς σκήνωμα τοῦ Λόγου τῆς ἀνθρω-

eula, quod non exsistit, gignit aliquid, praesertimque suum esse, passione aut actione: quod nemo unquam dixit; sed nec omnino actionem sive passionem in nondum exsistente agnovit. Quomodo ergo talibus, ut physicis, distinctionibus in nos argumentamini?

Sed talia nos usque adhuc Dei gratia neque scire neque didicisse confitentes, orthodoxe profitemur, pietatem edocti a sanctis Patribus, unius Patris unicum Filium una quidem unica sua propria generatione praecedentem saecula, Deum Verbum; in posterioribus vero temporibus, sua in homines benignitate, secundum suam iterum propriam operatum esse generationem, in complexu nostrae humanitatis confitemur, et egressu carnali ex sancta Virgine genitum esse, similitudine generationis, sed, neque secundum primam neque secundum secundam suam generationem, habentem aliquid commune cum caeteris omnibus. Nihil enim aliud quid secundum aeternum, et immutabile, et perfectum, et inconversibile, et indivisum et completum, et immotum primae scilicet eius generationis genitum est; nec secundum secundam aliud quid sic sine semine, et sine corruptione, et supernaturaliter genitum est, et Spiritu sancto conceptum, et sine tempore perfectum, et formatum, et membris instructum, et in omnem suam substantialem rationem aptatum, in casto utero immaculatae, in templum et in tabernaculum Verbi, perfecta et ipsi coaptata humana carne ex Virgine sola in uno tem-

πίνης σαρκὸς ἐξ αὐτῆς μόνης τελειωθείσης καὶ συναφθείσης αὐτῷ ἐν ἀκαρεῖ· ἔτι μὴν καὶ ἀληθῶς κεκλεισμένης τῆς παρθενικῆς πύλης, κατὰ φύσιν ἀληθῶς σῶμα οὗσης τῆς Θεοδόχου σαρκὸς αὐτοῦ διὰ τῶν ἀρραγῶν σωμάτων χωρῆσαι τῆς μήτρας τῆς Παρθένου τῇ ὑπὲρ φύσιν δυνάμει τοῦ ἐνόντος αὐτῇ Πνεύματος τοῦ Λόγου πιστεύομεν. Πῶς οὖν οὐ παντὸς μᾶλλον ἔτι καὶ ἔτι διὰ ταῦτα Θεοτόκον ἀληθῶς γνωρίσαντες εὐφημήσομεν τὴν Παρθένον ταύτην, ἐν ᾧ καὶ ἐξ ἡς ὁ Λόγος τὴν σάρκα μνηστευσάμενος προῆλθεν ὡς νυμφίος ἐκ παστοῦ ἀγίου αὐτοῦ; ἀφ' ἣς τε ἡ σοφία τὸν ἐαυτῆς λατομήσασα οἶκον ἐαυτῇ περιφοδόμησε; καὶ τὸ θαυμαστόν, διτὶ οὐδὲ τῷ τῆς φύσεως ἰδιώματι τοῦ οἰκήματος ἐαυτὴν συνεξήγαγεν ἐκ τῆς μήτρας τῆς Παρθένου· ἀλλὰ τούναντίον τῷ τῆς φύσεως ἰδιώματι ἐαυτῆς, ἥγουν τοῦ ἐνοικήσαντος αὐτῇ Λόγου, τὸ οἰκημα πνευματικῶς συνεξείλκυσεν ἐαυτῆς ἐκ τῆς τεκούσης αὐτό· σὺν αὐτῷ γάρ πνευματικῶς ἐξιέναι καὶ χωρῆσαι διὰ τῶν ἀρραγῶν σωμάτων τῆς Παρθένου, τὴν σάρκα ἐαυτοῦ ὁ Λόγος ἐδυνάμωσεν· ὥσπερ ὁ ἄσαρκος αὐτὸς εἰσών δι' αὐτῶν οὐκ ἐστενοχωρεῖτο· ἐπεὶ γάρ ἰδίᾳ εὐδοκίᾳ * ἐαυτὸν εἰς τὴν Παρθένον ἐνδέδωκε· καὶ ἐξ αὐτῆς ἐαυτὸν ὁ ἄσαρκος σαρκικῶς ἐμόρφωσε, θεϊκῶς καὶ τὴν ἀπ' αὐτῆς σάρκα αὐτοῦ ἐαυτῷ συμπροήγαγε· φιμωθήτω οὖν ὑμῶν τὸ βέβηλον ἀχρις ἀνοιγῶσιν ὑμῶν οἱ δοφθαλμοί, ἵνα ἴδοντες τὸ φῶς τοῦ μυστηρίου, τότε λαλεῖν οὐ τὰς φαντασίας τῶν εἰδώλων τοῦ σκότους τῆς ἐπιγείου σοφίας, ἀλλὰ τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ ἐξισχύσητε.

*1672

PG
86, 1672

poris articulo. Insuper et vere clausa virginali porta, secundum naturam vere corpus divinae carnis eius per infractam vulvam venisse, uteri Virginis supernaturali virtute inhabitantis in ea Spiritus Verbi credimus. Quomodo ergo non omnino magis magisque propterea Deiparam vere agnoscentes, laudabimus Virginem istam, in qua et ex qua cum Verbum carnem sibi despondisset, processit tanquam sponsus de thalamo suo? Per quam sapientia aedificavit sibi dominum? Et illud mirandum, quod non secundum naturalem proprietatem domus hanc eduxit ex vulva Virginis; sed e contra, naturali sua proprietate, inhabitantis scilicet in ea Verbi, domum spiritualiter elicuit de illa quae ipsam genuerat. Cum ipsa enim spiritualiter exeundi et prodeundi per infractam Virginis vulvam carni suae Verbum virtutem contulit; sicut ipse sine carne per eam ingrediens non compromebaratur. Cum enim sua benignitate se in Virginem infudit, ex ipsa qui sine carne erat se carnaliter formavit divino modo, * et ab ipsa carnem sibi copulavit. Sileat ergo profanum os vestrum donec aperiantur oculi vestri, ut, cum videritis lumen mysterii, tunc loqui non inanes phantasias tenebrarum terrenae sapientiae, sed magnalia Dei, possitis.

*1671

PG
86, 1671

θένου, καὶ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἐτέχθη ἐξ αὐτῆς ἡ σάρξ ἡ θνητὴ καὶ φθαρτὴ καὶ ἐψυχωμένη ψυχῇ καὶ λογικῇ καὶ νοερᾷ, ἡ σάρξ προϋπάρχει τῆς Παρθένου, ἡ δὲ Θεὸς Λόγος μεθυπάρχει τῆς Παρθένου· ὅπερ ἀτοπὸν ἐκάτερον. Ἀλλ' οὐ καθ' ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν τῆς γεννήσεως λόγον, ἀμφοτέρων τῶν τοῦ ἑνὸς Γίοῦ μερῶν τὴν γέννησιν τὴν ἐκ Παρθένου εἶναι, πολλάκις ἡμῖν εἴρηται, ὡς φυσικοί· ἀληθῶς μέντοι μάτηρ ἔστι καθ' ἐκάτερον λόγον· τοῦ μὲν ὡς ἐξ αὐτῆς σαρκιῶς εἶναι ὑπάρξαντος· τοῦ δὲ καὶ ὡς ἀπλῶς εἶναι ὑπάρξαντος· οὕτως γάρ μία μάτηρ ἑνὸς τοῦ συναμφοτέρου ἀναδέδεικται· ἄρα δὴ οὖν εἰ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἐτέχθησαν σαρκὶ Ζεβεδαίῳ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἀνεγεννήθησαν πρώτοι διὰ τοῦ Εὐαγγελίου προϋπάρχουσιν αὐτοῦ ἀπλῶς· ἡ αὐτὸς μεθυπάρχει αὐτῶν, καίτοι εἰ θάτερον προϋπάρχει, πάντων τὸ ἔτερον μεθυπάρχει, δοκησίσοφοι· καὶ οὐχ ὡς φατε ἡ τόδε ἡ τόδε· πάντως γάρ τῇ σχέσει ἀμα ἔστι τάδε καὶ παρέπεται· τὸ γάρ προϋπάρχον, μεθυπάρχοντος προϋπάρχει· ἀλλὰ δῆλον, ὡς κατ' ἄλλο καὶ ἄλλο ὁ αὐτὸς πρὸς τοὺς αὐτοὺς υἱούς τε ὄντας αὐτοῦ καὶ πατέρας, τὴν τε προγενεσίαν ἔχει καὶ ὑστερογενεσίαν.

PG
86, 1672

1649

Cap. XI. Εἰ τόκος ὁ τῆς σαρκός, τόκος τοῦ Θεοῦ κατὰ ἀλήθειαν, καὶ τὸ εἶναι ἔστι κατὰ ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ· εἰ δὲ τὸ εἶναι καὶ τὸ τοιόνδε εἶναι τοῦτο ἀσεβές δόμοις καὶ ἀμήχανον, οὐκ ἄρα ὁ τόκος τῆς σαρκός, τόκος ἔστι

bum ex Virgine, et proprie et secundum veritatem genita est ex ipsa caro mortalis et corruptibilis et animata anima rationali et intellectuali, vel caro praeeexistit Virgini, vel Deus Verbum posterior est Virgine: quod utrumque absurdum est. Sed non secundum unam eamdemque generationis rationem ambarum unius filii partium generationem ex Virgine esse, saepe numero a nobis dictum est, o physici. Vere tamen est mater secundum utramque rationem, tum quidem in quantum ille habeat ex ea esse carnaliter, tum vero in quantum habeat esse simpliciter carnem. Ita enim una mater esse unius utriusque iam demonstrata est. Igitur sane si proprie et secundum veritatem carne geniti sunt Zebedaeo filii eius et proprie et secundum veritatem regenerati sunt primi per Evangelium, ipsi praeeexistunt simpliciter; vel ipse posterior est illis: nam si alterum quoddam praeeexistit, alterum posterior est, o falso habiti sapientes! et non ita est ut dicitis, vel hoc vel illud: omnino enim naturali dispositione simul unaque sunt haec et sequuntur. Quod enim praeeexistit, posteriori. Sed patet eumdem sub diverso respectu, relative ad filios suos et ad patres suos habere priorem simul et posteriorem generationem.

PG
86, 1671

1649

Cap. XI. Si progenies carnis, progenies est Dei secundum veritatem, et esse est etiam Dei secundum veritatem; si autem esse et tale esse est impium simul et impossibile; non ergo progenies carnis

κατὰ ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ λείπει τῇ πρώτῃ ὑμῶν προτάσει τὸ « ὁσαύτως ἐστί »· καὶ τοῦτο ἡ δεινῶς ἡ ἀμαθῶς ὑμῶν διαλεγομένων παρεώραται. Εἰ γάρ ὁ τόκος τῆς σαρκός, τόκος τοῦ Θεοῦ « ὁσαύτως » ἐστίν, ἥγουν κατὰ τὸν αὐτὸν τοῦ τόκου Λόγον τὸν ἐκ Πατρός, τὸ αὐτὰ ὄντας ἀμφοτέροις χαρίσεσθε. Εἰ δὲ πολλοὶ τε καὶ κατ’ ἀλήθειαν λεγόμενοι λόγοι τόκου εἰσὶν, οὐ τὰ αὐτὰ ἐκ παντὸς Λόγου τόκου ἔφεται νοεῖν τινα, ἐπὶ τοῖς ὅπωσοῦν τεχθῆναι λεγομένοις· οὔτε δὲ τοῦτο ὑμῶν τις δέδωκεν ὅτι ἀπλῶς καὶ γυμνῆς σαρκὸς τόκος, οὕτος καὶ τόκος Θεοῦ ἐστι, ἀλλ’ οὔτε ὅτι συνημμένου τῇ σαρκὶ τοῦ Θεοῦ, ὅμως ὁ αὐτός ἐστι κατὰ τὸν λόγον ὁ τόκος τοῦ Θεοῦ ὁ ἐκ Παρθένου τῷ τόκῳ τῆς σαρκός· ἀλλ’ ὁ αὐτὸς κατὰ ἀριθμὸν, ἐν διαφόροις δὲ λόγοις γεννήσεως ἀληθῶς κατ’ ἀμφω συνεστῶς τὰς τεχθείσας φύσεις. Τὸ γάρ τῆς γεννήσεως ὄνομα, ὡς καὶ ὑμεῖς παρηγάγετε, ὅμώνυμον· ἐν δὲ τοῖς ὅμωνύμοις τὸ μὲν μᾶλλον εἶναι, τὸ δέ τι καὶ ἡττον, οὐκ ἔστιν· οὐδὲ * τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον, *¹⁶⁷³ ὃ λογιώτατοι· οὐκοῦν ἀληθεῖς μὲν πᾶσαι αἱ γεννήσεις, ἀλλ’ οὐκ ἐμφερεῖς· ὅτι οὖν τῆς ἐνθέου σαρκὸς ὁ τόκος καὶ Θεοῦ σεσαρκωμένου ἐστὶ τόκος, ὅμολόγηται· ἀλλ’ ὡς πρέπει ἐκατέρῳ. Οὕτε γάρ σάρξ οὔτε τόκος ἀλλοιῶσαι Θεοῦ φύσιν δύνανται. Τούναντίον μὲν οὖν Θεὸς καὶ σαρκὸς φύσιν, καὶ φυσικὸν τόκον, ἀλλοιῶσαι κατὰ τοὺς ὄρους καὶ καιροὺς καὶ τρόπους τῆς αὐτοῦ

progenies est quoque Dei secundum veritatem. Sed deest prima*e* vestrae propositioni Verbum *pariter*: hocque vel de industria vel imprudenter vobis ratiocinantibus praetermissum est. Si enim progenies carnis, progenies *pariter* Dei est, scilicet secundum eamdem progeniei rationem qua est ex Patre, eadem re ipsa utriusque concedetis. Si autem plurimae et secundum veritatem dictae rationes progeniei sunt, non ex omni ratione progeniei sequetur eadem quaedam sentire de iis quae quomodocumque gigni dicuntur, nec illud vobis quisquam concessit, scilicet simpliciter et nudae carnis partum esse et partum Dei; sed neque, coniuncto cum carne Deo, partum Dei ex Virgine eundem esse secundum rationem ac partum carnis; sed idem secundum numerum, diversis autem generationis rationibus vere constat secundum ambas naturas genitas. Nomen enim generationis, ut et vos ipsi induxistis, homonymum est: in homonymis autem non est plus vel minus, * neque primum vel secundum, o ratiocinatores. Igitur verae quidem sunt omnes generationes, sed non consimiles: ita ut divinae carnis partum esse et partum Dei incarnati admittatur, sed sicut utrumque decet: neque enim caro neque partus mutare possunt Dei naturam. E contra autem Deus et carnis naturam et naturalem partum mutare secundum terminos et tempora et modos dispositionis eius, cum voluerit, potuit. Igitur partus quidem *¹⁶⁷⁴

οἰκονομίας ἥνικα ἀν ἔθέλοι, δεδύνηται· τόκος ἄρα Θεοῦ μὲν ὡς ἐναρξαμένου σωρκώσεως, σωρκὸς δὲ ὡς ἐναρξαμένης ὑπάρξεως.

Cap. XII. Εἰ τὰ τίκτοντα πρὸς τὰ τίκτοντα κατ’ οὐσίαν παραλλάττει, καὶ τὰ τικτόμενα πρὸς τὰ τικτόμενα ἀνάγκη πᾶσα κατ’ οὐσίαν παραλλάττειν· καὶ εἰ τοῦτο, πῶς τοῦ Πατρὸς καὶ τῆς Παρθένου κατ’ οὐσίαν παραλλάττοντων, οὐ παραλλάττειν ἀνάγκη τὸν Θεὸν Λόγον αὐτὸν ἔστιντον κατ’ οὐσίαν, ἀμφοτέρων ὑπάρχοντα κατὰ ἀλήθειαν Γίνον; Τὸ δὲ αὐτὸν ἔστιντον κατ’ οὐσίαν παραλλάττειν λέγειν τὸν πάσης ἀπλότητος ἐπέκεινα, πάσης ἐκστάσεώς ἐστι ἐπέκεινα. Ἀλλὰ πῶς, ἂν οὗτοι, τῷ φέροντι ἥδη τὸ δοκοῦν ἀποφθέγγεσθε; καὶ γὰρ ἰχθύας τε καὶ ἔτερα ζῶα καὶ πετεινά καὶ ἑρπετά τινα ἐκ τῆς ἀλλήλων συνουσίας, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐξ ὑδάτων αὐτοφυῶς καὶ ἐκ γῆς καὶ ἐξ ἀέρος τίκτεται· καὶ ὅμως ὅμοιά εἰσι τὴν οὐσίαν διαφερόντων φύσει τῶν τεκόντων· οὐ γὰρ ταῦταν οὐσία ζῶου τε καὶ ὑδατος καὶ γῆς· ἰχθύς δὲ ὁ τε ἐξ ὑδατος, καὶ ὁ ἐξ ἰχθύος γεννώμενος· ὡσαύτως καὶ ἀδιαφόρως καὶ ὄφεις καὶ ἔτερα πλεῖστα τοιαῦτα. Δευτέρως δὲ ἀντιστροφῇ τὸ ὑμέτερον βασανίσωμεν θέμα· εἰ γὰρ τὰ διάφορα τῇ φύσει, διάφορα τίκτειν ἀνάγκη, καὶ τὰ ἀδιάφορα τῇ φύσει, ἀδιάφορα τίκτειν ἀνάγκη· ἐπεὶ οὖν εἰς καὶ οὐ πλείους, ἢ διάφοροι ἀπλῶς ἥλιοι, οὗτος δὲ ἐν ἀέρι φῶς, ἐν ὑδατι δὲ ζῶα, ἐν δὲ γῇ πόας

Dei tanquam inchoantis incarnationem; partus autem carnis inchoantis exsistentiam.

Cap. XII. Si gignentia relative ad gignentia secundum substantiam differunt, omnino necesse est quoque genita relative ad genita secundum substantiam differre. Atqui si ita est, quomodo Patre et Virgine secundum substantiam differentibus, non necessario differret a seipso secundum substantiam Deus Verbum, cum sit utriusque verus Filius? Dicere autem illum a seipso differre, qui est ultra omnem simplicitatem, illud est ultra omnem dementiam. Sed, o vos, quomodo ad utilitatem vestrum placitum profertis? Nam piscesque et alia animalia, volatilia, et reptilia, quaedam gignuntur ex mutuo coitu; sed sunt pariter quae sponte ex aquis, et ex terra, et ex aëre gignuntur; et tamen similia sunt quoad substantiam, licet natura differentia gignentes. Non enim quid idem est substantia animalis, et substantia aquae et terrae. Piscis autem aliis ex aqua, aliis ex pisce generatus. Pariter et sine differentia serpentes et alia multa similia. Secundo autem retorquendo experiamur vestram propositionem. Si enim quae differunt natura necessario gignunt dissimilia, a pari quae non differunt natura necesse est nec dissimilia gignere. Igitur cum unus sit sol et non plures sive differentes soles, is autem in aëre lumen, in aqua animalia, in terra plantas easque differentes

καὶ ταύτας διαφόρους τίκτει, ἀρα πάντων ἀδιάφορον ἡμῖν νομιστέον τὴν οὐσίαν; Ἀλλ' οὐδεὶς ὑμῶν τάδε συμφθέγξεται.

Πλὴν ἔστω καὶ τάδε ὑμῶν συγκεχωρημένα· τοῦτο δὲ δῆμως δεῖξατε, ὡς πολλάκις εἰρηται, τί τὸ κωλύνον μὴ εἶναι τὸν αὐτὸν ἐκατέρων υἱόν· καὶ εἰ τὰ τίκτοντα κατ' οὐσίαν παραλλάττει, τὸν καθ' ἐκατέρων γέννησιν ἐξ ἑτέρας οὐσίας τικτόμενον, τί ἐμποδίσει ὡς ἐξ ἑτέρας οὐσίας προτεχθέντα, ἐν τῇ δευτέρᾳ γεννήσει διάφορον εἶναι πρὸς τοὺς τεκόντας κατὰ τὴν πρώτην γέννησιν, καὶ ἐκ τοῦ ὅλου ἁυτοῦ διαφόρους ἔχειν λόγους πρὸς ἑκάτερον τῶν τεκόντων; ἢ ὡς μὴ σωζομένης τῆς πρώτης οὐσίας ἐπὶ τῇ δευτέρᾳ γεννήσει, ἢ ὡς μὴ ἐπιγινομένου τινὸς προγεγενημένης ὑποστάσει· οὕτω γάρ ἀν οὐδεὶς τῶν κατὰ πνεῦμα γεγενημένων, ἔμεινε σάρξ ὄπωσοῦν, ἐπεὶ « τὸ γεγενημένον ἐκ τῆς σαρκός, σάρξ ἔστι, τὸ δὲ γεγενημένον ἐκ τοῦ πνεύματος, πνεῦμα ἔστιν ». Εἰ δὲ τὴν ἐπίκτησιν τῶν ἐκ τῆς δευτέρας γεννήσεως προσληφθέντων τῷ Λόγῳ τὴν πρώην ἀπλότητα αὐτοῦ οὐ συγχωρεῖν καθορᾶσθαι νομίζετε, σκεπτέον ὡς * τὴν παραλλαγὴν τὴνδε τῆς οὐσίας οὐκ ἐντὸς τῆς φυσικῆς αὐτῆς ἀπλότητος τοῦ Λόγου, ἀλλ' ἐκτὸς θεωρεῖτε, ἥγουν ἐν τῷ συνθέτῳ τῆς ὑποστάσεως· ὡστε τὸν βουλόμενον, τὸ τῆς πρώτης γεννήσεως ἀδιάφορον τῇ οὐσίᾳ πρὸς τὸν τεκόντα φυλαχθὲν θεωρεῖν, ὡς ἐν μέρει δὲ τοῦ τῆς δευτέρας γεννήσεως ὅλου δεῖ δρᾶν· καὶ πάλιν τὸ τῆς δευτέρας γεννήσεως πρόσ-

*1676

gignat, igitur omnium nobis censendum est non differentem esse substantiam. At nemo vobis de his consentiet.

Sed esto etiam vobis haec concedi. Hoc autem tamen ostendite, sicut saepissime dictum est, nempe quid impedit quin idem sit duorum filius: et, si gignentia differunt quoad substantiam, genitus secundum utramque generationem ex una substantia, quid impediet quin, tanquam ex altera ante genitus, in secunda generatione differat relative ad eos qui genuerant secundum primam generationem, et in toto suo esse differentes habeat rationes relative ad utrumque gignentium, sive tanquam non servata prima substantia in secunda generatione, sive tanquam non superaddita aliqua hypostasi ante genitae. Ita enim nullum eorum quae secundum spiritum genita sunt remansit ullo modo caro; quia *Quod natum est ex carne, caro est; quod autem natum est ex spiritu, spiritus est.*¹ Si autem accessionem eorum quae a Verbo assumpta sunt priorem eius simplicitatem non sinere videre * censem, attendendum est ut hanc differentiam substantiae non intra physicam ipsam simplicitatem Verbi consideretis, sed extra, nempe in composito personae: ita ut qui velit considerare servatam primae generationis similitudinem substantiae relative ad gignentem, quasi in parte totius ex secunda

*1675

¹ Io. III, 6.

λημμα τοῦ Λόγου, σαφῶς δεῖ νοεῖν ἐν τῇ δύμοιώσει τῆς Παρθένου μητρὸς αὐτοῦ τῆς διαφορᾶς τῶν δύο οὐσιῶν τοῦ συνθέτου ἄμφω ἔχούσης τὰς κατ' οὐσίαν δμοιότητας· καὶ οὕτως οὐδεὶς οὔτε τὸν Λόγον τῆς ἑστοῦ οὐσίας παραλλάττειν φήσειν ἀν, οὐδὲ τὸν σύνθετον καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τῆς διαφορᾶς τῶν γονικῶν αὐτοῦ φύσεών τι παραλειπέναι νομίσειν· οὐ γάρ ὡς κατασκευάζετε ἀπλῶς καὶ γυμνὸν τὸν Λόγον ἄμφω τεκεῖν φαμεν τοὺς γεννήτορας αὐτοῦ· ἀλλὰ τὸν μὲν Πατέρα, ἀπλῶς καὶ ἀπλοῦν· τὴν δὲ Μητέρα, μετὰ σαρκὸς σύνθετον τὸν αὐτὸν τεκεῖν ἐν Χριστῷ νοοῦμεν.

Cap. XIII. Εἰ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἐγεννήθη ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρός, καὶ ἔστιν δμοιόσιος αὐτῷ, πάντη οὐσίαν καὶ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἐγεννήθη ἐκ γυναικὸς ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ Λόγου· καὶ ἔστιν ἀνόμοιος αὗτη πάντη κατ' οὐσίαν· οὐ τὸ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν γεννηθῆναι τὴν οὐσίαν ἐκ τῆς οὐσίας ἐστί, τὸ ποιοῦν πάντη δμοια κατ' οὐσίαν τὰ τικτόμενα τοῖς τίκτουσιν, ἀλλά τι ἔτερον, δπερ οὐδὲ ἐπινοῆσαι δυνατόν. Κυρίως μὲν καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐκ τε τῆς οὐσίας τοῦ Πατρός καὶ ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου γεγέννηται· ἀλλ' οὐ τῇ δμοίᾳ γεννήσει, οὔτε τὸ αὐτὸ ἔξ ἐκατέρου λαβοῦσα ἡ κεκτημένη. Ἐκ μὲν γάρ τῆς τοῦ Πατρὸς πρώτης αὐτοῦ γεννήσεως μόνος καὶ μόνης καὶ δλης καὶ δλος τὸ εἶναι

generatione videat oportet. Et vice versa adiunctio Verbi ex secunda generatione consideranda est in similitudine Virginis matris eius, differentia duarum substantiarum compositi habente ambas similitudines quoad substantiam. Et sic neque quisquam Verbum suam substantiam mutavisce dixerit, neque compositum Dominum nostrum Iesum Christum aliquid differentiae genitivarum naturarum reliquisse crediderit. Non enim, sicut vos disponitis, simpliciter et merum Verbum genitum fuisse ab ambobus suis generatoribus dicimus; sed Patrem genuisse simpliciter Verbum, et Matrem idem cum carne in Christo composito genuisse sentimus.

Cap. XIII. Si proprie et secundum veritatem genita est substantia Dei Verbi ex substantia Patris, et est ipsi consubstantialis, omnino secundum substantiam et proprie et secundum veritatem genita est ex muliere substantia Verbi Dei, et est sibi ipsi dissimilis omnino secundum substantiam. Ex eo quod proprie et secundum veritatem nata sit substantia ex substantia, non ideo fit ut omnino similia sint genita gignentibus quoad substantiam, sed aliud quid quod nec concipi potest. Proprie quidem et secundum veritatem substantia Dei Verbi, tum ex substantia Patris, tum ex substantia sanctae Virginis genita est, sed non simili generatione, nec idem ex utroque accipiendo et possidendo. Ex prima enim eius ex Patre generatione habet suum esse, solum ex sola, totum ex tota, illudque sine principio, sine tempore, ab aeterno, et caetera quae Dei sunt.

έχει· ἀνάρχως τε τοῦτο καὶ ἀχρόνως καὶ ἀδίνως καὶ κατὰ τὰ λοιπὰ θεοπρεπῆ· ἐκ δὲ τῆς δευτέρας, τὸ σαρκικῶς εἶναι ὅρεασθαι τε συνθέσεως ἀπὸ χρόνου, καὶ τὰ λοιπὰ τῆς καθ' ἡμᾶς ὅμοιώσεως· πῶς οὖν οὐκ εἰς τὸ αὐτὸ διεύθεται τὸν αὐτὸν τρόπον τῆς γεννήσεως γεννηθείς, τὰ αὐτὰ ὑμεῖν εἰσπράττεται γνωριστήρια θατέρου τόκου πρὸς ἔνδειξιν ἀληθῆ τῆς πρώτης αὐτοῦ καὶ δευτέρας γεννήσεως, ἐν ἀμφοτέραις τε πάντως ὅμοιώσιν ἢ ἀνομοιότητα; Οὐ γάρ εἰ μὴ τὰ αὐτὰ ἔψεται ταῖς οὐ ταυταῖς γεννήσεσι, διὰ τόδε οὐδὲ γεννήσεις εἰλεν κυρίως καὶ ἀληθεῖς· οὐ γάρ ἐπεὶ μὴ ποτάμιος, διὰ τόδε οὐδὲ ἵππος ἀληθῶς ὁ χερσαῖος· ἀμφω γάρ ἀληθῶς ἵπποι· οὐδὲ ἐπεὶ μὴ θαλάττιον, διὰ τοῦτο οὐδὲ ζῶον τὸ χερσαῖον· οὐκ ἀρκέσει οὖν τὸ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν γεννηθῆναι, δεῖξαι τὴν ὅμοιότητα τῆς οὐσίας, ὅπερ ὑμεῖς εἰς αἰτίαν ὅμοιον παρηγάγετε, εἰ μὴ καὶ κατὰ τὴν τοιάνδε γέννησιν τῶν ἀληθῶν γεννήσεων, ἥγουν τὴν ὅμοια δεικνῦσαν τὰ τικτόμενα, τὶ γεγέννηται πάντως· καὶ ὑμεῖς γάρ ἐν ἀρχῇ δεδώκατε ὡς τὰ μὲν χείρονας, τὰ δὲ κρείττονας, τὰ δὲ ὅμοιούς παρίστησι τοῖς γεννηθεῖσι τοὺς γεννήσαντας· ἄλλως τε πρὸς μὲν τὸν Πατέρα γεννηθείς, ὡς δλον τι ἔσχε τὴν ὅμοιώσιν ὁ Λόγος ὡς Θεός· Χριστὸς δὲ γεννηθεὶς * καὶ οὐ Λόγος ἀπλῶς, καὶ πρὸς τὴν Μητέρα ἐκ μέρους μὲν ἔχει τὴν ὅμοιώσιν τὴν φυσικήν, ἀλλὰ καὶ ἐκ μέρους τὸ ὅμοιον· διότι εἰς καὶ ὁ αὐτὸς ὑπάρχων, κατὰ θάτερον τῶν ἐν αὐτῷ μερῶν, τὴν τε πρὸς τὸν Πατέρα καὶ πρὸς τὴν Μητέρα φυσικὴν ὅμοιώσιν κέκτηται καὶ διαφοράν· ὅμοιώς δὲ καὶ

*1677

Ex secunda autem habet suum esse carnaliter et incoepisse ratione compositi in tempore, et caetera ad nostram similitudinem. Quomodo igitur cum non in idem nec secundum eumdem generationis modum genitum sit, easdem in eo quaeritis notas alterutrius originis ad ostensionem veram primae eius et secundae generationis, et in utraque omnino similitudinem? Licet enim non eadem sequantur generationes non easdem, non ideo non essent verae et proprie dictae generationes. Equus enim terrestris, quia non est hippopotamus, non ideo non est equus: uterque enim est equus. Nec animal terrestre, quia non est marinum, ideo non est animal. Igitur proprie et secundum veritatem genitum fuisse non erit satis ad demonstrandum similitudinem substantiae, quod vos in rationem similitudinis induxitis, nisi etiam secundum hancce ex veris generationibus quae sci-licet demonstrat genita esse similia, aliquid genitum omnino fuerit. Nam et vos primum illud concessistis, nempe quaedam peiores, quaedam meliores, quaedam vero similes constituere gignentes genitis. Verbum * quidem habet, tanquam Deus integrum similitudinem Patri: Christus autem genitus et iam non simpliciter Verbum, habet et Matri ex parte similitudinem physicam, et ex parte esse simile. Unde unus et idem cum sit, secundum alterutram in ipso partium tum Patri tum Matri similitudinem habet et differentiam. Pariter

*1678

ήμεταις τοῖς ὑμετέροις ἀντεπάγοντες, δεῖξωμεν τὰ ἡμέτερα· εἰ γάρ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἐγεννήθη ἐκ Σαούλ Ἰωανάθαν, ἔστιν ὅμοιος αὐτῷ κατ' οὐσίαν· καὶ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἐγεννήθη ἀπ' αὐτοῦ Λόγος, καὶ ἔστιν ἀνομοιότατος αὐτῷ κατ' οὐσίαν· οὐ τὸ κυρίως γεννηθῆναι ἔστι σαφῶς αἴτιον τῆς ὅμοιότητος, ἀλλ' ὁ τῆς ὅμοιότητος τοῦ ὅλου ἢ μέρους ἕδιος τρόπος τῶν ἐν ταῖς γεννήσεσι νοούμενων.

Cap. XIV. Εἰ ἐγεννήθη ὁ Γιός ἐκ τοῦ Πατρὸς κατὰ θεότητα, καὶ σώζει τὴν κατ' οὐσίαν πρὸς αὐτὸν ὅμοιότητα, ἐγεννήθη δὲ καθ' ὑμᾶς ὅμοιός ὁ Γιός καὶ ἐκ τῆς Παρθένου κατὰ θεότητα, σώζειν ἀνάγκη τὴν πρὸς αὐτὴν κατ' οὐσίαν ὅμοιότητα κατὰ τὴν θεότητα· εἰ δὲ τοῦτο, ἔξει πάντως καὶ ἡ Παρθένος τὴν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα κατ' οὐσίαν ὅμοιότητα· τὰ γάρ τῷ αὐτῷ ὅμοια, καὶ ἀλλήλοις ἔστιν ὅμοια. Ἀλλ' οὔτε πᾶν, οὔτε κατὰ πᾶσαν γένηνησιν, οὔτε κατὰ τὸ ὅλον ἔαυτοῦ τὸ ἐκ τινος γεννώμενον, σώζειν ἀνάγκη τὸν τῆς φύσεως τοῦ τεκόντος λόγον ἀπαράλλακτον δέδεικται καὶ εἴρηται πολλάκις. Ἰδού γάρ καὶ φύσει τέκνα δργῆς, καὶ νιὸι ἀπειθείας καὶ ἀνομίας, καὶ νιὸι σκότους, καὶ τέκνα τοῦ πονηροῦ, καὶ νιὸι τοῦ αἰώνος τούτου, καὶ τέκνα τοῦ διαβόλου, ἀλλὰ καὶ τέκνα Θεοῦ, καὶ θελήματος θείου γεννήματα, καὶ νιὸι φωτός, καὶ νιὸι ἡμέρας, καὶ νιὸι δυνάμεως, καὶ νιὸι Ὑψίστου εἴρηται τῇ ἀγίᾳ Γραφῇ, κατὰ διαφόρους ἀληθεῖς κατὰ τὸν οἰκεῖον λόγον γεννή-

autem, his contra vos dictis, demonstremus et nostram doctrinam. Si enim proprie et secundum veritatem genitus est Ionathas a Saule, similis est ei secundum substantiam. Sed et proprie et secundum veritatem genitum est Verbum, quod est ei dissimillimum secundum substantiam. Evidenter igitur proprie genitum esse non est causa similitudinis; sed genus quoddam speciale similitudinis totius vel partis eorum quae in generationibus considerantur.

Cap. XIV. Si genitus est Filius ex Patre, secundum divinitatem, et servat cum eo similitudinem (genitus est autem, iuxta vos, similiter Filius ex Virgine secundum divinitatem), necesse est servet cum ea secundum substantiam similitudinem secundum divinitatem; si autem ita est, habebit omnino et Virgo cum Patre secundum substantiam similitudinem; quae enim eidem sunt similia, ea et inter se sunt similia. Sed neque omne, neque secundum omnem generationem, neque secundum sui ipsius totum, aliquid aliquo genitum necessario servare rationem non differentem naturae gignentis dictum saepe demonstratumque est. Ecce enim et natura filii irae, et filii incredulitatis et iniquitatis, et filii tenebrarum, et filii mali, et filii huius saeculi, et filii diaboli; sed et filii Dei, et ex voluntate Dei nati, et filii lucis, et filii diei, et filii fortitudinis, et filii Excelsi, dicuntur in Scriptura sacra, secundum differentes quoad propriam rationem generationes, et secundum cuiusque generationis modum. Et nul-

σεις καὶ τοὺς ἑκάστης γεννήσεως τρόπους· καὶ οὐδὲν ἂν τῶνδε γέννημα εἴποι τις ἐξ ἀνάγκης ὁμοούσιον τῷ τεκόντι· οὐδὲ γάρ ὅργη τὰ τέκνα τῆς ὁργῆς· οὔτε αἰών τὰ τέκνα τοῦ αἰώνος· οὐδὲ θεοὶ τὴν οὐσίαν τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ πάντα· οὐδὲ ὁμοούσιοι τῷ Ὑψίστῳ οἱ νιοὶ τοῦ Ὑψίστου. Οὐκοῦν πρῶτα μέν, οὐκ εἴ τι ἔκ τινος, τοῦτο καὶ ὅμοιον πάντως τῷ ὅλῳ τῆς οὐσίας αὐτοῦ λόγῳ εἶναι ἀναγκαῖον· πάλιν δ' οὖν ἐροῦμεν, ὅτι τότε ἂν ὑμῖν εἶχε τὸ εὐλογον ἡ ἀπορία, εἰ κατὰ τὸ αὐτὸν καὶ ὠσαύτως τὸν αὐτὸν ἐξ ἑκατέρου προελήλυθέναι εἰρήκαμεν Χριστόν. Εἰ γάρ ἐπεὶ κατὰ τὴν θεότητα ἐκ Πατρὸς γεγέννηται, καὶ κατὰ τὴν θεότητα ἐκ Μητρὸς ὁ αὐτὸς γεγέννηται, ἐτέρως μέντοι, ἥγουν ὅτι σεσάρκωται, τὸν αὐτὸν ἀπαιτεῖτε λόγον πρὸς ἑκάτερον τῶν γεννητόρων ἔχειν αὐτὸν κατ' οὐσίαν, δέον ὑμᾶς λέγειν καὶ Πέτρον, ἐπεὶ κατὰ τὴν οὐσίαν ὑπὸ Ἰωνᾶ γεγέννηται, καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν τῷ ἄγιῳ Πνεύματι ἐμφορούμενος, τοῦτό τε ἐπενδυσάμενος πνευματικὸς γεγέννηται, σώζειν τὴν τε πρὸς τὸν Ἰωνᾶν καὶ τὴν πρὸς τὸ ἄγιον Πνεύμα κατὰ τὸ ὅλον καὶ οὐκ ἐκ μέρους κατ' οὐσίαν ὁμοιότητα· καὶ εἰ τοῦτο, πάντως καὶ Ἰωνᾶς ὁ τούτου πατήρ, ἔξει τὴν πρὸς τὸ ἄγιον Πνεύμα κατ' οὐσίαν ὁμοιότητα· * τὰ γάρ τῷ αὐτῷ ὅμοια, καὶ ἀλλήλοις, ως δέδοκται· εἰ οὖν τόδε διὰ τάδε οὐ κεκώλυται, ἀλλ' ἔστιν ἐκ μέρους τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ ἑκατέρῳ ὁμοούσιος, πῶς οὐχὶ καὶ Χριστὸν οὕτως νοεῖν αἰρησόμεθα;

lum ex his generatis diceret quis esse ex necessitate consubstantialem
gignenti. Non enim sunt ira filii irae, neque saeculum filii saeculi,
neque dii quoad substantiam filii Dei omnes, neque consubstantiales
Excelso filii Excelsi. Igitur primum quidem, non ex eo quod aliquid
est ex aliquo, ideo illud et simile omnino esse in tota substantiae
suae ratione necesse est. Iterum ergo dicemus tum vobis vestram
difficultatem habere aliquid verisimile, si sub eodem respectu et
omnino eumdem ex utroque provenisse Christum dixerimus. Si enim,
quia secundum divinitatem ex Patre genitus est et secundum divi-
nitatem ex matre idem genitus est, alio tamen modo, scilicet incar-
natione, eamdem contenditis eum habere rationem relative ad utrum-
que gignentium quoad substantiam, dicendum vobis erit Petrum, quia
quoad substantiam a Iona genitus est, et quoad substantiam Spiritu
sancto afflatus et superindutus spiritalis genitus est, servare et ad
Ionam et ad Spiritum sanctum, secundum totum, et non ex parte,
quoad substantiam similitudinem. Et si ita est, omnino et Ionas,
ipsius pater, habebit ad Spiritum sanctum * similitudinem quoad
substantiam: quae enim eidem sunt similia, ea quoque inter se similia,
ut vobis placet. Si igitur hoc per haec non impeditur, sed est
ex parte suae personae utrique consubstantialis, quomodo non et
Christum sic intelligere duceremus?

*1680

*1679

Cap. XV. Πᾶν τὸ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν τίκτον, αἴτιον τοῦ τικτομένου· οὐδὲν δὲ αἴτιον τοῦ τικτομένου, νεώτερον τοῦ τικτομένου· οὐδὲν οὖν οὐ νεώτερον τοῦ τικτομένου, δημιούργημα τοῦ τικτομένου· οὐδὲν ἄρα κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν τίκτον, δημιούργημα τοῦ τικτομένου. Ἀλλὰ δέσον ὑμᾶς ἣν προσθεῖναι τῇ πρώτῃ τοῦ παρόντος ἐπιχειρήματος προτάσει, δτὶ κατ' ἔκεινο διέγεται τεκεῖν, καὶ ὡς τέτοκεν· οὕτως γάρ καὶ αἴτιον ἔστι τοῦ τικτομένου τὸ τίκτον, ἕπει οὕτω καὶ διὰ τοῦ Ἐναγγελίου γεννήσας Παῦλος, ἀληθῶς μέν ἔστι τοκεὺς καὶ αἴτιος προσεχῶς, οὐ τῆς σαρκικῆς δὲ ὑπάρξεως τῶν γεννηθέντων, ἀλλὰ τῆς κατὰ διδασκαλίαν πίστεως αὐτῶν· πολλοὶ γάρ τῶν ὑπ' αὐτοῦ κατὰ ταύτην τὴν γέννησιν αὐτῷ γεγεννημένοι οἱοί, καὶ παλαιότεροι κατὰ τὸν τῆς σαρκὸς χρόνον ἥσαν τούτου· καὶ νεώτερος τούτων οὗτος ἔγεγόνει κατὰ χρόνον, δὲ αἴτιος αὐτῶν προσεχῶς κατὰ τὴν πίστιν· πῶς οὖν τὸ μὴ κατ' αὐτὸν τὸ εἶναι ἀπλῶς, ἀλλὰ κατὰ τὸ τοιωσδε εἶναι τυχὸν μόνον, ἥγουν τὸ σεσαρκωμένον εἶναι τὸν Λόγον, οὐ μόνης τῆς νεωτέρας καταστάσεως, ἥγουν τοῦ τοιωσδε αὐτοῦ εἶναι, λέγοιτο αἴτιόν τε καὶ παλαιότερον εἶναι, ἀλλὰ καὶ τῆς οἰκουμένης ὑπάρξεως αὐτοῦ ἔτέρας ἥδη διολογουμένως προγεγεννημένου καὶ ἔτέρᾳ γεννήσει; Πῶς δὲ καὶ Νικόδημος μὴ προϋφεστηκέναι τοῦ Κυρίου καθ' ὅντιναοῦν λόγον δὲ νυκτερινὸς μαθητῆς ἐξ ἀνάγκης δοθῆσεται, ἐπει γεννηθῆναι αὐτὸν προετρέπετο γέροντα ἥδη ὅντα δι' ὑδατος καὶ Πνεύματος; εἴπατε ἡμῖν ἀτρωτα φυλάττοντες τὰ ὑμέτερα.

Cap. XV. Quidquid proprie et secundum veritatem gignit, causa est geniti. Nihil autem causa est geniti, quod sit genito posterius. Nihil igitur quod non est genito posterius, est opus geniti. Nihil ergo quod proprie et secundum veritatem gignit, opus est geniti. Sed a vobis illud addendum erat primae huius epicherematis propositioni, scilicet quod secundum quod quis dicitur genuisse, ita et genuit. Ita enim gignens est causa geniti; quia sic et Paulus, qui per Evangelium genuit, vere quidem est genitor et causa proxima, non vero carnalis essentiae eorum qui geniti sunt, sed eorum per praedicationem fidei. Multi enim eorum qui secundum hanc generationem nati sunt et filii, natu maiores ipso erant quoad tempus carnis; et iunior illis ipse secundum tempus genitus erat, qui fuit causa eorum proxima secundum fidem. Quomodo ergo quod gignit non ipsam exsistentiam simpliciter sed solummodo talem exsistentiam, exsistentiam scilicet Verbi in quantum incarnati, non diceretur recentioris dispositionis, id est talis cuiusdam exsistentiae, causam esse eamque proinde antiquorem, sed et qualiscunque alterius existentiae eius qui ex communis sententia genitus erat alia generatione? Quomodo et Nicodemus, discipulus ille nocturnus non necessario concedetur praeexistisse Domino secundum quamdam rationem, cum illum iam senem hortetur Dominus ad renascendum per aquam et Spiritum? Hoc nobis dicite servata illaesa vestra doctrina.

Cap. XVI. Πᾶν τὸ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν τικτόμενον, τὸ εἶναι ἔχει ἐκ τοῦ τίκτοντος· οὐδὲν τὸ εἶναι ἔχον ἐκ τοῦ τίκτοντος, πρὸ τοῦ οἰκείου τόκου ἐστίν· οὐδὲν ἄρα κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν τικτόμενον, πρὸ τοῦ οἰκείου τόκου ἐστίν. Ἀρα οὖν καθ' ὑμᾶς εἴ τι τὸ εἶναι ἔχειν ἀπλῶς λέγεται ἐκ τινος, τοῦτο κυρίως μόνον καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἔξ αὐτοῦ γεγενημένον εἶη, καὶ υἱὸς λέγοιτο; οὐ μὴν καὶ εἴ τι τὸ τοιῶσδε εἶναι ἐκ τινος ἔχει; καὶ πῶς Σὴθ καὶ οἱ ἀπὸ αὐτοῦ, θείας υἱότητος ἀξιοῦνται καὶ υἱοὶ Θεοῦ λέγονται; πῶς δὲ υἱοὶ Ἰσραὴλ οἱ ἔξ Ἰουδαίων; πῶς δὲ τέκνα Θεοῦ τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ; ἀλλὰ καὶ οἱ ἀναγεννημένοι ἐκ σπορᾶς ἀφθάρτου διὰ λόγου ζῶντος Θεοῦ καὶ μένοντος; πῶς δὲ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος οἱ ἀπόστολοι; πῶς δὲ Ὁνήσιμος υἱὸς Παύλου ὃν ἐγέννησε τοῖς δεσμοῖς αὐτοῦ; φύσει δὲ τέκνα ὀργῆς καὶ υἱοὺς ἀνομίας, ἢ πάλιν υἱοὺς φωτὸς καὶ ζωῆς καὶ τὰ τοιαῦτα προσαγορεύεσθαι ἐν τῇ ἀγίᾳ Γραφῇ, τίς λόγος παρεσκεύασεν; ἢ πῶς τὴν συμβεβηκυῖαν αὐτοῖς τοιάνδε κατάπτωσιν ἢ ἀνάστασιν οὕτε σὺν τῷ εἶναι, οὐδὲ ἐκ τοῦ τὸ εἶναι δόντος, δῆμως κυρίως γέννησιν καθὸ *λέγεται ζίσμεν; Εἰ γάρ μόνον ἐκ τῆς τοῦ εἶναι αἰτίας τὴν υἱότητα τούτων γνωρίζετε εἶναι, ἔσται ὑμᾶς ἔξ ἀνάρχης δοξάζειν, ὡς Ἰούδας τε καὶ ὁ διάβολος ἐπεὶ υἱοὶ λέγονται ἀπωλείας, παρ' αὐτῆς καὶ τὸ εἶναι ἔλαθον· εἰ δὲ καὶ υἱεῖς φατε, ὅτι τὸ μὲν εἶναι ὁ Ἰούδας καὶ οἱ λοιποὶ οἱ κατ' αὐτὸν ἐκ Θεοῦ ἔσχον· τὸ δὲ τοιῶσδε εἶναι, οὐκ ἔσχον ἐκ Θεοῦ· καθὸ λέγονται τινες υἱοὶ σκότους καὶ κατάρας τῇ

*1681

Cap. XVI. Omne proprie et secundum veritatem genitum, suum esse habet a lignente. Nihil autem habens suum esse a lignente, exsistit prius suo partu. Nihil ergo proprie et secundum veritatem genitum, exsistit prius suo partu. An igitur tantummodo, iuxta vos, si aliquid dicitur habere suum esse simpliciter ab aliquo, illud esset proprie et secundum veritatem ab ipso genitum eiusque diceretur filius? Nonne etiam et si habeat ex aliquo tale esse? Et quomodo Seth et filii eius divina filiatione donantur et filii Dei vocantur? Quomodo filii Israël, ii qui ex iudeis sunt? Quomodo filii Dei, filii Evangelii Dei? Sed et ii qui renati sunt ex semine incorrupto per verbum Dei viventis et manentis? Quomodo filii Sponsi, apostoli? Quomodo filius Pauli Onesimus quem genuit vinculis suis? Natura autem filios irae et filios iniquitatis, et, e contra, filios lucis, filios vitae et alia similia dici in Scriptura sacra, quae ratio disposuit? Quomodo evenientem ipsis talem ruinam aut resurrectionem, neque simul cum exsistentia, neque ab eo qui dedit exsistentiam, tamen propriam generationem, * secundum quod dicitur, scimus? Si enim tantummodo ex causa sua exsistentiae habere istos suam filiationem ducitis, necessario vobis sentiendum erit et Iudam et diabolum, quia dicuntur filii perditionis, ab ipsa quoque exsistentiam accepisse; dum e contra et vos dicitis esse quidem suum Iudam et alios secundum eum, a Deo habere; esse autem tales hoc ex Deo non habere. In quantum

*1682

δόμωνύμῳ οὐδέτης, καθ' ἑκάτερα διεγνώκατε λεγομένους οὐδούς· ἐν δὲ τοῖς δόμωνύμοις, οὐδὲν μᾶλλον τοῦ ἔτερου κυρίως ὀνόμασται· οἱ τε γάρ πάλιν ἐκ μετανοίας πρὸς ἀρετὴν καὶ διὰ πίστεως τῷ Πνεύματι ἀναγεννηθέντες, οἵοι Νυμφῶνος καὶ τέκνα βασιλείας καὶ τὰ τοιαῦτα καὶ ὑμᾶν ὄμολόγηνται.

Καὶ πῶς οὐ δεδώκατε τὸ ζητούμενον ἡμῖν; Ιδοὺ γάρ τὸ τοιῶσδε εἶναι, καὶ τοιοῦτον τίνος μετεύληφέναι τινά, πολλάκις μὲν ἐνουσίου, πολλάκις δὲ καὶ ἀνυποστάτου τινός, οὐδὲν τοῦδε ἀληθῶς εἶναι καὶ λέγεσθαι αὐτὸν ποιεῖ· ἐν γάρ τοῖς δόμωνύμοις, ὡς εἰρηται, οὐκ ἔστιν ἔτερον ἔτερου μᾶλλον ἢ κυριώτερον λεγόμενον· εἰ γάρ καὶ τὸ ζῶον τοῦ γεγραμμένου μᾶλλον δοκεῖ, καὶ κυριωτέρως τόδε τι λέγεσθαι, ἀλλ' οὐχ ὡς δόμωνυμον τότε, ἀλλ' ὡς οὐ κυρίως ὀνομασμένου τὸ κυρίως ὀνομασθέν· δύο γοῦν κυρίως ὀνομασμένων ἢ δόμωνυμία οὐχ ἔξει ποτὲ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον οὐ γάρ μᾶλλον κύων ὁ χερσαῖος ἢ ὁ θαλάττιος, ἥττον ζῶον ἢ κύων. Τὸ γεγραμμένον οὖν, ὡς αἴτιον ἢ παράδειγμα ἢ τι τοιοῦτον τὸ μᾶλλον ἔχει· ἀλλως τε εἰ τοῦ εἶναι αὐτοῦ αἴτιον εἶναι δεῖ τὸν ἀληθῶς λεγόμενον τεκεῖν πάντα, οὐδεὶς ἀνθρώπος ἀνθρώπου πατήρ· οὐδὲ ἔτερον ζῶον ζῶον ἔτερον τέτοκε· ψυχὴν γάρ νοητικὴν ἢ αἰσθητικὴν, οὐκ ἔχει τὰ σπέρματα· ἀλλὰ μετὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τελείαν διοργάνωσιν τοῦ ἀψύχου ἐμβρύου, ψυχοῦται τὸ ζῶον καὶ μάλιστα ἀνθρώπος ὑπὸ τοῦ

dicuntur quidam filii tenebrarum et maledictionis homonyma filiatione, hos secundum utrumque dici filios agnovistis. In homonymis autem neutrum altero specialius denominatur. Qui enim iterum per poenitentiam ad virtutem, et per fidem in Spiritum sanctum regenerati sunt, filii Sponsi, et filii regni, et alia similia, et a vobis ipsis agniti sunt.

Et quomodo non concessistis quod nos postulamus? Ecce enim quemdam esse tali modo, et participare ex aliquo tali saepe quidem substantiali, saepe vero non substantiali, facit ut vere filius huius sit et dicatur. Nam in homonymis, ut iam dictum est, neutrum est altero magis vel specialius denominatum. Si enim animal videtur aliquid dici magis aut specialius quam est inscriptum, iam non est tanquam homonymum, sed tanquam proprie denominatum, altero non proprie denominato. Duorum igitur proprie nominatorum homonymia nunquam habebit plus aut minus. Non enim canis terrestris magis est canis quam canis marinus, neque minus animal quam canis. Igitur denominatum tanquam causa aut exemplar aut aliquid simile. Praesertim si eius causam existentiae oportet esse eum qui dicitur genuisse omnia, nullus homo est hominis pater, neque ullum animal alterum animal genuit: animam enim sive intellectualem sive sensitivam semina non habent. Sed post formationem et perfectam membrorum dispositionem inanimati fetus, animatur animal et

πλάττοντος πνεῦμα ἀνθρώπου ἐν αὐτῷ Θεοῦ· διὸ καὶ φονέα ζώου, τὴν μετὰ τὴν διαιμόρφωσιν αἵτιον τῆς ἔξαμβλώσεως, κρίνει ὁ Θεῖος νόμος· ἄρα οὖν σαρκοτόκοι μόνον καὶ μάλιστα οἱ πατέρες· οὐδεὶς δὲ ἀνθρωποτόκος καθ' ὑμᾶς ἔστιν· οὐτω δὲ ἐπεὶ φεῦ καθημέραν καὶ ἀμείνεται τὸ σῶμα, καὶ οὐδὲ ἐν τῷ σώματι ἔσται τις μοῖρα τῷ χρόνῳ τῶν γονέων, οὐδὲ τῆς σαρκὸς εἰν πατέρες· ἀλλὰ καὶ γέρων ὁ Ἰσαὰκ πάντῃ ἔξεστη τοῦ εἶναι υἱὸς Ἀδραὰμ καὶ οἱ λοιποί· καὶ πῶς εἴρηται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· «Σὺ δὲ ἀπελεύσῃ πρὸς τοὺς πατέρας σου, τραφεὶς ἐν γήραι καλῷ»; Ἀλλὰ ταῦτα πρόδηλα ἀτοπα· καὶ γάρ αὐτὸς ὁ Ἀπόστολος λέγων τοὺς μὲν εἶναι τῆς σαρκὸς πατέρας, οὓς καὶ ἔσχομεν παιδευτάς· καὶ τὸν Θεὸν λέγων Πατέρα τῶν πνευμάτων εἶναι μόνον, αὐτός φησι μητέρα Τιμοθέου Εὐνίκην, καὶ οὐ τῆς σαρκὸς Τιμοθέου μόνον· δῆλον οὖν ὡς ἀληθῶς, εἰ καὶ μὴ τὸ εἶναι αὐτὸν ἀπλῶς, ἀλλὰ τὸ σαρκωθῆναι καὶ σεσαρκωμένος εἶναι ὁ Λόγος ἔσχεν ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου, Γίος τε ἀληθῶς αὐτῆς ἔστι· καὶ νεώτερος ταύτης ἐν τῷ τοιωδος εἶναι, ἥγουν σύνθετος ἐξ ἀπλοῦ, καὶ σεσωματωμένος ἐξ ἀσωμάτου φανήσεται.

* Cap. XVII. Τὸ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν τικτόμενον, εἰ ἐν χρόνῳ ^{*1684} τίκτεται, δυνάμει μόνον ἔστιν ἐν τῷ τίκτοντι πρὸ τῆς ἰδίας συλλήψεως, ὡς ἐν τῇ τοῦ Ἀδραὰμ ὀσφύῃ ὁ Λευτ· τὸ δὲ δυνάμει μόνον ἐν τῷ τίκτοντι ὅν,

praesertim homo a factore suo, Deo inspirante in eo spiritum hominis. Ideo et tanquam animalis imperfectorem condemnat lex divina eum qui post formationem procurat abortum. Igitur carnis genitores et praesertim sunt patres: nullus autem, iuxta vos, hominis genitor est. Ita vero quia fluit in dies et mutatur corpus, et nulla aliqua sors parentum in tempore, non essent etiam carnis parentes: sed et senex Isaac factus est exsors filiationis Abrahae: et ita alii. Quomodo ergo dictum est a Deo: *Tu autem ibis ad patres tuos, sepultus in senectute bona?*¹ Sed patet haec esse absurdum. Ipse enim Apostolus dicens eos quidem esse carnis patres, quos habuimus magistros et Deum esse spirituum unum patrem, ipse vocat Eunicem matrem Timothei, et non tantum matrem carnis Timothei. Patet ergo Verbum, licet acceperit a sancta Virgine non quidem esse simpliciter, sed esse incarnatum, esse tamen vere eius filium; et apparebit ipsa iunior in quantum est tale, compositum scilicet ex simplici, et corporatum ex incorporeo.

* Cap. XVII. Quod proprie et secundum veritatem gignitur, si in tempore gignitur, potentialiter tantum est in gignente ante suam conceptionem, sicut Levi in renibus Abraham. Quod autem est po-

¹ Gen. XV, 15.

ἀρχὴν λαμβάνει τοῦ εἶναι ἐν τῷ τίκτοντι· τὸ κυρίως ἄρα καὶ κατὰ ἀλήθειαν τικτόμενον, εἰ ἐν χρόνῳ τίκτεται, ἀρχὴν τοῦ εἶναι λαμβάνει ἐν τῷ τίκτοντι. "Ινα μὴ πολλάκις περὶ τῶν αὐτῶν ὑμῖν διασαφοῦντες συλληρωδῶμεν, παντὶ ὑμῶν τῷ σκοπῷ τοῦ νῦν ἐπιχειρήματος συγχωρήσωμεν, ὡς ἀν ἔχοι· δυνάμενοι λέγειν, ὡς καὶ κυρίως καὶ ἐν χρόνῳ ἐγεννήθη Τιμόθεος Παύλω· καὶ ὅμως οὐκ ἦν δυνάμει ἐν αὐτῷ, ὅτε Στέφανος ἐλιθίζετο· οὐ γάρ ἀνάγκη προεῖναι κατὰ πᾶσαν γέννησιν ἐν τοῖς τίκτουσι τὰ δύπωσιν τικτόμενα· τοῦτο δὲ ὑμῖν ἐροῦμεν, ὅτι τοῦ Δεσπότου ὑμῶν Χριστοῦ, τὴν μὲν τῶν αὐτοῦ φύσεων ἀρχὴν οὐ τῆς οὐσιώσεως ἀλλὰ τῆς συνουσιώσεως μόνον ἐν τῇ ἀγίᾳ Παρθένῳ λαβεῖν, τουτέστι τὴν τοῦ Λόγου· τὴν δὲ ἐτέραν τῶν ἐν αὐτῷ φύσεων, ἥγουν τὴν τῆς σαρκός, ἀρχὴν τῆς τε οὐσιώσεως καὶ συνουσιώσεως ἐν αὐτῇ λαβεῖν. Κατὰ θάτερον οὖν λόγον ἐκατέρας οὐσίας τοῦ τεχθέντος συνθέτου Χριστοῦ, ἀληθῆς γενέτειρα ἡ τεκοῦσα τὸ συναμφότερον δείκνυται κατὰ χρόνον· ἔκ τε γάρ τοῦ εἰς τὸ εἶναι καὶ τοῦ εἰς τὸ τοιωσδε εἶναι ἐγχρόνως προάγειν, γεννήτορες ἀληθῶς οἱ τεκόντες ὀνομάζονται· ὅπουγε ἐνθάδε οὐ φυσικοῦ ὄντος τοῦ τόκου, οὐδὲ προαποκεῖσθαι τὸ «δυνάμει» φῇ τις ἐπὶ τοῦδε τοῦ τόκου, φυσικώτατοι· οὐ γάρ ἀν θαυματουργίας εἴη παραδέξου ἔτι

tentialiter tantum in gignente, principium exsistendi accipit in gignente. Igitur quod proprie et secundum veritatem gignitur, si in tempore gignitur, principium exsistendi accipit in gignente. Ne saepius in iisdem rebus elucidandis nugemur, omni vestro proposito huius epichirematis consentiamus, quidquid sit de eo; cum dicere possimus proprie et in tempore genitum esse a Paulo Timotheum, nec tamen illum fuisse in eo potentialiter, dum Stephanus lapidabatur. Non enim necessarium est praeeexistere secundum omnem generationem in gignentibus ea quae quomodocumque gignuntur. Illud autem vobis dicemus, ex naturis scilicet Domini nostri Iesu Christi, alteram, id est naturam Verbi, principium non quidem existentiae sed coexistentiae accepisse in sancta Virgine; alteram vero, nempe naturam carnis, principium tum existentiae tum coexistentiae in ea accepisse. Secundum alterutram igitur rationem utriusque existentiae geniti compositi Christi, vera Genitrix probatur secundum tempus ea quae genuit utriusque connexionem. Ex eo enim quod tum ad esse, tum ad esse taliter praecedant, vere genitores vocantur parentes. Ibi autem cum non sit naturalis partus, non utendum verbo *potentialiter* dixerit quispiam cum agitur de hoc partu, o physici. Iam non enim illud esset operatio mirifica et stupendae virtutis.

ἐνέργεια· εἰ δὲ μὴ θαῦμα ὑπὲρ φυσικὴν δύναμιν τῷδε μαρτυρεῖ, οὐδὲ Θεὸς δὲ τεχθεὶς κατὰ τὰς φυσικὰς δυνάμεις νοηθήσεται.

Cap. XVIII. Εἰ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἐτέχθη ὁ Θεὸς Λόγος ἐκ γυναικός, ή δὲ τεχθεὶς ὑπὸ χρόνου· ή ἡ γυνὴ ὑπὲρ χρόνου· ἀλλὰ μὴν οὔτε Θεὸς ὑπὸ χρόνου οὔτε γυνὴ ὑπὲρ χρόνου· οὐκ ἄρα κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἐτέχθη ὁ Θεὸς ἐκ γυναικός. 'Αλλ' οὐκ εἰς τὸ εἶναι, ἀλλ' εἰς τὸ τοιῶσδε εἶναι ἐκ γυναικός τε καὶ ὑπὸ χρόνον τεχθῆναι εἰρήται, ληρωδέστατοι.

Cap. XIX. Εἰ κατὰ ἀλήθειαν Γίδης τῆς Παρθένου ὁ Θεὸς Λόγος, τοῦτο ἔσται κατ' οὐσίαν, ὅπερ ἔστιν ἡ τεκοῦσσα αὕτη δέ ἔστι ζῶον λογικὸν θνητόν· καὶ ὁ Θεὸς ἄρα καθ' ὑμᾶς, ζῶον λογικὸν θνητὸν ἔσται. 'Αλλ' Γίδης ἀληθινὸς ἐν τῷ Λόγῳ ἐκάστης νοεῖται γεννήσεως υἱοποιοῦ· καὶ πᾶς ὁ κατὰ τὴν οἰκανοῦν γέννησιν τοιάνδε γεννώμενος· οὐ πᾶσα δὲ γέννησις, εἰ καὶ ἀληθεῖς δείκνυσι τοὺς γεννηθέντας υἱούς, ἤδη καὶ ὅμοιους κατὰ πάντα διασάντας δείκνυσι τοῖς γεννῶσιν, ὡς καὶ ὑμεῖς εἰρήκατε ἐκ προοιμίων· εἰ δὲ τοῦτο αὐτό, ἥγουν ἡ ὅμοιωσις ποιεῖ τὴν ἀληθήνα οἰότητα, ἐπεὶ μᾶλλον ἔστι τὸ ἐν εἰκόνι πρόσωπον τοῦδε, ἥπερ τοῦ ἴδιου τέκνου ἡ ὅψις πρὸς αὐτὸν κρινομένη, μᾶλλον εἴη Γίδης τοῦδε ἡ εἰκών, ἥπερ τὸ ἐκ τῆς οὐσίας * αὐτοῦ τέκνον· καὶ πῶς πρὸ μικροῦ *1685 τὴν οὐσίαν καὶ οὐ τὴν ὅμοιωσιν αἰτίαν ἐλέγετε; ὄντως οὖν εἰ μὲν κατὰ πᾶν

Si autem non probatur miraculum ultra vires naturales, neque Deus censembitur is qui secundum vires naturales genitus fuerit.

Cap. XVIII. Si proprie et secundum veritatem genitus est Deus Verbum ex muliere, vel genitus temporalis est, vel mulier est sine tempore. Porro neque Deus est temporalis, neque mulier est sine tempore; non igitur proprie et secundum veritatem genitus est Deus ex muliere. At non in esse, sed in esse taliter iam dictum est eum esse natum ex muliere et sub tempore, o nugacissimi.

Cap. XIX. Si secundum veritatem Filius est Virginis Deus Verbum, erit secundum substantiam id quod est ipsa gignens. Porro ipsa est animal rationale mortale; ergo et Deus, secundum vos, est animal rationale mortale. At filius verus intelligitur in ratione generationis qua fit filius, et omnis qui gignitur secundum quamcumque talem generationem. Non omnis autem generatio, etsi veros demonstrat filios, eos qui geniti sunt, similes quoque eos secundum omnia pariter demonstrat gignentibus, ut et vos dixistis etiam ab exordio. Si autem hoc ipsum, nempe similitudo, facit veram filiationem, cum cuiusdam vultus in imagine magis ipsi similis sit quam vultus proprii filii ipsi comparatus, imago * cuiusdam magis illius esset filius quam proprius ex eius substantia natus. Et quomodo paulo ante substantiam et non similitudinem causam dicebatis? Reipsa igitur, si se-

τὸ εἶναι καὶ ἐκ παντὸς τοῦ εἶναι ἡ ἀληθῆς ἔστι γέννησίς τινος, ἀναγκαίως καὶ ἡ ὁμοίωσις ὅλου τοῦ γεννήσαντος πρὸς ὅλον τὸ γέννημα ἔσται· εἰ δὲ κατὰ τὸ τοιῶσδε εἶναι μόνον ἐν τινι μέρει, ἐκ μέρους δὲ καὶ τοῦ εἶναι τοῦδε τινος συνθέτου ἡ γέννησίς ἔστιν, οὐχὶ κατὰ πᾶν τὸ εἶναι ἔσται ἡ ὁμοίωσις πρὸς τὸ γεννῆσαν τοῦ γεννηθέντος· ὅμως δὲ ἐκ μέρους τε τοῦ κατὰ τὸ εἶναι, καὶ ἐκ μέρους τοῦ κατὰ τὸ τοιῶσδε εἶναι τοῦ ἑνὸς αὐτοῦ προσώπου γεννήτωρ εἴη δύντως ὁ γεννήσας· ὥστε καὶ ἐπὶ ἀνθρώπου ὄρῶμεν, τοῦ μὲν σώματος τὴν γέννησιν εἰς τὸ εἶναι ἐκ τῶν γονέων ἔχοντος, τῆς δὲ ψυχῆς οὐκ εἰς τὸ εἶναι ἀπλῶς (τοῦτο γάρ ἐκ Θεοῦ ἔχει ὡς καὶ ὁ πρωτόπλαστος Ἐδάμ), ἀλλ’ εἰς τὸ σὺν τῷ διαπλασθέντι αὐτῇ εἶναι σώματι, οὗ καὶ χωρὶς δύναται εἶναι· λαμβάνει γάρ τοῦτο παρὰ τῶν, ὡς εἰπεῖν, τοῦ μὲν σώματος αἰτίων, αὐτῆς δὲ τῆς ψυχῆς νυμφοστόλων μόνον· καὶ ὅμως ἄμφω τῶν φύσεων ὡς ἑνὸς ἀνθρώπου κυρίως τε καὶ κατὰ ἀλήθειαν οἱ αὐτοὶ λέγονται τοκέες. Τί οὖν ὅμας τὰ ἔξ ἀπιστίας φιμοῖ βομβήματα, Θεὸν μὴ λέγειν ὀρθῶς τὸν τεχθέντα σεσαρκωμένον Λόγον; ἡνίκα καὶ ψυχὴν τὴν σαρκωθεῖσαν ἀνενδοιάστως ὁμολογεῖτε γεγεννῆσθαι ἐκ τῶν τοῦ εἶναι τῆς σαρκὸς αἰτίων καὶ σὺν τῷ σώματι τούς αὐτούς καὶ αὐτῆς τοκέας ὀνομάζετε;

Cap. XX. Ἀλλά, φησίν, οὐ ψυχοτόκον, ἀλλ’ ἀνθρωποτόκον φαμὲν τὴν

cundum totum esse, et ex toto esse, illa est vera generatio cuiusdam, necessario erit et similitudo totius gignentis ad totum genitum. Si autem secundum tali modo esse tantum in quadam parte, et ex parte quoque est generatio cuiusdam compositi, ut talis, non secundum totum esse erit similitudo geniti ad gignentem; et parte quidem secundum esse, parte autem secundum tali modo esse, erit eiusdem unius personae genitor re ipsa qui illam genuit: sicut in homine videntur; qui nempe habet a parentibus generationem corporis, quantum ad esse, generationem autem animae non quantum ad esse simpliciter (hoc enim habet a Deo, ut protoplastus Adam), sed quantum ad esse coniunctam cum corpore simul cum ipsa facta, sine quo ipsa esse potest: hoc enim accipit ab iis, ut ita dicam, corporis quidem causae, animae vero paronymphi tantum. Et tamen ambarum naturarum, ut unius hominis, proprie et secundum veritatem iidem dicuntur parentes. Quid igitur vestrum ex incredulitate bombum compescet, qui non vultis dicere vere Deum Verbum quod in carne genitum est, cum ipsam animam incarnatam libenter confiteamini generari ab his qui sunt existentiae carnis causae, et qui corporis eosdem et animae parentes vocatis?

Cap. XX. At, inquit, non animae parentem, sed hominis paren-

γεννῶσαν ἀνθρωπὸν. Τί οὖν μὴ καὶ ὑμεῖς Χριστοτόκον μᾶλλον λέγετε; 'Αλλ', ὃ οὕτοι, τὸ μὲν «ἀνθρωπὸς», φύσεως ὄνομα· τὸ δὲ «Χριστός», οὐ φύσεως, ἀλλὰ προσάπου· πῶς οὖν τὸ τῆς φύσεως ὄνομα τοῦ τεχθέντος, ἐκ τοῦ προσωπικοῦ σημανώμεν;

Cap. XXI. 'Αλλὰ διὰ τί οὖν, φησί, μὴ ἀνθρωποτόκος ὑμῖν, ἥπερ Θεοτόκος δοκεῖ; 'Ρητέον οὖν ὡς εἰ μὲν τῶν δύο Χριστοῦ φύσεων ἡ ἀνθρωπίνη τῆς θείας ἐπεκράτησε πρὸ θανάτου τε καὶ μετὰ θανάτου, ἀνάγκης οὔσης ἐκ μιᾶς μόνον τῶν φύσεων αὐτοῦ ὀνομάζεσθαι τὸν τόκον, καλῶς ἀνθρωποτόκου φατέ. Εἰ δὲ ἀεὶ τὸ τῆς θείας φύσεως ἀτρεπτὸν κατεκράτησε τοῦ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τρεπτοῦ, καὶ πρὸς τὰ κρείττονα μεταβαλὸν συνεξεθέωσεν αὐτὴν ἔσωτῷ, ὥσπερ καὶ ὁ σίδηρος πυροῦσθαι λέγεται, καὶ οὐχὶ τὸ πῦρ σιδηροῦσθαι, πῶς οὐκ ἐκ τῆς μενούσης ὠσαύτως ἐν τοῖς ἴδιοις λόγοις ἀεὶ φύσεως, καὶ τὴν ἐτέραν εἰς ἔσωτήν μεταποιούστης, ἀλλ' ἐκ τῆς μεταποιουμένης ὀνομαστέον τὸ τεχθέν, ἥ τὸν τόκον, ἥ τὴν τεκοῦσαν, ὃ οὕτοι;

Cap. XXII. Εἰ δὲ Θεος Λόγος ἐτέχθη ἐκ τῆς Παρθένου, ἐν χρόνῳ ἐτέχθη· πᾶν δὲ τὸ ἐν χρόνῳ τικτόμενον χρόνου πρὸς τελείωσιν δεῖται· εἰ δὲ Θεὸς ἄρα ἐκ τῆς Παρθένου ἐτέχθη, χρόνου πρὸς τελείωσιν ἐδεήθη. *'Αλλ', ὃ ^{*1688} σοφοί, οὐδὲ ψυχὴ ἀπλῶς χρόνου δεῖται πρὸς τελείωσιν, ἀλλὰ τὸ ταύτης φυ-

tem dicimus eam quae genuit hominem. Quid igitur non et vos Christi parentem potius dicitis? At, o vos, homo est nomen naturae, dum Christus non naturae sed personae. Quomodo igitur nomen naturae geniti ex nomine personae indicaremus?

Cap. XXI. Sed ut quid ergo, inquit, non hominis parens ea quae vobis Deipara videtur? Dicendum igitur quod si ex duabus Christi naturis humana divinae praecelluit, tum ante mortem tum post mortem, cum necesse sit ex una tantum naturarum eius denominari ipsum partum, recte hominis parentem dicitis. Si autem semper divinae immutabilitas praecelluit humanae naturae mutabilitati, et ad meliora transferens in seipsa eam deificavit, sicut ferrum igneum et non ignem ferreum fieri dicitur, quomodo non ex permanente in propriis rationibus Dei natura, et alteram in seipsam transferente, sed ex natura translata, denominandum erit sive genitum, sive partus, sive gignens, o vos?

Cap. XXII. Si Deus Verbum genitus est ex Virgine, in tempore genitus est; porro quidquid genitum est in tempore, et tempore indiget ad perfectionem. Ergo si Deus ex Virgine genitus est, tempore indiget ad * perfectionem. At, o sapientes, neque anima simpliciter tempore indiget ad perfectionem, sed eius tantum naturale instru-

σικὸν ὅργανον καὶ οἰκητήριον οὐσιῶδες. "Οθεν καὶ μετὰ τὴν νεότητα τοῦ ζώου, καὶ πλεονάσαντος τοῦ χρόνου ἐπεὶ τὸ ὅργανον ἀνεπιτηδειότερον πάλιν αὐτῇ καθίσταται πρὸς τὴν ὑπουργίαν (τὰ γάρ χρόνῳ ἀχμάσαντα καὶ χρόνῳ παρακμάζει). τούναντίον ἡ φατε ἐν χρόνῳ ὑφίσηι πάλιν τῶν ἔσωτῆς ἐνεργειῶν καὶ τελειώσεων μηδὲ ὁρῶσα ὥσαύτως ἡ ἀκούσουσα, ἐν ἔκατονταξείᾳ τυχόν, ὡς ἐν τῇ τριακονταετίᾳ· καὶ δείκνυσι σαφῶς, ὡς οὐχ ἔσωτῆς, ἀλλὰ τοῦ ὅργάνου ἦν τὸ ἀπὸ τοῦ χρόνου χρήσιμον καὶ ἀχρήσιμον πρὸς τελείωσιν· λοιπὸν δὲ καὶ αὐτῆς, διὰ μέσου μέντοι τούτου. Πῶς οὖν ὑμεῖς πᾶν τὸ ἐν χρόνῳ τικτόμενον, χρόνου δεῖσθαι πρὸς τελείωσιν οἰκείαν, οὔτως ἀπερισκέπτιας φατέ; καὶ οὐχ ὅτι πολλάκις οὐκ αὐτὸς πρώτως, ἀλλὰ τι τῶν οἰκειωθέντων αὐτῷ τῷ ἐγχρόνῳς τικτομένῳ, καὶ κατὰ φύσιν συνουσιωμένων τοῦδε δεῖται, καθορᾶτε; Εἰ γάρ μηδὲ ψυχὴ τοῦτον ὑμῶν καταδέχεται τὸν λόγον, πόσῳ γε μᾶλλον Θεός, δις μηδὲ ἡρξατο τοῦ εἶναι, ἀλλὰ μόνον τὸ τοιῶσδε εἶναι χρονικῶς κατεδέξατο! Ταῦτα οὖν ἐξ ἀθυροστομίας ἡμῖν βαττολογοῦντες, ἐπιτριβήσεοθε, καὶ οὐκ ἀπὸ νηφούσης διανοίας ὑποτίθεσθε.

PG
86, 1688

Cap. XXIII. Εἰ ἔνθα ὁ Θεὸς Λόγος, ἐκεῖ ὁ Πατήρ, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, διὰ τῆς οὐσίας ἀδιαιρετον, ἦν δὲ ἐν τῇ γαστρὶ τῆς Παρθένου καθ' ὑμᾶς ὁ Θεὸς Λόγος κατ' οὐσίαν, ἦν δρα ἡ Τριάς ἐν τῇ γαστρὶ τῆς Παρθέ-

1650

mentum et habitatio substantialis. Unde et post inventum animalis, et excedente tempore, postquam instrumentum minus aptum ipsi factum fuerit ad operationem (quae enim tempore floruerunt, tempore quoque marcescunt), contra id quod dicitis, tempore remittitur eius virtus et perfectio; nec ipsa videt aut audit centenaria perinde ac tricentaria. Et ita evidenter demonstrat non a seipsa sed ab instrumento pendere quod sit apta aut inutilis ad perfectionem; aut si ab ipsa, eo tamen mediante. Quomodo igitur vos omne quidquid in tempore gignitur, tempore quoque indigere ad propriam perfectionem tam inconsiderate affirmatis, nec animadvertisatis, saepe quidem indigere, non autem primario, sed aliqua ex rebus sibi utpote in tempore genitae, accomodatis et secundum naturam coexistentibus? Si enim nec ipsa anima hoc vestrum admittit ratiocinium, quanto magis certe Deus, qui non incepit exsistere sed tantum tali modo in tempore exsistere admittit! Haec enim vestra loquacitate nobis effutientes nihil agetis; nec sana mente ducimini.

PG
86, 1687

Cap. XXIII. Si ubi Deus Verbum, ibi Pater et Spiritus sanctus, propter substantiae individuitatem (erat autem in ventre Virginis, iuxta vos, Deus Verbum secundum substantiam), ergo erat Trinitas in utero Virginis. O omnis impietatis semina accommodantes, ut

1650

νου. Οι πάσης ἀσεβείας ἔρανιζόμενοι σπέρματα, ἵνα τὴν οἰκείαν βλασφημίαν ὑποτρέφοιτε, τί φατε; Δέον γάρ ὑμᾶς στρεβλουμένους ἡμῖν διαστρέψαι κατὰ τὸν Ψαλμωδόν. Ἐπεὶ δὲ Υἱὸς ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Πατρός ἐστι, καὶ τὸ μὲν τοῦ Πατρός ἐστιν ἐνῷ ἐστι· τὸ δὲ αὐτός ἐστι καθ' ὑμᾶς, ἀλλὰ καὶ ἐτέρως, ἐπεὶ ὅπου δὲ Πατήρ, ἐκεῖ καὶ δὲ Υἱός καὶ τὸ Πνεῦμα ἐστιν, ἐν δὲ τῷ τοῦ Πατρὸς κόλπῳ δὲ Υἱός, οὐκοῦν καὶ ἐν τῷ ἴδιῳ κόλπῳ δὲ Υἱός ἄμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι τῷ ἀγίῳ· καὶ ἐπειδὴ τὸ ἀγίον Πνεῦμα ὡς περιστερὰ ἐπέπτῃ ἐν Ἰορδάνῃ βαπτιζομένου τοῦ Κυρίου, ἅρα καὶ δὲ Πατήρ ἐφίππατο. Εἰ δὲ ταῦτα μετάγειν ἐκ τοῦ ἐνὸς προσώπου καὶ ἐπὶ τὰς ἑτέρας ὁμοουσίους ὑποστάσεις, δὲ τῆς εὐσεβείας οὐδὲ βιάζεται λόγος, ἢ τὸ αὐτὸν νοεῖν ἐπὶ τῆς ἀγίας τοῦ Λόγου κυήσεως εἰσπραχθήσεσθε, ἢ ἀποκληρώσει τὸν τῆς παρούσης ὑμῶν ἀπορίας λόγον προάγετε, τῆς ὁμοιοτροπίας συνωμολογημένης καὶ ἐπὶ τῶνδε· καὶ ἀρκέσει ὡς τὸν οὐτως καὶ περὶ τοῦδε ἐπιστομίζεσθαι. Δέον γάρ ὑμᾶς κακουργοῦντας, καὶ τὰ τῶν ἀλλων αἰρέσεων προβαλλομένους εὑρέματα, καὶ τοῦτο δὴ τὸ τοῦ λόγου ποιοῦντας, Ἀσπὶς παρ' ἔχιδνης φάρμακον δανείζεται· ὡς τῶν ὑμετέρων οὐκ ἀρκούντων ὡς τὴν γενομένην Κυριακὴν μέθοδον πρὸς τὴν τῶν Φαρισαίων πανούργον ἐρώτησιν, διὰ τῆς περὶ τοῦ βαπτίσματος Ἰωάννου πρὸς αὐτοὺς ἀντεπερωτήσεως.

vestram blasphemiam nutriatis, quid dicitis? Oportet enim vos, cum perversi sitis, pervertere, secundum Psalmistam.¹ Quia Filius est in sinu Patris, hinc habet Patris in quo est, inde est ipsem, secundum vos. Sed et aliter, quia ubi Pater, ibi Filius et Spiritus sanctus est, in sinu autem Patris est Filius, igitur et in proprio sinu est Filius, simul cum Patre et Spiritu sancto. Et cum Spiritus sanctus tanquam columba devolavit in Dominum baptizatum in Iordanē, igitur et Pater devolavit. Si autem hoc transferre ab una persona in alias consubstantiales hypostases non patitur pietatis sermo, vel idem sentire de sancto Verbi partu cogemini, vel sorte praesentis vestri erroris, rationem exhibete, cum inter haec agnoscenda sit similitudo: et ita satis erit ut vobis os de hoc compescatur. Oportet enim vos perverse agentes, et aliarum haeresum inventa praetendentes, exque vobis propria facientes (aspis a vipera venenum mutuatur), quasi non sufficerent vobis vestra sophismata ad completam malam doctrinam, errore errorem confirmare, secundum Domini methodum ad Pharisaorum malignam interrogationem respondentis per reciprocām interrogationem ad ipsos de baptismo Ioannis.

¹ Ps. XVII, 27.

*^{PG}_{86, 1692} Cap. XXIV. Εἰ ἐν τῇ γαστρὶ τῆς Παρθένου ἡ Τριάς κατ' οὐσίαν, ἐγενήθη δὲ ὁ Θεὸς Λόγος κατ' οὐσίαν ἐκ τῆς Παρθένου, ἡ Τριάς ἡρα ἐγενήθη ἐκ τῆς Παρθένου. Ἐπεὶ οὖν ὁ Γίδες ἐκ τοῦ Πατρὸς γεγέννηται ἀδιάρετος δὲ τῆς ἀγίας Τριάδος ἡ οὐσία, ἡρα καὶ ὁ Πατὴρ αὐτὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, γεγέννηται καθ' ὑμᾶς· ἔτι ἐπεὶ ὁ Πατὴρ οὐ γεγέννηται ἐκ τινος, οὐδὲ ἐκπεπόρευται, οὐδὲ ὁ Γίδες οὐδὲ τὸ Πνεῦμα ἡρα καθ' ὑμᾶς ἐκ τοῦ Πατρὸς εἰσιν· ἀδιάρετος γάρ αὐτοῖς ἡ οὐσία· ἐπὶ πλεῖον μὲν οὖν ταῖς ὑμετέραις συμπεριάγεσθαι δυσφημίαις παραιτούμεθα, ἵνα μὴ πρὸς ἔλεγχον ὑμῶν ἀσχολούμενοι, πρὸς ἀθεσμολογίαν ἔσαντος καὶ ἡμεῖς συνεθίζωμεν. Ἀλλ' οὐτωσὶ μὲν πρὸς τὸ παρὸν ἐφεκτέον σκολιευομένους ὑμᾶς· τὸν δὲ περὶ τῶνδε λόγον δπως τε λέγεται καὶ δπως νοεῖται, τοῖς ἴδιοις ὑποφήταις ἡ ἀλήθεια ἔδειξεν· ἐν οἷς τοῖς κακῶς διαιροῦσι καὶ φαύλως συγχέουσι τὸν τῆς ἀγίας ὑπερουσίου Τριάδος λόγον ἀπελέγχει.

^{PG}_{86, 1692} Cap. XXVI. Εἰ δὲ θεὸς Λόγος ἐτέχθη ἐκ τῆς Παρθένου, πᾶν δὲ τὸ τικτόμενον ἡ ἐκ τῆς οὐσίας τίκτεται τοῦ τίκτοντος, ἡ ἐκ τῆς προαιρέσεως καὶ τὸ ἐκ τῆς οὐσίας τικτόμενον, τὸ εἶναι πάντως ἔχει ἐκ τοῦ τίκτοντος· τὸ δὲ ἐκ τῆς προαιρέσεως, πῆ μὲν τὸ εἶναι ἔχει ἐκ τοῦ τίκτοντος, πῆ δὲ τὸ τοιόνδε εἶναι, εἴπατε πόθεν βούλεσθε τετέχθαι τὸν Θεόν, ἐκ τῆς οὐσίας τῆς Παρθένου, ἡ ἐκ τῆς προαιρέσεως; δόπτερον γάρ αὐτῶν εἴπητε, τὸ συναγόμενον

*^{PG}_{86, 1692} Cap. XXIV. Si in utero Virginis Trinitas est secundum substantiam, genitus est autem Deus Verbum ex Virgine secundum substantiam; ergo Trinitas genita est ex Virgine. Igitur, cum Filius ex Patre genitus sit, indivisa est autem sanctae Trinitatis substantia; ergo, iuxta vos, et ipse Pater et Spiritus sanctus geniti sunt; et aliunde, cum Pater a nullo genitus sit nec procedat, iuxta vos ergo neque Filius neque Spiritus sanctus a Patre sunt: indivisa est enim illis substantia. Amplius autem vestris vobiscum circumagi blasphemias renuimus, ne, in vestram confutationem intenti, ad illegitimas voces ipsi nos assuescamus. Sed ad praesens sinamus vos perperam sentire. Quid autem de his dicendum vel sentiendum sit, suis prophetis veritas demonstravit, in quibus male dividentes aut perverse confundentes sanctae supersubstantialis Trinitatis rationem confutat.

^{PG}_{86, 1691} Cap. XXVI. Si Deus Verbum genitus est ex Virgine, omne autem genitum gignitur vel ex substantia gignentis vel ex voluntate; et quod ex substantia gignitur omnino esse habet a gignente, quod autem ex voluntate, habet a gignente tum esse, tum tali modo esse, dicate unde velitis genitum fuisse Deum, an ex substantia Virginis, an ex voluntate? Utrumcumque enim horum dixeritis, conclusio patet.

δῆλον. Ὁψέ ποτε καὶ ἀκοντες ἡμῖν συνομολογεῖτε τόκον εἶναι, τὸν τε εἰς τὸ εἶναι, καὶ ὁμοίως πάλιν τὸν εἰς τὸ τοιῶσδε εἶναι μόνον προαγαγόντα τι· εἰ δὲ τὸν ἐκ τῆς οὐσίας τόκον μόνον τοῦ εἶναι αἴτιον, καὶ οὐχὶ καὶ τοῦ τοιῶσδε εἶναι, ἥγουν καὶ τῆς φυσικῆς διαφορᾶς τοῦ γεννημένου φατέ, ἐπεὶ ἀπὸ κάνουν πίτυς γεννᾶται, ἢ ἐκ τῆς προαιρέσεως, καὶ οὐκ ἀπὸ τῆς οὐσίας τοῦ κάνουν, εἰς τὸ εἶναι τοῦτο αὐτὸ πίτυς γεγένηται, ἢ ἐκ τῆς οὐσίας μὲν αὐτῆς γεγένηται τοῦδε· καὶ ἔστι ἀπλῶς ὅν, οὔτε δὲ πίτυς, οὔτε ἕτερόν τι εἶδος· πλὴν εἰ μὴ καὶ ἄλλῳ γεννήτορι κατὰ προαιρέσιν τίκτοντι ὑποθληθῆ εἰς γένησίν τινα· δὸν τί μᾶλλον ἡλιθιώτερον;

Cap. XXVII. Εἰ ἐγεννήθη ὁ Θεὸς Λόγος κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἐκ τοῦ Πατρός, καὶ ἔστιν ὅμοιος αὐτῷ κατ' οὐσίαν· καὶ εἰ ἐγεννήθη ὁ αὐτὸς ἐκ μητρὸς κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν, καὶ ἔστι αὕτη ἀνόμοιος κατ' οὐσίαν, οὐδὲν διαφέρει ὑπὸ ὁμοίων [κατ' οὐ] ἢ ἀνομοίων γεννᾶσθαι. Εἰ δὲ τοῦτο, οὐδὲ τὰ ἀνόμοια διενεκθήσεται πρὸς ἄλληλα κατ' οὐσίαν· ἐνδεχόμενον δὲ ἦν, καὶ τὸν Θεὸν Λόγον ἐκ τοῦ Πατρὸς κατὰ ἀλήθειαν γεννηθέντα, εἶναι αὐτῷ κατ' οὐσίαν ἀνόμοιον· ἀλλὰ πάντα ἀδύνατα καὶ τῆς ὑποθέσεως αὐτῶν δξια. Ἐταράχθησαν, ἐσαλεύθησαν ὡς ὁ μεθύων, καὶ πᾶσα ἡ σοφία αὐτῶν κατεπόθη· ταῦτα εὐκαίρως ὑμῖν ἐπάδεται παρ' ἡμῶν, τῆς θείας δυνάμεως ἐπιδεικνύσης

Sero tandem et inviti nobiscum agnoscitis partum esse et eum qui producit aliquid ad esse, et eum pariter qui ad taliter esse tantum. Si autem qui est ex substantia, eum solum dicitis esse causam existentiae et non talis existentiae, physicae nempe differentiae geniti, cum ex cono pinus generetur, vel ex voluntate et non ex substantia coni ad hanc talem existentiam generatur, vel ex ipsa substantia coni generatur, et est simpliciter existens, non autem pinus aut aliud quid speciale: nisi et alii genitori secundum voluntatem gignenti subiiciatur in quamdam generationem. Quibus quid stolidius?

Cap. XXVII. Si genitus est Deus Verbum proprie et secundum veritatem ex Patre illique est similis secundum substantiam; et si idem genitus est ex matre proprie et secundum veritatem, ipsaque est dissimilis secundum substantiam, nihil interest a similibus aut a dissimilibus gigni. Si autem ita est, nec dissimilia a se invicem different secundum substantiam; et admittendum erat Deum Verbum, a Patre genitum secundum veritatem, esse ipsi dissimilem secundum veritatem, esse ipsi dissimilem secundum substantiam. Sed haec omnia impossibilia et eorum suppositione digna. Turbati sunt, commoti sunt sicut ebrius, et omnis sapientia eorum absorpta est. Iure enim contra vos haec a nobis canuntur, divina demonstrante vir-

*1693 καὶ εἰς ὑμᾶς τὸ δραστήριον τῆς πάλαι ἐπιτιμίας τῶν * καθ' ὑμᾶς τὴν θεομάχον πρόθεσιν ἀραιμένων καὶ τὴν ἐν Βαβυλῶνι πυργοποιίαν συστησαμένων. «Δεῦτε γάρ, φησὶ καὶ τότε περὶ ἔκεινων, καταβάντες συγχέωμεν αὐτῶν τὰς γλώσσας». Ἐντεῦθεν οὖν ὄντως καὶ ὑμῖν οἱ νῦν πεφυρμένοι τε καὶ σκινδαλμοὶ καὶ ἐπάλληλοι ῥαψιλογίαι εἰσὶ τῆς ἀσεβείας τὴν αἰσχύνην ἐπικρύπτειν μηχανώμεναι. Πρώτιστα μὲν οὖν γνῶμεν, ἡ ἐξ ὅμοιών ἡ ἀνομοίων γέννησις, πῶς λέγεται ὑμῖν; τῆς ὅμοιότητος, ἡ ἀνομοιότητος; πρὸς τὰ τίκτοντα τῶν τικτομένων, πῶς νοουμένης; οὐ γάρ δὴ τὸ μὴ ὑποστάν καὶ εἶναι λεγόμενον, ἐξ ὅμοιών ἡ ἀνομοίων γέννησιν ἔχειν λεχθήσεται· μεταγενεστέρα γάρ τῆς γεννήσεως αὐτοῖς ἡ ὅμοιότης ἡ ἀνομοιότης πρὸς αὐτοὺς κατὰ τὸν οἰκεῖον λόγον. Ἀφείσθω δὴ ὅμως ὑμῖν τοῦτο· ἵσως γάρ ἐκ τοῦ τέλους ταῦτα διεγνωκότες εἰρήκατε. Τί δὲ οὖν; ἀδύνατον τὸν κατὰ διαφόρους γεννήσεις γεννηθέντα, καὶ ἐκ διαφόρων τὴν φύσιν γεννητόρων, διάφορον ὄντα ταῖς φύσεσι, καὶ ἀληθῶς, καθ' ἐκατέραν τεχθῆναι γέννησιν; καὶ τοῦ μὲν τῶν τεκόντων ὅμοιον κατά τι τῶν αὐτοῦ, τοῦ δὲ ἀνόμοιον δείκνυσθαι, διὰ τὸ διάφορον τῶν τούτου γεννήσεων καὶ τῶν γεγεννημένων τοῦδε οὔσιῶν; Ἐδείχθη γάρ ἐν τοῖς πρώτοις ἡμῖν, ὅτι καὶ ἐκ τῆς αὐτῆς καὶ κατὰ πᾶν γένος καὶ εἴδος

*1694 tute et in vos vim * antiquae condemnationis eorum qui secundum vos in Deum pugnandi propositum suscepérant et in Babylone turris aedificationem constituerant. Dixit enim etiam tum de ipsis: *Venite, descendentes confundamus linguas eorum.*¹ Inde igitur re ipsa et vobis nunc sunt et confusae subtilitates, et verborum implicitae suturae ad impietatis infamiam tegendam structae. Ante omnia ergo sciamus generatio ex similibus aut dissimilibus quomodo a vobis dicatur; similitudinem aut dissimilitudinem genitorum relative ad gignentes quomodo intelligatis. Non enim quod non est subsistens et esse dicitur, ex similibus aut dissimilibus generationem habere dicetur. Posterior est enim generatione eorum similitudo vel dissimilitudo, iuxta proprium loquendi modum. Concedatur tamen hoc vobis. Forte enim a fine haec scientes dixistis. Quid ergo impossibile est eum qui secundum differentes generationes genitus est, et ex genitoribus natura differentibus, differentem ipsum naturis, vere quoque secundum utramque generationem genitum fuisse; et hinc genitoribus suis similem secundum quid, inde autem dissimilem demonstrari, propter differentiam suarum generationum et substantiarum suorum genitorum? Monstratum enim a nobis fuit etiam a principio et ex eadem substantia non differente secundum totum genus et formam et nu-

¹ Gen. XI, 7.

καὶ πάντα ἀριθμὸν ἀδιαφόρου οὐσίας παρὰ τὸν διάφορον τρόπον τῆς γεννήσεως, ὅμοιά τε καὶ ἀνόμοια πολλάκις γίνεται τὰ τικτόμενα πρὸς τὰ τίκτοντα· οὐκοῦν ὀρθοτομοῦσι τὴν ἀλήθειαν οἷς φασιν ὅτι ἐγεννήθη μὲν ὁ Λόγος ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀληθῶς, κατὰ τὴν ἴδιαν δὲ μόνου τοῦ Πατρὸς γέννησιν καὶ οὐσίαν, καὶ ἔστι ὅμοιος αὐτῷ κατ’ οὐσίαν τὴν ὡς Λόγου Θεοῦ· ἐγεννήθη δὲ καὶ ἐκ Μητρὸς ἀληθῶς, κατὰ τὴν ἴδιαν αὐτῆς καὶ μόνης γενομένην τοῦδε γέννησιν, καὶ ἔστι καὶ αὐτῇ τῇ Μητρὶ ἐσαυτοῦ κατ’ οὐσίαν αὐτοῦ τὴν ὡς ἀνθρώπου ὅμοιος, κατὰ δὲ τὴν ὡς Λόγου, ἀνόμοιος αὐτῇ· πλὴν Γίδες ἀληθῶς ὁ Λόγος τοῦ τε ὅμοιου Πατρός, καὶ τῆς ἀνομοίου αὐτῷ Μητρός· ἀληθῆς γὰρ ἐκάτερος τρόπος τῶν ἐπ’ αὐτοῦ γεννήσεων ἐδείχθη, ὃ τε τοῦ εἶναι, καὶ δὲ τοῦ τοιωσδε. Οὐ γὰρ δὴ ὅμοιότης συνίστησιν ἀπλῶς τὴν υἱότητα, ὡς πολλάκις εἰρηται· ἢ γὰρ ἂν πάντες ἄνθρωποι ὅμοιοι ὦντες κατ’ οὐσίαν ἀλλήλοις, νιοὶ ἄμα καὶ πατέρες, καὶ τέκνα τῶν τέκνων οἱ γεννήτορες ἦσαν, καὶ οἱ ἀδελφοὶ δὲ τῶν ἑαυτῶν ἀδελφῶν εἶναι νιοί, διὰ τὴν κατ’ οὐσίαν ὅμοιότητα πρὸς αὐτοὺς νομισθείσαν.

Cap. XXVIII. Εἰ τὸ ἀιδίως ὃν ὕστερον γεννᾶται κατὰ ἀλήθειαν, καὶ τὸ μηδὲ δλῶς ὃν, ἐνεργείᾳ μὴ ὃν, γίνεται κατὰ ἀλήθειαν· εἰ δὲ τὸ δεύτερον ἀδύνατον, καὶ τὸ πρῶτον δύσα. Ἀλλ’ εἰ καὶ ὃν οὐ γίνεται, ἀllὰ τὸ τοιωσδε

merum, propter differentem generationis modum, similiaque et dissimilia fieri saepe genita relative ad gignentia. Igitur recte et secundum veritatem sentiunt qui dicunt genitum fuisse Verbum vere ex Patre secundum propriam unius Patris generationem et substantiam, et esse illi simile quoad substantiam, substantiam nempe Dei Verbi; genitum autem fuisse vere quoque ex Matre secundum ipsius generationem propriam ex ipsa sola, et esse ipsi suae matri simile secundum suam, hominis scilicet, substantiam, illi autem dissimile secundum substantiam quam habet ut Verbum. Ita sane Verbum vere est Filius similis Patris, Filius quoque Matris dissimilis Patri. Verus enim uterque modus generationum eius demonstratur, hic nempe quo est, ille quo est taliter. Similitudo enim non constituit filiationem, ut persaepe dictum est. Omnes enim homines, utpote qui inter se invicem similes secundum substantiam, filii simul et patres essent, et genitores essent filii suorum filiorum, et fratres suorum fratribus esse filios, propter similitudinem substantiae relative ad ipsos, censerentur.

Cap. XXVIII. Si quod est ab aeterno posterius gignitur secundum veritatem, quod omnino non est, si sua non exsistens, fit aliquid pariter secundum veritatem. Si autem secundum impossibile, ergo et

δν, εις τὸ ἑτέρως τοιῶσδε εἶναι, εἰ καὶ οὐ κατὰ τροπὴν ἀλλὰ πρόσληψιν και-
νοτέραν, γεννᾶσθαι δυνατόν· οὐδὲ γάρ κατὰ τὸ αὐτό τις ὑμῶν ἀἰδίως τε εἶναι
τι καὶ ἀπὸ χρόνου ἄρχεσθαι εἴρηκεν. Οὐκοῦν τί καλύει τὸν κατὰ τὸ εἶναι
διναρχὸν νοούμενον, κατὰ τὸ ἀλλοίως εἶναι, ἥγουν σεσαρκωμένον, ἀρξάμενον
εἶναι; ἀλλοίως γάρ εἶναι αὐτόν, οὐ κατὰ τροπὴν * ἡ βεῦσιν τοῦ οἰκοίου εἶναι,
ἀλλὰ κατὰ πρόσληψιν καὶ ἔνωσιν οὐσιώδῃ ἑτέρου πράγματος τοῦ πρώην
κεχωρισμένου ἀπ' αὐτοῦ, φαμέν.

*1696

Cap. XXIX. Εἰ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς ἡδη
ὅντα γενέσθαι νῦν ἀδύνατον, τὸν τούτων Δημιουργὸν πρὸ τῶν αἰώνων ἐκ
Πατρὸς γεγενημένον ἐπ' ἐσχάτων γεννηθῆναι, ἀδυνατώτατον. Οὐ γάρ ὅντα
ἀπλῶς, γίνεσθαι λέγει τις, ἡ καὶ εἰς τὸ εἶναι γεννᾶσθαι ἀπλῶς τὸν οὐρανόν,
ἢ οὗτοι· καὶν δὲν μέντοι γίνεσθαι ἐκ παλαιοῦ, καὶ μετασχηματίζεσθαι, καὶ
ἀφθαρσίαν ἀμφιέννυσθαι μετὰ τῆς λοιπῆς ἑτέρας κτίσεως, καὶ ἐλευθεροῦσθαι
ἐκ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς, ὃς καὶ τὰ ἡμέτερα σώματα ἐπενδυόμενα τῷ
θυητῷ τὴν ζωήν, καὶ ἀνιστάμενα ἀφθαρτα, πάντες οἱ τῆς εὔσεβείας τρόφι-
μοι συνομοιογοῦσιν. "Ἄρα δ' οὖν καθ' ὑμᾶς, ἐπεὶ ἡδη πῶς ἔστιν ἥγουν φθαρ-
τὸς ὁ κόσμος, οὐκέτι ἐροῦμεν αὐτὸν κατὰ τὸ ἀφθαρτον γίνεσθαι, εἴτουν

*1695

primum. At quod exsistit non sit existens; sed quod tali modo exsi-
stit, potest gigni in aliud tamē existendi, non quidem per
mutationem sed per novam acceptionem. Nunquam enim quisquam
vobis dixit idem aeternumque exsistere et in tempore incipere. Ergo
quid impedit quin qui concipitur sine principio secundum suum, esse,
ille principium * habuerit secundum alio modo esse, id est in quan-
tum incarnatus. Alio enim modo esse non per mutationem aut efflu-
vium proprii esse, sed per acceptionem et unionem substantialem
alterius rei semper seorsim ab eo exsistentis, dicimus.

Cap. XXIX. Si coelum et terra et omnia quae in eis sunt, utpote
iam exsistentia nunc fieri impossibile, horum auctorem ante saecula
ex Patre natum, in novissimis temporibus genitum fuisse, quam
maxime impossibile. Non enim qui exsistunt simpliciter fieri quis-
quam affirmat, neque coelum generari in ordine ad exsistentiam
simpliciter, o vos. Novum tamen fieri ex vetere, transformari, incor-
ruptibilitatem vestiri cum reliqua alia creatione, liberari a servitute
corruptionis, sicut nostra corpora vita induita super mortale, et incor-
rupta resurgentia, omnes in pietate enutriti confitentur. Igitur iuxta
vos, cum mundus iam sit aliquo modo, nempe corruptibilis, non di-
cēmus eum secundum incorruptibilitatem fieri, sive regenerari: quod
enim est, inquitis, non fit; non abiicientes illud non fieri id quod est,

ἀναγενᾶσθαι. Τὸ γάρ ὅν, φατέ, οὐ γίνεται· μὴ προσθέντες, ὅτι ὁ ἔστιν οὐ γίνεται, ἀλλ' οὐδὲ ὁ μὴ ἔστι γίνεσθαι συγχωροῦντες τῷ ὄπωσοῦν ὅντινα κατὰ δὲ ταῦτα ὑμῶν τὰ θεσπίσματα, οὐδέ τι φθαρτὸν ἀφθαρτὸν κατὰ τὴν ἐλπίδα ὑμῶν τὴν σωτήριον λέγειν τινὶ τοῦ λοιποῦ συγκεχώρηται. Ἐπειδὴ γάρ τὸ φθαρτὸν ἐνδύνεις ἐγεννήθη ἀνθρωπος, τὸ ἀφθαρτὸν ἐνδυόμενοι ἀναγεννώμεθα.

Cap. XXX. Εἰ ἐνδέχεται τὴν χθὲς γενέσθαι αὔριον, ἐνδεχέσθω καὶ τὸν δύντα ἀἰδίως, τεχθῆναι ἐπ' ἐσχάτων ἀλλὰ τὸ πρῶτον ἀμήχανον, καὶ τὸ δεύτερον κατ' ἐπίτασιν. Εἰ μὲν ἐλέγομεν κατὰ τροπὴν τοῦ ἀἰδίου γενέσθαι τὸν αὐτὸν ὑπὸ χρόνον, καλῶς δύντως εἰρήκατε ἀν. Εἰ δὲ φυλαχθέντος τούτῳ τούτου ὁ ἥν, ἐπιγέγονεν αὐτῷ τῇ προσλήψει τοῦ παρ' αὐτὸν ὁ οὐκ ἥν, δῆλον ὡς τὸ νῦν συναμφότερον θεωρούμενον, ἐπεὶ τῇ τοῦ νέου πρὸς τὸ ἀεὶ ὃν συνθέσει γέγονε πάλαι μὴ οὕτως νοούμενον ὡς νῦν γέγονε τὸ αὐτὸν ὑποκείμενον ἐν. Πῶς οὖν ἀντιφέρεσθε ἡμῖν εὐλόγως; Καὶ γάρ καὶ ἡ χθὲς ἡμέρα ἥν φατε, κατὰ μὲν τροπὴν αὔριον, ἥγουν αὔρινὴ ἡμέρα οὐ γίνεται ποτε, ἀπολιποῦσα τὸ χθεσινὴ εἶναι, πρὸς τὴν σήμερον· πλὴν ἐπιγινομένης αὐτῇ πρὸς τῇ σήμερον καὶ τῇς αὔριον, καὶ τὸ γενέσθαι προχθές, ἐπικτήσεται· μείνασα καὶ ἐν τῷ εἶναι χθὲς· ἥγουν ἔξις πρὸς τὴν μετ' αὐτὴν ἡμέραν· ὥσπερ καὶ προχθές ἐστι πρὸς τὴν τρίτην ἀπ' αὐτῆς ἡμέραν.

Cap. XXXI. Εἰ ἐνδέχεται τὸ πρότερον μὴ ὅν, ὕστερον εἶναι μὴ γεννη-

sed nec concedentes illud quod qualicumque modo est fieri id quod non est. Secundum autem haec vestra oracula, nec corruptibile quid incorruptibile secundum nostram salutarem spem dicere cuiquam concessum est: scilicet, cum corruptibile inductus natus sit homo, corruptibile induiti renascimur.

Cap. XXX. Si admittitur heri fieri cras, admittatur et exsistentem ab aeterno in novissimis gigni: sed primum impossibile; ergo et secundum, per extensionem. Si dixissetemus quidem per mutationem aeterni eumdem fieri temporalem, pulchre revera diceretis. Si autem, hoc ipsi servato quod erat, supervenit ipsi per acceptionem aliquid quod non erat, patet hoc utrumque, consideratum in composito, factum fuisse idem unum subiectum, postquam per alicuius novi accessionem factum est, non olim sit intellectum ut nunc est. Quomodo ergo recte obiicitis nobis? Etenim haec dies hesterna quam dicitis numquam per mutationem fit cras, id est crastina dies, desinendo hesternam esse ut hodierna fiat, praeterquam quod, superveniente ipsi cum hodie tum cras, fieri nudius tertius illi obtigerit, quamvis permaneat esse heri, scilicet relative ad proxime sequentem diem, ut nudius tertius est dies relative ad tertiam ab ipsa diem.

Cap. XXXI. Si admittitur quod non erat antea, illud esse postea,

Θέν ἡ ποιηθέν, ἐνδεχέσθω καὶ τὸ ἀἰδίως ὅν, ὑστερὸν κατὰ ἀλήθειαν γεννηθῆναι· ἀλλὰ τὸ πρότερον ἀμήχανον, καὶ τὸ ὑστερὸν ἄρα. Ἰδού δὴ οὖν ἡμεῖς, διὸ μὲν ἡνὶ δὲ Λόγος, ἥγουν ἀσφρος, τοῦτο οὐ γίνεσθαι φαμεν· δὲ οὐκ ἡνὶ, ἥγουν σάρξ καὶ σεσαρκωμένος, τοῦτο γενέσθαι πιστεύομεν· ἔως τοῦτος γάρ ταῖς ὑμετέραις ταυτολογίαις συνανελίττεσθαι * καταδεξόμεθα· καὶ τί ἡμῖν ἐκ τοῦτος τὸ ἔγκλημα;

*1697

Cap. XXXII. Τὸ ἀνωθεν γεννώμενον, τουτέστι δευτέρᾳ γεννήσει, ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος, ἡ καὶ διὰ διδασκαλίας γεννᾶται· τὸ δὲ οὕτως γεννώμενον, εἰς υἱοθεσίαν γεννᾶται· τὸ δὲ εἰς υἱοθεσίαν γεννώμενον, ἐκ τῆς οὐσίας οὐ γεννᾶται τοῦ γεννῶντος· τὸ ἀνωθεν ἄρα γεννώμενον, οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας γεννᾶται τοῦ γεννῶντος. Τὴν οὖν ἀνωθεν γέννησιν, πῶς δύνατες ἡμῖν; εἰ μὲν τὴν κατὰ τόπον, ὡς ὑπὲρ γῆς καὶ τοὺς ἐκ γῆς οὖσαν, καὶ ἀπλῶς ὡς οὐράνιον τινα ταύτην ἴστε, ίνα τὰ πλεῖστα σιγήσωμεν τῶν πρὸς ὑμᾶς λέγεσθαι δυναμένων, ἀνάγκη διότι πάσης ἑτέρας γεννήσεως μᾶλλον ἡ τοῦ Λόγου ἐκ Πατρὸς ὑπερουράνιος ἔστι γέννησις, ὅτι αἱρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ, ταύτην μάλιστα ὑμᾶς εἰδέναι ἀνωθεν οὖσαν γέννησιν οὐκοῦν εἰς υἱοθεσίαν καὶ τὸν κατὰ ταύτην γεννώμενον ἥγουν τὸν Λόγον γυμνὸν ἀνάγκη ἔστι δοξάζεσθαι· καὶ ἔσται οὗτος, οὐ φύσει Γίδες καθ' ὑμᾶς, δύοιο γενῆς Γίδες καὶ Λόγος τοῦ Πατρός· τὸ δὲ ἐπόμενον τῆς ὑμετέρας προτάσεως, σαφέστερόν

non genitum nec factum, admittatur quod est ab aeterno, id posterius secundum veritatem genitum fuisse. Sed primum impossibile; ergo et secundum. En quod nos: quod erat Verbum, nempe carnis expers, hoc fieri non dicimus. Quod autem non erat, nempe caro et incarnatum, hoc fieri credimus. Usque hue enim vestris tautologiis * vobiscum volvi sustinebimus. Et quid nobis ex hoc criminis?

*1698

Cap. XXXII. Quod desursum gignitur, id est secunda generatione, ex aqua scilicet et spiritu, per disciplinam gignitur. Quod autem ita gignitur, in adoptionem gignitur; quod autem in adoptionem gignitur, non gignitur ex substantia gignentis. Quod ergo desursum gignitur, non ex substantia gignitur gignentis. Hanc desursum generationem quomodo nobis dicitis? Si localiter quidem, id est tanquam super terram et ea quae de terra sunt, et quasi coelestem quamdam intelligitis, ut alia bene multa sileamus quae adversum vos dici possent, necesse est vos, quia plus quam quaevis alia generatio, supercoelestis est generatio Verbi ex Patre, cum assumatur de terra vita eius, scire hanc ante alias esse desursum generationem. Igitur in adoptionem eum qui secundum hanc genitus est, nempe merum Verbum, necesse est existimari; et erit, iuxta vos non natura Filius, hic unigenitus Filius et Verbum Patris. Consequentia autem vestrae

πώς ἔστιν ἀσεβέστερον. Τὸ γάρ οὕτως γεγεννημένον, οὐδὲ ἐκ τῆς οὐσίας τεχθῆναι συνάγεται· ούκοῦν οὐδὲ ἐκ τῆς τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς καθ' ὑμᾶς· ἀλλὰ τὴν Ἀρείου πρὸς τῇ ὑμετέρᾳ κακοδοξίᾳ παράνοιαν ἐκυρώσατε· εἰ δὲ ταῦτα μὲν οὕτως οὐκ ἀκόλχεσθε, ἀνωθεν δὲ γέννησιν τὴν οίονεὶ ἐπανάληψιν τῆς γεννήσεως τῆς πρώτης οἰεσθε, καὶ τοῦ αὐτοῦ ὑποκειμένου διειπέτην αὐτὴν γέννησιν τῇ ὡς ἐξ ὑπαρχῆς σημασίᾳ διὰ τοῦ ἀνωθέν φατε· καὶ ἀπλῶς ἀναγέννησιν, ἢ καὶ δευτέραν γέννησιν, ἵστε τήνδε· καὶ ἐν τῷδε πάλιν πόρρω τῆς ὀρθοδοξίας ἀπεπλανήθητε, ἀναγέννησιν ἐπὶ Χριστοῦ παραφέροντες καὶ διανοούμενοι· ἐκείνων γάρ λέγεται ἀναγέννησις, ὃν παλαιώσις τις καὶ ρύπος καὶ νόσος ἐπιγενομένη, τὸ ἐκ τῆς πρώτης γεννήσεως ὑποκειμένον πάλαι τε ὃν ἀμόλυντον ἐκινδήλωσέ πως ἢ διέφθειρεν ἢ κατεμάρανεν· ὥσπερ ἡμῖν τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ, τὸ ἐκ πρώτης ὃν γεννήσεως ἢ παράβασίς τε ἢ πρώτη καὶ αἱ μεταγενέστεραι τῶν ἐπὶ τὰ φαυλότερα προσηλάσεις· τὸν δὲ Θεὸν Λόγον οὐδεὶς, οὐδὲ τῶν λίαν ἀθέσμων, ἐδόξασε πώποτε κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ γεννήσιν, ἐκ τίνος ἀπροσεξίας ἢ ἐπιθουλῆς, παλαιωθέντα τῇ ἀμαρτίᾳ, νῦν δεῖσθαι τῆς ἀνακαινιζούσης αὐτὸν ἀναγεννήσεως, καὶ διὰ τοῦτο τὴν δευτέραν ὑποστῆναι γέννησιν. Πῶς οὖν μηδενὸς ἀναγέννησιν, εἴτουν ἀνωθεν γέννησιν, ἐπὶ τοῦτον λέγοντος ἢ νοοῦντος, ἀλλὰ τὴν γέννησιν αὐτοῦ τὴν δευτέραν μετά

propositionis evidentius impia magis est. Quod enim ita genitum est, concluditur non ex substantia genitum esse; igitur non ex substantia Patris Filius, iuxta vos. Sed Arii errorem confirmatis, addita insuper vestra prava doctrina. Si autem haec ita esse non admittitis, desursum autem generationem quasi receptionem primae generationis censem, et dicitis esse quidem subiecti bis eamdem generationem quasi de novo acceptam desursum, et hanc simpliciter regenerationem sive secundam generationem intelligitis, in hoc quoque pariter longe a recta doctrina erravistis, regenerationem Christo falsa attribuentes et fingentes. Ea enim dicuntur regenerari, quorum subiectum primae generationis, quod fuerat olim incoquinatum, vetustate quadam aut macula aut morbo corruptum fuit, aut deperiit, aut emarcuit; sicut nos ad imaginem Dei factos ex prima origine, tum transgressio prima, tum posteriores ad malum accessiones vitiaverunt. Deum Verbum autem nullus, etiam ex maxime impiis, existimavit unquam secundum primam eius generationem, imprudenter aut ex industria, peccato veteratum, nunc indigere renovante illum regeneratione, et propter hoc subiisse secundam generationem. Quomodo igitur, cum nemo regenerationem seu desursum generationem ipsi attribuat nec intelligat, omnes vero sancti generationem eius se-

τῆς πρώτης, πάντων ὁσίων ὅμοιογύντων, τὴν ἀναγέννησιν ἀντὶ γεννήσεως ἀληθοῦς, δευτέρας τε τὴν τάξιν, ἐπὶ τὸν Θεὸν Λόγον μετηγάγετε, ἵνα ἐντεῦθεν ἡμῖν τὸ δοκοῦν ὑμῖν συλλογίσησθε; "Ἐτι μέντοι, οὐδὲ ἔκεινο πῶς ὑμῖν ἔδοξε νεονήκαμεν τὸ ἐκ τοῦ Πνεύματος γεννώμενον, μὴ ἐκ τῆς οὐσίας οἰλεσθαι· ἡ γὰρ ὡς ἐνέργεια εἰς ξύλον ἐκ τῆς φύσεως τοῦ τέκτονός ἐστιν, ἡ ὡς πῦρ ἐκ πυρὸς ἐν ξύλῳ ἐκ τῆς οὐσίας ὑπάρχει. 'Ἄλλ' εἰ μὲν κατὰ τὸ πρῶτον, δῆλον ὅτι ἐνεργεῖν τι τὸ γεννηθὲν ὥσπερ οὐδὲ ἡ ἐνέργεια * αὕτη ἡ ἐν τῷ ξύλῳ, τὰ τοῦ τέκτονος οὐ δυνήσεται· εἰ δὲ κατὰ τὸ δεύτερον, σαφὲς ὅτι ἐνεργεῖν τὰ τοῦ πυρὸς καὶ τὸ γεννηθὲν ἐν τῷ ξύλῳ πῦρ, δυνήσεται· εἰ δὲ τοῦτο, μετάληψις γέγονε τῆς τεκούσης αὐτὸν οὐσίας τῷ γεννηθέντι· τοῦτο γὰρ μαρτυρεῖ δηλαδή, ἐπομένη καὶ τῷδε, ταύτης ἡ φυσικὴ ἐνέργεια. Εἰ δὲ μετάληψις γέγονεν οὐσίως, εἰ μὴ ἐκ τῆς οὐσίας ἡ γέννησις, ἀλλ' ἐξ ἐνέργειας ἀνουσίου, ἔσται ἀνούσια κατακρατοῦντα τῆς οὐσίας, καὶ οὐσιῶν αἴτια, ὅπερ ἀδύνατον.

Cap. XXXIII. Εἰ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἐγεννήθη ὁ Θεὸς Λόγος ἐκ τῆς Παρθένου, καὶ ἔστιν αὕτη ἀνόμοιος, καὶ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἐγεννήθη ὁ αὐτὸς ἐκ Πατρός, τί κωλύει εἶναι αὐτὸν καὶ τῷ Πατρὶ ἀνόμοιον, μήτε τῶν γεννήσεων κατ' εἶδος παραλλαττουσῶν, μήτε τοῦ γεννωμένου καθάπαξ; Καὶ γὰρ εἰ μὲν ὄντως αἱ γεννήσεις κατ' εἶδος οὐ παρήλαστον, καὶ

cundam post primam confiteantur, vos regenerationem pro vera generatione, ordine secunda, in Deum Verbum induxitis, ut inde nobis vestra placita inferatis? Adhuc tamen, non, ut vobis placuit, intelleximus illud, quod ex spiritu gignitur, non censeri ex substantia genitum; nempe sive quomodo vis est ex artificis natura in lignum, sive quomodo ignis ex igne in ligno ex substantia adest. Sed si prius, patet vim artificis non posse agere in generatum sicut nec ipsa vis * quae est in ligno. Si posterius, liquet vim ignis et ignem in ligno generatum posse agere. Si autem ita est, genito facta est participatio substantiae quae illud genuit; hoc enim testificatur eius naturalis vis quae sequitur genitum. Si autem facta est participatio substantiae, si generatio non est ex substantia sed ex vi alieuius non subsistentis, quaedam non subsistentia dominabuntur substantiam, et erunt causa substantiarum, quod est impossibile.

Cap. XXXIII. Si proprie et vere genitus est Deus Verbum e Virgine, et est illa absimilis, et proprie et vere genitus est idem e Patre, quid prohibet illum esse etiam Patri absimilem, neque generationibus secundum speciem differentibus, neque genito simul? Etenim si reipsa generationes secundum speciem non differunt, et totalitas geniti eodem modo se habet in utraque generatione, vim habet ve-

τὸ δόλον τοῦ γεννήματος ὡσαύτως εἶχεν ἐν ἑκατέρᾳ γεννήσει, ίσχὺν εἶχεν ἀν-
ύμην τὸ ἐπιχείρημα. Ἐπειδὴ τοσαύτη τῶν γεννήσεων ἡ διαφορά, ὡς τὴν μὲν
ἀττίδιον νοεῖσθαι, τὴν δὲ ἀρχομένην· καὶ τὴν μὲν ἀσωμάτως, τὴν δὲ ἐν σώ-
ματι· καὶ τὴν μὲν ἀδιαστάτως, τὴν δὲ διαστατῶς· καὶ ἀπλῶς τὴν μὲν τοῦ
Λόγου γυμνοῦ καὶ ἀπλοῦ, τὴν δὲ Χριστοῦ τοῦ συνθέτου οὖσαν· καὶ τὴν μὲν
ἀκυήτως, τὴν δὲ διὰ κυήσεως εἶναι, ἄλλοις τε μαρίοις ἀπαραβλήτοις διενη-
νοχότων, πῶς, λέγετε, συνάγετε ἐπὶ ἑκατέρας τῶν γεννήσεων τοῦ αὐτοῦ ἐνὸς
Γίοι τὸ πρὸς τοὺς τεκόντας ἀνόμοιον ὄφείλειν ἐπεσθαι, ὡς ὁμοειδῶν οὔσῶν
τῶν τούτου γεννήσεων; ἀλλ’ ἐνῷ προσπταίοντες οὐκ ἐπισκέπτετε, μάθετε,
ὅτι οὗτοι, εἴης μὴ ἀεὶ γνωσμαχεῖν βούλεσθε. Τῷ γάρ κυρίως καὶ κατὰ ἀλή-
θειαν ἑκατέρων λέγεσθαι γέννησιν, οἰεσθε τὴν αὐτὴν εἶναι θατέρων θατέρᾳ,
καὶ ὁμοειδεῖς ἀμφο τὰς γεννήσεις ὑπολοχμοῦντες· οὐ σκοποῦντες δὴ εἰς τὸν
ἔαυτῆς λόγον ἑκατέρα κυρίως ἔστι καὶ κατὰ ἀλήθειαν, καὶ οὐκ εἰς τὸν τῆς
ἔτερας. Εἰ γάρ πάντα ὁμοειδῆ νομιστέον οἷς τὸ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν
ἐπιμαρτυρεῖται, δέον ὑμᾶς ἐπεὶ ὁ λίθος κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν σῶμα εἶναι
λέγεται, καὶ ὁ ἥλιος δὲ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν σῶμα εἶναι λέγεται, καὶ ὁ
Θεὸς ἀσώματος κυρίως τε καὶ κατὰ ἀλήθειαν λέγεται, ὁμοειδῆ νομίζειν τὸν
τε λίθον καὶ τὸν ἥλιον καὶ τὸν Θεόν· ὁμοίως δὲ ἀνθρωπόν τε καὶ βάτραχον.
Ζῶά τε ὅντα καὶ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἑκάτερον λεγόμενα· καὶ τὸ ὄδωρ

strum argumentum: cum talis sit generationum differentia, ut una aeterna intelligatur, altera vero principium habens; una incorporalis, altera autem in corpore; una sine extensione, altera vero extensionem habens; uno verbo haec meri et simplicis Verbi, illa autem Christi compositi esse; et haec quidem sine gestatione, illa autem ex gestatione, aliisque mille dissimilitudinibus differentes, quomodo, dicite, quaeaso, concluditis in utraque generationum eiusdem unius filii a parentibus absimilitudinem secuturam fore, quasi eiusdem sint speciei illius generationes? Sed in quo ne offendatis non cavistis, illud discite, o viri, siquidem non semper contradicere vultis. Loquendo enim proprie et vere de utraque generatione, putatis eamdem esse unam ac alteram, et similes ambas generationes accipitis; non cernentes utramque proprie et vere secundum suam ipsius rationem esse, neque secundum alterius rationem. Si enim omnia similia cogitanda sint de quibus proprie et vere praedicatur, oportet vos, cum lapis proprie et vere corpus esse dicitur, et sol proprie et vere corpus esse dicitur, et Deus incorporalis proprie et vere dicitur, similes habere lapidem, solem et Deum. Pariter quoque hominem et ranam, animalia proprie et vere cum sint et dicantur ambo, et aquam, inanimata vere cum

άζων ἀληθῶς λεγόμενον, ὁμοιειδῆ νομιστέον· οὐρανόν τε καὶ κέγχρον καὶ τὰ λοιπὰ πάντα τῶν ὄντων ὡσαύτως, ἔξορισθείσης ὑμᾶν πάσης ἀνομοιότητος· τῷ ἴδιῳ λόγῳ κυρίως ἐστὶ καὶ κατὰ ἀλήθειαν, τοῦτο ὅπερ ἐστί, κανὸν διμωνύμως ποτὲ καὶ ἐπὶ ἑτέρου τὸ τοῦδε ὄνομα, ὡς ὄντος, λέγοιτο.

Cap. XXXIV. Εἰ ὁ Θεὸς Λόγος ἐγεννήθη κατὰ ἀλήθειαν ἐκ τῆς Παρθένου, πᾶσα δὲ γέννησις μὴ ψεγομένη, ἢ τε τὸ εἶναι διδοῦσα τῷ τικτομένῳ, καὶ ἡ μὴ διδοῦσα, ἵσον κατ’ οὐσίαν τοῦ γεννῶντος ἔχει τὸ γεννώμενον, ἢ ἔλαττον· ἵσον μέν, ὡς τὸ ἐγέννησε κατὰ τὴν ἰδέαν αὐτοῦ· καὶ γάρ «Ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου * ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα». ἔλαττον δέ, ὡς ἡ τῶν πιστῶν ἐκ Θεοῦ γέννησις· κρεῖττον δὲ οὐδεμίᾳ· ἢ ἵσος ἀρα κατ’ οὐσίαν ὁ Θεὸς τῆς Παρθένου, ἢ ἔλαττων ἀλλ’ ἐκάτερα δυσσεβῆ· οὐκ ἀρα ὁ Θεὸς κατὰ ἀλήθειαν ἐγεννήθη ἐκ τῆς Παρθένου. Ἀληθῶς μὲν πᾶσα γέννησις μὴ ψεγομένη, τὸ ἵσον ἡ ἥττον δείκνυσι τοῦ γεννηθέντος πρὸς τὸν γεννήσαντα. Ἄλλ’, ὡς τοῦ μεγαλείου τῆς θείας οἰκονομίας ἀναίσθητοι, σκοπεῖτε ὡς τοῦτο ἔγινη πᾶσα γέννησις, οὐ μόνον ἡ μὴ ψεγομένη, ἀλλὰ μηδὲ θαυμαζομένη ὡς πιράδοξος· ἐπὶ δὲ τοῦ τῆς οἰκονομίας θεοπρεποῦς Λόγου (τοῦτο γάρ δῆ τοῦτό ἐστι τὸ ὑπερφυὲς τῆς ἀγαθότητος μαστήριον, καὶ τὸ τῆς θείας φιλοθρωπίας τεκμήριον), ὅτι ὁ πάσης κτίσεως Ποιητὴς καὶ παντοίας γεννήσεως αἴτιος

dicatur, similia tamen censenda esse; coelum quaque et granum, et reliqua omnia entia eodem modo, exsulante rur vos omni absimilitudine. Proprie loquendo proprie et vere est, illud est, licet eodem nomine aut alio, atque est, nominetur.

Cap. XXXIV. Si Deus Verbum vere genitus est ex Virgine, omnisque generatio non auferatur, sive genito esse dederit, sive non dederit, aequalis secundum substantiam genitori genitus habetur, vel illo inferior: aequalis quidem utpote genuit genitor in sua forma; et in Christo enim Iesu per Evangelium dictum est, ego vos genui: minor vero, ut se habet ex Deo fidelium generatio: melior nulla est, aequalis ergo secundum substantiam Deus est Virginis, aut inferior; sed utrumque impius est, non igitur Deus vere genitus est ex Virgine. Vere quidem omnis generatio non ablata aequalitatem aut inferioritatem ostendit geniti ad genitorem, sed, (o magnitudinis incarnationis divinae ignorantis:) cernitis quomodo hoc habeat omnis generatio, non solum quae non aufertur, sed quae non ut prodigium admiranda sit: sed in divina incarnationis ratione, illud est enim hoc supernaturale bonitatis mysterium, et divinae caritatis indicium, quod omnis creaturae auctor, et universae generationis principium, et omnis naturae Dominus, eo maior mundo mundi dominator, genera-

καὶ πάσης φύσεως Δεσπότης καὶ τὸ ὑπερκόσμιον τοῦ παντὸς κόσμου κράτος, γέννησιν κατεδέξατο· καὶ ταῦτην ἐκ φύσεως ἐπικήρου καὶ φθαρτῆς καὶ εὐεπηρεάστου· δι’ ἡμᾶς τε ἐπτώχευσε πλούσιος ὁν, ἵνα ἡμεῖς τῇ ἔκείνου πτωχείᾳ πλουτήσωμεν. Εἰ οὖν ὄντως καὶ τῶν μὴ θαυμαζομένων ἦν γεννήσεων, οὕτως ἔχειν ἔδει καὶ τήνδε τὴν γέννησιν μὴ ψεγομένην· εἰ δὲ καὶ θαυμάζεσθαι ἔδει, ἀνάγκη παρὰ τὴν συνήθη γέννησιν πάντων ἔχειν αὐτήν τι, ἐπειὶ οὐδὲ θεία τότε ἀν νῦν ἀμοιγητὶ δειχθήσεται· εἰ δὲ δεῖ, ἐκ τῶν καθόλου συλλογιστέον ὑμῖν καὶ τῶν πάντη ὅμοίων ἄρα, ὃ σοφοί! πᾶσα οὖν γέννησις ὅμοίως τῇδε θαυμαζομένη· καὶ τῇδε ἐοικυῖα, ὅτι χειρὸν ἢ ἴσον ἔχει τὸ τεχθὲν τῷ τεκόντι, τοῦτο δεῖξατε. Τίς δὲ ὑμῶν οὐ δακρύσει τὴν τύφλωσιν; ὅτι δι’ ὁν ἔχρην πιστοῦσθαι περὶ τοῦ θείου Τόκου, ἥγουν ἐκ τῶν παραδόξων καὶ ὑπερφυῶν καὶ παρὰ τὴν συνήθειαν λόγων, διὰ τούτων κατασκευάζειν σπεύδετε, ὅτι οὐ Θεοῦ ἐστιν ἡ γέννησις, ἐπεὶ μὴ ὅμοίως ἔχει ταῖς φθαρταῖς ἡμῶν καὶ φυσικαῖς γεννήσεσιν, ὡς καθ’ ὑμᾶς εἰ γεννήσει τῇ καθ’ ὑμᾶς ἐγεννήθη, τότε ἀν εἶναι ἀξιόπιστον τὸ ὑπὲρ ἡμᾶς αὐτὸν εἶναι τὸν τεχθέντα· εἰ δὲ μηδὲ τότε, πόθεν ἔδει πιστῶσαι ἡμᾶς τὸν Θεὸν περὶ τῆς ἑαυτοῦ γεννήσεως τῇσδε, εἴπατε· εἴπερ μηδὲ ἐκ τῶν καθ’ ἡμᾶς, μηδὲ ἐκ τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς, ὃ οὗτοι!

Cap. XXXV. Εἰ ὁ τόκος ἐκ τῶν πάντη ὅμοίων ἀλγηθινός, δις κατ’ οὐσίαν

tionem acceperit; et istam e caduca, corrupta et perdita natura; propter nos egenus factus est qui dives est, ut nos indigentia eius ditemur: si igitur reipsa non foret ex admirandis generationibus, ita haberi oportebat haecce generatio non ablata: si vero admiranda sit, necesse est illam ex solita omnium generatione aliquid habere, siquidem divina generatio tunc nobis non expedite ostenderetur. Si autem necesse est, ex assuetis generationibus vobis argumentandum est et omnino similibus, o sapientes. Omnis igitur generatio huius ad instar, admiranda, et huic aequanda, quod inferius aut aequaliter se habet genitus ad genitorem, hoc ostendite. Quis vero vestram non deploret caecitatem? Quod quae oportebat credi de divino ortu ob stupendas puta et supernaturales et praeter assuetum modum rationes, per haec instituere conamini, quod non Dei sit generatio, cum non eodem modo se habet ac nostrae corruptae et naturales generationes, ut, secundum vos, si generatione vestrae simili genitus sit, tunc dignum fide sit supra nos illum genitum esse qui natus est: si vero non illud tunc evadit, unde oporteat nos Deum credere de sua hac generatione loquentem, dicite: siquidem a generationibus neque secundum nos, neque supra nos illa sit, o insensati!

Cap. XXXV. Si vere partus ex omnino similibus fuerit, in quo

τίκτων ὅμοια τῶν τικτόντων κατὰ ἀλήθειάν ἔστιν, δὲ πάντη ἀνόμοια τίκτων κατ’ οὐσίαν, ἐκ τῶν ὁμοίων, οὐκ ἔστι κατὰ ἀλήθειαν τόκος. Τὰ γὰρ ἐναντία, οὐ συναληθεύουσί ποτε· ἀλλὰ τὸ πρώτον οὐκ ἄρα τὸ δεύτερον. "Οτι μὲν δὲ ἐκ τῶν ὁμοίων, καὶ δὲ ἔξ ἀνομοίων δὲ τε εἰς τὸ εἶναι, καὶ εἰς τὸ τοιωσδε εἶναι· καὶ εἴ τις ἔτερος τόκου τρόπος, τόκος ἔστι τε καὶ λέγεται ἀληθῶς τῇ Θείᾳ Γραφῇ κατὰ τὸν ἑαυτοῦ λόγον, καὶ ὑμεῖς εἰρήκατε πολλάκις μέχρι τοῦ νῦν. Εἰ δὲ τὸ μὲν εἶναι τόκον διδοῦντες, οὐ κυρίως ὅμως καὶ κατὰ ἀλήθειαν τοῦτο εἶναι φατε τὸν οὐκ ἔξ ὁμοίων κατ’ οὐσίαν γινόμενον, ἀνάγκη τῇ ὁμοιώσει τῶν τικτόντων, καὶ οὐ τῷ λόγῳ τοῦ τόκου, εἰδέναι δημᾶς τὴν ἀληθινὴν γέννησιν. "Ηδη μὲν οὖν ἐλέλεκτο τοῦτο δημᾶς μικρὸν ἀνωτέρω δεόντως. Πῶς γὰρ ἀνόμοιος ὁν ἑτέρου βάτραχος ἐκ τοῦ ὁμοίου γεννηθείη *βατράχου; Καίτοι οὐδὲ τίκτεται ὅλως βάτραχος ἐκ βατράχου ποτέ. 'Αλλ' ἐπεὶ τοῖς αὐτοῖς ἔξ ἀπορίας πάλιν κατακυλίσθε· πρὸς τοῖς εἰρημένοις δημῖν ἐν τοῖς φθάσασι, καὶ τάδε νῦν ἀκούσεσθε. Εἰ δὲ τῆς οὐσίας τοῦ πυρὸς πυρσός, καὶ δὲ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ κόκκου κόκκος, καὶ δὲ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ ἀνθρώπου ἀνθρωπός, καὶ δὲ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ Θεός, πάντα μὲν ἐκ τῆς οὐσίας συνωμολόγηνται, οὐχὶ δὲ τὴν αὐτὴν ἀκραιφνὴν δημοιότητα ἐπὶ πάντων πρὸς τὰ γεννῶντα ἔχουσι τὰ γεννώμενα, ἀλλὰ μόνος Θεὸς ἔχει τὸ πάντη ἀπαράλλακτον, πῶς δυνατὸν ὀσαύτως κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἔκάστου τούτων λέγεσθαι τὴν

secundum substantiam pariens similis parentibus vere sit, hic partus, in quo prorsus absimilis pariens secundum substantiam fuerit, e similibus vere non est. Contraria enim nunquam simul vera sunt; sed verum prius; non verum ergo posterius. Quod ille e similibus, et hic ex absimilibus; ille quod sit, et tali modo sit, et si quis alias est partus modus, partus sit et dicatur vere divina Scriptura secundum suam rationem, et vos saepius haec tenus dixistis. Sin autem partum esse concedentes, non proprie et vere esse dicitis hunc qui e similibus secundum substantiam factus est, necesse est ob similitudinem parentium, et non ob partus rationem, intelligere vos veram generationem. Iam quidem igitur dictum est istud a vobis opportune paulo superius. Quomodo enim *absimilis cum sit ranae alius rana, e simili rana genita foret? Certe non omnino paritur talis rana e rana unquam. Sed quando in iisdem ob difficultates rursus volvimini; praeter illa quae supra diximus, haec nunc audite. Si ex ignis substantia taeda, et e coeci substantia coccus, et ex hominis substantia homo et ex Dei substantia Deus sit, omnia e substantia convenire dicuntur, non autem eamdem meram similitudinem in omnibus cum genitoribus habeant geniti, sed solus Deus habeat in omnibus similitudinem, quomodo potest hoc modo proprie et vere eiusque eorum

γέννησιν, εἰ καὶ ἐκ τῆς οὐσίας ἔστιν; Ἐνάγκη γάρ καθ' ὑμᾶς διαφόρου ούσης τῆς δμοιώσεως ἐξ ἥς τὸ κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν τῷ τόκῳ προσμαρτυρεῖτε, διάφορον εἰδέναι ὑμᾶς καὶ τὴν τοῦ τόκου κυριότητα· ὅπερ προφανὲς καταγέλαστον. "Ο γάρ κύριόν ἔστι, οὐ διάφορον ἔτι· καὶ διάφορον, οὐχὶ κύριόν ποτε κατὰ τὸ αὐτό. Σύνετε δέ, ὁ φυσικόν, μᾶλλον πεφυσιωμένοι, ὅτι καὶ λίθοι καὶ σίδηρος καὶ ξύλα πῦρ γεννᾷ, καὶ οὕτε πῦρ ὄντα, οὕτε κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τοῦ πυρὸς γεννᾷ· καὶ δμως οὐκ ἂν τις εἴποι οὐδὲ ὑμῖν δμοιος, ὡς οὕτε ἀληθινοῦ πυρὸς γέννησις ἔστιν ἡ ἐξ ἀνομοίων αὐτῷ προελθοῦσα φύσεων. Οὐκοῦν εἰς οὐδὲν ὑμῖν ἄπας ὁ κυκεῶν τῆς τοιᾶσδε ὑμῶν λέσχης κατέστρεψεν.

Cap. XXXVI. "Ἐτι δὲ ἀκουστέον αὐτῶν καὶ τοῦδε. Εἰ ἀσαρκός τε καὶ ἀτρεπτὸς ὁ Λόγος, κατὰ φυσικὸν αὐτοῦ λόγον, φησί, πῶς ἔσται σεσαρκωμένος ὁ αὐτὸς μένων ἀτρεπτὸς; οὕτως γάρ ἀν καὶ τρεπόμενος λέγοιτο ἀν ἔτι ἀτρεπτὸς μεῖναι. Εἴτε οὖν οὐχ ὁ Θεὸς σάρξ γέγονεν, οὐ Θεοτόκος ἡ τεκοῦσα τὴν σάρκα· εἴτε αὐτὸς γέγονεν, οὐ Θεὸς λοιπὸν ὁ μὴ ἀτρεπτὸς, οὐδὲ ἄρα Θεοτόκος οὐδαμῶς ἡ τοῦ τρεπτοῦ μήτηρ. Τί οὖν οὕτως ὑμῶν ἄγαν κωφωθέντων οὐκ ἐνηχεῖ τοῖς ὀστὶ παντελῶς οὐδὲ ὁ τῆς βροντῆς Υἱὸς λέγων· «Καὶ ὁ Λόγος σάρξ ἐγένετο»; 'Αλλ', ὃ οὕτοι, εἰ μὲν σεσαρκωμένον τὸν

dici generatio, etsi e substantia sit? Necessere est enim, cum secundum vos, differens sit similitudo ab ea quam in partu proprie et vere praedicatis, differentem vos quoque intelligere partus proprietatem; quod patet ridiculum esse. Quod enim proprium est, differens non est; et quod differens est, proprium nunquam est circa idem. Supponite autem, o physici, aut potius physics conversores, lapides et ferrum et lignum ignem generare, et ignis cum non sint, non secundum similem ignis modum generare; et pariter nemo dicere potest vobis non similis, non veri ignis esse generationem quae ex absimilibus ignis naturis procedit; ergo ad nihilum vobis omnis illa confusio talis vestrae iocationis contendit.

Cap. XXXVI. Adhuc autem ex his id quoque audiendum est: si Verbum incorporele et immutabile est, secundum suam rationem, inquiunt, quomodo erit incarnatum idem immutabile manens? Sic enim mutatum diceretur immutabile adhuc manere. Sive igitur non Deus caro factus est, non mater Dei est quae carnem peperit; sive caro factus est, iam non Deus qui non immutabilis est, ergo minime Dei mater est quae mutabilem genuit. Quid igitur, vobis nimium obsurdescentibus, non resonuit omnino auribus filius tonitrui dicens: *Et Verbum caro factum est?*¹ Sed, o insensati, si incarnatum Verbum

¹ Io. I, 14.

Λόγον κατὰ τροπὴν ἀκούετε τῆς φύσεως, ὡς φαμεν λελιθωμένον τὸ φυτὸν τοῦ κοραλίου, καὶ νενεκρωμένον τὸ πρὸν ζῶον, ὅντως ἀν τὸ ἀτρεπτὸν καταλύεσθαι εἰκότως δόξητε. Εἴ δὲ ὁσπερ κεχρουσωμένον τὸ ξύλον, καὶ ὡπλισμένον τὸν ἄνδρα λέγομεν, κατὰ τὴν πρὸς τὸν χρυσὸν ἔνωσιν, καὶ τῶν ὄπλων τὴν ἀνάληψιν καὶ ἐπένδυσιν, τὴν πρόσληψιν τῆς σαρκὸς ἐν τῷ Λόγῳ δοξάζοντες, πῶς τροπὴν αὐτῷ φύσεως εἰσάγομεν; Εἰπερ γάρ ξύλον ἔτι ἄχρυσον τὴν φύσιν, τὸ τὴν ἐνυπόστατον φύσιν αὐτοῦ κεχρουσωμένον· καὶ ἀνήρ ἔτι ἀσίδηρος, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἐκ ψιλοῦ τετριχωμένος τὴν φύσιν, δ τὴν φυσικὴν ὑπόστασιν αὐτοῦ σεσιδηρωμένος ὀπλίτης, ἢ ἐν ἀκμῇ λασιούμενος, καὶ δ Λόγος ἀσαρκὸς μένει τὴν φύσιν, ἥγουν τὸν οὐσιώδη Λόγον, ἐπιγενομένην τῇ φυσικῇ αὐτοῦ ὑποστάσει, περικείμενος σάρκα· ἐν τοῖς μὲν γάρ οὐσιώδεσι λόγοις δρᾶται τὸ ἀτρεπτὸν τὴν φύσιν, οὐκ ἐν τοῖς ἐπιγενομένοις τῇ οὐσιᾳκῇ μενούσῃς δὲ ἐν αὐτοῖς ὠσαύτως τῆς φύσεως, ἢ περὶ τὴν ὑπόστασιν ἐπιθεωρίᾳ γίνεται.

¹⁷⁰⁵ Cap. XXXVII. Ἀλλά φασι καὶ τόδε οἱ πάντα λέγειν εἰδότες, ἵνα μὴ τῇ ἀληθείᾳ συμφέγξωνται, ἵνα καὶ τοῖς ἐξ ἀγράφου αὐτῶν ῥήμασιν ἐπεξέλθωμεν· ὅτι ἰδού καὶ κατὰ τὰς ὑμετέρας ὑποθέσεις καὶ κατασκευάς, καὶ ἐκ μέρους καὶ κατὰ τι ἔξεστιν ὄνομάζειν τινάς τινα μητέρα. Πῶς οὖν εἰ μὴ ἀσαρ-

secundum naturae mutationem intelligitis, ut dicimus lapidem factam corallii plantam, et mortuum quod antea vivebat, reipsa immutabile dissolvi merito cogitate. Sin autem, ut inauratum lignum et armatum virum dicimus, secundum unionem ligni cum auro, et armorum summptionem et inductionem, carnis assumptionem in Verbo reputamus, quomodo mutationem naturae introducimus? Siquidem enim lignum adhuc sine auro secundum naturam, manet, eum inauratum fuerit secundum suam subsistentiam naturam; et vir adhuc sine ferro, aut melius loquendo cum nudus est coma tantummodo secundum naturam manet instructus, si secundum naturalem suam subsistentiam ferro armatus miles fit, aut in flore iuventutis pilosus; Verbum quoque sine carne secundum naturam manet, id est secundum substantiam rationem, eum adiunctam subsistentiae suaee naturae carnem induit. Substantiali enim ratione, cernitur * secundum naturam immutabile, non in substantiae adiunctis; manente autem in illis eodem modo natura quae circa subsistentiam.

¹⁷⁰⁶ Cap. XXXVII. Sed dicunt hoc quoque, isti cuneta dicere scientes, ne veritati consonantia loquantur, et ut eorum non scripta verba impugnemus: nempe, secundum vestras suppositiones et argumentationes, et ex parte et secundum quid licet nominare alicuius aliquam matrem; quomodo igitur, si non incorporalem genitum fuisse

κον γεννηθῆναι Θεὸν ἐξ αὐτῆς δοξάζετε, λέγουσιν ἡμῖν ἀνθρωποτόκον καὶ ἐκ μέρους ταύτην Παρθένον ἀντιφέρεσθε, τὸ Θεοτόκος ὄνομα μόνον αὐτῇ κατ' ἔξαίρετον ἀποκληρώσαντες, ἀλλ' οὐδὲ Χριστοτόκον ἐκ τοῦ ὅλου φάσκοντας αὐτὴν οἰκειότερον, καταδέχεσθε; Καὶ πρὸς τοῦτο δέ φαμεν αὐτοῖς πρῶτον μέν· Πῶς δύνασθε ἀθλοιοι ἀνθρωποτόκον ὄνομάζειν τὴν ἀγίαν Παρθένον, ἐκ μέρους, οἱ δὲ ἐκ μέρους αὐτὴν Θεοτόκον ὄνομάζειν μὴ καταδέξαμενοι; Οὐ γάρ δι' ὅν τις λόγων τὰς ὄνομασίας ἀποσκευάζεται τῶν ἐνοντίων, διὰ τούτων καὶ προβάλλεσθαι δύναται τὰς ἴδιας, πλὴν εἰ μὴ κατ' ἔξουσίας τρόπον τοῦτο ποιῇ. Δεύτερον δὲ ἀκούσεσθε παρ' ἡμῶν, ὡς ἐξ ἐκείνων ὄνομάζειν τῶν μερῶν τὸ ὅλον, ζήσις τῇ θείᾳ Γραφῇ σαφέστατα, τῶν κατ' ἐπικράτειαν εἶναι ἐν τῷ συνθέτῳ φαινομένων· καὶ γάρ ὀμολογημένως, ἐκ τε ψυχῆς καὶ σώματος τῶν ἀνθρώπων συνεστώτων πάντων, ὅμως ἡνίκα ὁ κατὰ θάτερον μέρος τῆς συνθέσεως ἐπεκράτησε τοῦ βίου, καὶ τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων λόγος, εἴρηται ὡς οὐ μὴ μείνῃ τὸ Πνεῦμα μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας· καὶ τοι ὀμολογημένως, οὐκ ἀψύχων ὄντων τῶν σαρκικῶς βιούντων τότε, ἀλλ' ἐπικρατηθέντος τῇ φύσει τῆς σαρκός· Ἰακὼβ δὲ πάλιν ἐν οὐ ψυχαῖς εἰσιέναι εἰς τὴν Αἴγυπτον ἀναγέγραπται, οὐκ ἀσωμάτως δηλονότι τὴν παρουσίαν ἐκεῖσε ποιησάντων, ἀλλὰ τῶν ἐξ Ἰακὼβ τῇ κατὰ τὸ κρείττον τῶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ πολιτείᾳ μαρτυρουμένων· ἔως πληθυνθέντες οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ, χυδαῖοι ἐγένοντο· οὐκοῦν δεόντως τῇ τοῦ

Deum ex illa censetis, nobis inquiunt, hominis matrem etiam ex parte illam Virginem accusatis, Dei Matris appellationem illi specialiter attribuentes, sed Christi matrem in totum nos proprie magis illam appellantes non accipitis? Et ad haec primum istis dicimus: Quomodo potestis, o miseri, hominis matrem nominare sanctam Virginem ex parte, qui ex parte hanc Dei Matrem nominare non consentitis? Non enim per quam rationem aliquis denominations contrariorum reiicit, per eamdem potest proprias admittere, nisi hoc per licentiam faciat. Secundo autem audite e nobis, quemadmodum ex his partibus totum appellare assueverit profecto Scriptura divina, quae in composite dominari videntur. Etenim, ut ipsi fatemini, ex anima et corpore eum omnes constant homines, attamen quando in alteram compositi partem dominabatur vitae et animalitatis hominum ratio, dictum est quod non maneat spiritus meus in hominibus istis eo quod caro sint; verum sine dubio non absque anima erant isti qui carnaliter tum vivebant, sed dominabatur naturae caro. Iacob quoque cum septuaginta animabus ingressus esse in Aegyptum scribitur non incorporali praesentia ibi significata, sed filiorum Iacob parte e duabus hominis partibus meliore indicata, usquedum aucti filii Israël, numerosi facti

θείου μέρους ἐπικρατείᾳ δσίως τε καὶ τοῖς ἱεροῖς λόγοις ἀκολούθως, Θεὸν τὸν ὅλον Χριστὸν ὀνομάζομεν· μάλιστα δὲ ὅτι καὶ τὸ ἴδικώτατον Θεοῦ γνωριστήριον ἐν τῷ κατ' αὐτὸν ὅλῳ, καὶ οὐκ ἐν τῷ ἐνī μόνον μέρει θεωροῦμεν, ὅπερ ἔστι τὸ ἀναμάρτητον· ἔτι μὴν καὶ πᾶσαν θεοπρεπῆ πρᾶξιν ἐν αὐτῷ ὅλῳ γινώσκομεν.

Τρίτον δὲ ὑμῖν φαμεν· Πῶς πάντων τῶν κυρίων ὄνομάτων, μάλιστα τῶν φερωνύμων κειμένων, ἴδιῳ τοι γνωρίσματι παρὰ τοὺς λοιποὺς τῶν ὅμοιες δῶν καὶ ὑπεξηρημένῳ σημαίνομένων, ἵνα οὕτως νοοῖτο κατ' αὐτὸ τὸ πρόσωπον ἴδικῶς οὖ ἔστιν ἡ κλῆσις τοῦ ὄνόματος, ἀνθρωποτόκον λέγειν τὴν Παρθένον τὴν τοῦ Θεοῦ Λόγου γενομένην Μητέρα βούλεσθε; Πᾶσα γάρ καὶ ἑτέρα τεκοῦσα ἐν ἀνθρώποις γυνή, τῷ ὄνόματι τούτῳ προσαγορεύεται τε καὶ σημαίνεται. Οὐ γάρ τοῦτο ἴδικῆς τινος, ἀλλὰ πάσης γυναικὸς ὄνομασία. Πῶς οὖν ἔσται κύριον τῆς Παρθένου; Ἰδιάζειν γάρ δεῖ τὰ τῶν ὑποστάσεων καὶ πῶς τι αὐτὴν ἐκ τοῦ κοινοῦ προσαγορεύων ὄνόματος, ἴδικῶς σημαίνει, ὥσπερ εἴλθε τὰ καθέκαστον ὄνόματα δηλοῦν τὸν δεῖνα; Εἰ γάρ καὶ ὡς ἐπίθετον ληφθείη, ἀλλ' ὡς ἴδικὸν *ἐπίθετον ἀντιστρέφειν δεῖ πρὸς τὸ ὑποκείμενον τῶν ὄνομάτων· οὕτω γάρ ἔχει καὶ ἐπὶ τῶν διωνύμων, δύο ὄνομάτων καθ' ἐν προσώπου κυρίως τεταγμένων, ὡς ἥλιος ὁ καὶ ὑπερίων, καὶ διχομηνὶς ἡ

*1708

sunt. Igitur convenienter ex divinae partis praestantia religioso modo et sacris verbis consentaneo, Deum Christum totum appellamus; praesertim quia proprium maxime Dei attributum in toto Christo, et non in una tantum parte cernimus, quod est impeccabilitas; adhuc etiam omnem divinae convenientem naturae actionem in hoc toto agnoscimus.

Tertio autem vobis dicimus: Quomodo cum omnia propria sint nomina, praesertim quae significative versantur, particulare et praescindens inter reliquas similes personas indicium exhibentia; ita ut sic intelligatur in illam ipsam personam cuius proprium est, nominis appellatio, hominis parentem dicere Virginem Dei Verbi Matrem factam contenditis? Omnis enim et alia pariens inter homines mulier, hoc eodem nomine dicitur et significatur; nam alicuius particularis non est, sed omnis mulieris appellatio: cur non erit propria Virginis? Distinguere enim oportet quae pertinent ad subsistentias, et quomodo aliquid, hanc communi nomine appellans, particulariter significat, sicut assuetum est singula nomina talem quemdam indicare?. Si *enim ut epithetum sumitur, sed ut epithetum proprium averti debet a solito nominum usu. Sic enim agitur in his quae duo nomina habent, duabus nominibus ad unam personam proprie ordi-

*1707

σελήνη· οὐ γάρ ἔστι καὶ ἐπὶ ἑτέρων τάδε τὰ ἐπίθετα ὡς κοινὰ λαβεῖν. Σαφέστερον δὲ εἰπεῖν, τὸ ἀνθρωποτόκος καὶ Θεοτόκος, δύνοματά εἰσιν ἐπίθετα προσώποις· τὰ δὲ ἐπίθετα, ἡ κοινά ἔστιν, ὡς Φιλοπάτωρ ὁ Πτολομαῖος, καὶ φιλάδελφος ἔτερος· καὶ γάρ καὶ ἄλλοι τῶν δύοειδῶν αὐτοῖς γεγόνασι καὶ εἴεν φιλοπάτορες καὶ φιλάδελφοι, καὶ σχεδὸν πάντες· ἡ ἰδικά ἔστιν, ὡς ἀμητρογενῆς μόνος ὁ Ἀδάμ· καὶ τριχοσθενῆς ὁ Σαμψὼν μόνος, παρὰ τοὺς δύοφυεῖς πάντας· τὸ δὲ ἀνθρωποτόκος ἐπίθετον δύομα, ὡς μὲν ἴδιαν οὐκ ἀνλέγοιτο κατὰ τῆς ἀχράντου Παρθένου, μυρίων καὶ ἑτέρων οὔσῶν ἀνθρωποτόκων γυναικῶν δηλαδή· ὡς δὲ κοινὸν εἰ φῇ τις αὐτὸν καὶ κατ’ αὐτῆς ὡς καὶ καθ’ ἑτέρων, εἴπερ διηθῶς ἔσται κοινόν, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐν πᾶσιν οἷς ἐπίκειται, δεῖ αὐτὸν δύομάζεσθαι, καὶ τὸ αὐτὸν πρᾶγμα δισκύτως πάντη κατὰ πάντα σημαίνειν· οὐ γάρ συνώνυμα ἔσται τινά, μὴ κοινωνοῦντα τῷ τε δύνοματι καὶ τῷ πράγματι τῷ αἵτιφ τοῦ δύνοματος. Ἡ οὖν καὶ τὰς λοιπὰς γυναικας πάσας, ἀνθρωποτόκους σὺν αὐτῇ λεγομένας, καὶ αὐτὰς ἀνάγκη θεανθρώπους τινὰς τεκεῖν κατὰ Χριστόν, ὡσπερ αὕτη ἀπὸ μέρους τε καὶ αὐτάς, καὶ οὐκ ἐκ τοῦ ὅλου οὔτως δύομάζεσθαι, ἡ μηδὲ τήνδε σύνθεόν τινα τεκεῖν ἀνθρωπον, μηδὲ ἀπὸ μέρους· ἀλλ’ ἐκ τοῦ ὅλου οὔτως δύομάζεσθαι, ἥγουν ἀνθρωποτόκου· εἰ δὲ μηδὲ αὕτη ἐξ ὅλου, μηδὲ ἐκεῖναι ἐκ μέρους εἰρηνται ἀνθρωποτόκοι· ἀλλ’ οὔτε αὕτη ψιλὸν τέτοκεν ἀνθρωπον, οὔτε ἐκεῖναι

natis; ut sol et hyperion, plenilunium et luna: non enim in aliis haec epitheta ut communia sumenda sunt. Ut autem clarissimus loquamur, hominis mater et Dei Mater, nomina sunt epitheta personarum; epitheta autem, aut communia sunt, ut Philopator Ptolemaeus, et Philadelphia, alter; etenim alii similes illis facti sunt et fuerant philopatores et philadelphi, et forte omnes; aut propria sunt, ut sine matre natus solus Adam, et coma validus solus Samson, praeter omnes eiusdem naturae. Epithetum autem nomen hominis matris, ut proprium non diceretur in immaculata Virgine, multa aliarum millia cum sint mulierum hominis matrum; ut commune autem si quis illud dixerit et in illa sicut in caeteris, siquidem vere commune sit, eodem modo in omnibus in quibus adhibetur, oportet illud appellari, et eamdem rem pari modo omnino et semper significare. Non enim synonyma sunt quaedam, cum non communia sint nominis et rei nominis causae. Vel igitur caeteras mulieres omnes, hominis matres cum illa dictas, et ipsas necesse est deos homines aliquos parere Christo similes, ut illam ex parte ipsas etiam, et non ex toto ita appellari; vel illam Deum hominem parere, non autem ex parte sed ex toto ita appellari, puta hominis parentem; si non autem illa ex toto neque istae ex parte dicerentur hominis parentes. Sed neque illa merum

σύνθεον πώποτε γεγενήκασι, πῶς ἔσται ἐν αὐταῖς κοινῶς τὸ ἀνθρωποτόκος ὄνομα κείμενον; οὐκοῦν ἐπείπερ, μήτε ἴδικῶς τῇ Δεσποίνῃ, μηδὲ κοινῶς ὀνομάζεσθαι ἡρμόσε τόδε τὸ ὄνομα, ὡμολόγηται ὡς κατ' οὐδένα λόγον ἀνθρωποτόκος ἀληθῶς ἀν λέγοιτο ἡ ἀγία Θεοτόκος· αὐτῆς δὲ μόνον ἴδικῶς τὸ ὄνομα τὸ ἐκ μέρους οὐκ κεκώλυται, πῶς ἡ πόθεν εἰς ὁμωνυμίαν τινὰ πρὸς ἑτέραν τῶν γυναικῶν οὐκ ἐκπιπτούσης, κατὰ τόδε ὡς ἐπὶ τοῦ ἀνθρωποτόκος ἐδείχθη.

Ἄλλὰ καὶ τόδε γοῦν σκοπητέον ἔτι, ὡς εἰ τὰ τῶν προσώπων ὄνόματα ἴδιακήν ὑπόστασίν τινα τοῦδε τινος σημαίνοντα, οὐκ ἐκ κοινῶν τινων ἀ ἔστι καὶ ἑτέροις, ἀλλ' ἐξ ἴδικῶν καὶ αὐτοῦ μόνου ὄντων, τοῦ ὄνομαστοῦ προσώπου θέλει λαμβάνεσθαι· εἰπέρ καὶ γυναῖκες λέγονται ἀπειροι, καὶ ἀνθρωποτόκοι ἀμέτρητοι, καὶ παρθένοι μυρίαι, πλεῖσται καὶ Μαρίαι εἰσι· καὶ μόνον ἴδιακώτατον καὶ κυριώτατον καὶ σημαντικώτατόν ἔστι τῇ ἀγίᾳ ἀγράντῳ καὶ ἀειδόξῳ Παρθένῳ ὄνομα τὸ Θεοτόκος· ὅπερ καὶ ἀφ' ἑαυτῶν μάθοιεν οἱ ἀντιλέγοντες μὴ πρὸς ἔριν μόνην ἀπεσκληκότες· εἰ γάρ ἀπλῶς τὸ γυνὴ ἡ Παρθένος ἡ ἀγία ἀκούσειαν καὶ αὐτοί, οὕπω στηρίζονται ἐφ' ἐν τὸ δέ τι πρόσωπον τὴν φαντασίαν· εἰ δὲ τὸ Θεοτόκος ἐνηγγηθεῖεν, ἄλλης οὐκ οὕσης τοιᾶσδε, εὐθὺς ἐπὶ τὴν Θεομήτορα ταύτην ἀποβλέπουσιν ἀναμφιδόλως, περὶ αὐτῆς

peperit hominem, neque istae Deum hominem, unquam pepererunt, quomodo erit in illis communiter hominis parentis nomen adhibitum? Siquidem agitur neque huic reginae proprie, neque communiter appellari convenit hoc nomine, fatendum est quod nulla ratione hominis parentis vere dici possit sancta Dei Parens. Illius cum solum particulare nomen sit quod ex parte est, non vetatur quin aut cur in nominis similitudinem cum alia inter mulieres non incurrens, ob id in hominis parentis nomine ostendatur.

Sed et id igitur observandum est adhuc, quod si personarum nomina propriam subsistentiam aliquam alicuius significantia, non e rebus quae huic et aliis communes sunt, sed ex his quae propriae solius sunt personae nominatae, volunt intelligi; siquidem mulieres dicuntur innumerae, et hominis matres numerosae, et virgines multae et plurimae Mariae sunt, et solum particulare, proprium et significativum maxime est in immaculata et semper gloriosa Virgine nomen Dei parentis. Quod et ex seipsis discerent adversarii, ni disputationem solam exquirerent. Si enim simpliciter mulieris Virginis sanctae vocabulum intelligerent isti, nunquam contendenter vanum de hac quavis persona commentum. Si vero Dei parentis vocabulum edoeti forent, cum alia talis non sit, statim illam ut Dei Matrem

πεπεισμένοι εἶναι τὸ λεγόμενον· καὶ αὕτω * μὲν τάδε· πῶς δὲ καὶ αὐτοὶ ἀνθρωποτόκον ἐκ μέρους αὐτὴν λέγειν βούλονται, εἰπάτωσαν. Εἰ μηδὲ Θεοτόκος ἐκ μένους ὄντως, ὅπουγε τὰ λόγια καὶ ψυχὴν μόνον τὸν ἀνθρωπὸν, καὶ σάρκα μόνως ἐκάλεσαν· καὶ ἡ κοινὴ δὲ πάντων χρῆσις, ἔως τοῦ νῦν μήτε ἀνθρωποτόκος, μήτε Θεοτόκος ἐκ μέρους λέγοιτο, ἀτοκος ἡ ἀνώνυμος ἔσται κατά γε τὸ ὄνομα τὸ φυσικὸν τοῦ τεχθέντος ἐξ αὐτῆς· τὸ γάρ Χριστός, προσωπικόν, καὶ οὐ φυσικόν, οὐδὲ τοῦ εἴδους ὄνομά ἔστιν, ἵνα λέγοιτο Χριστότοκος, ἀλλὰ τοῦ προσώπου, ὃς εἰ καὶ Ἰαννοτόκος ἡ Ἐλισάβετ λέγοιτο, ὅπερ οὐ νῦν ἔστι τὸ ζητούμενον ἡμῖν, ἀλλ' ὅπως ἐν τῇ φύσεως τοῦ τεχθέντος λέγοιτο.

Εἰ δὲ καὶ πρὸς τάδε τις εἴποι ὅτι καὶ Θεοτόκος κοινόν τι ὄνομα ἀπὸ φύσεως τοῦ τεχθέντος ἐπικείμενον καὶ τῷ Πατρὶ καὶ τῇ Μητρὶ τοῦ Κυρίου ἔστι, καὶ δέον ἡ ἐν ἀμφοῖν δμοίσαν θεωρεῖσθαι γέννησαν αὐτοῦ, ἡ τῇ κυριωτέρᾳ προσκυρωθῆναι τὸ ὄνομα· ἐπειὶ οὖν μόνον τε Θεὸν καὶ εἰς τὸ εἶναι, εἰ καὶ ἀχρόνως, καὶ δεῖ προάγει ὁ Πατήρ τὸν Γίόν, πῶς οὐ μᾶλλον αὐτὸς ἴδικῶς ἐν λέγοιτο Θεοτόκος μόνος, κοινῶς δὲ οὐδεὶς σὺν αὐτῷ; ἀλλ' εὔδηλον ὃς οὐ δύναται ἐκ τῆς οὐσίας ὁ Πατήρ λέγεσθαι τοκεύς· οὐ γάρ οὐσίαν ἐτέρων ἀριθμῷ ἑτέρᾳ ἔτεκε θεία· τριθεῖας γάρ τόδε· ἀλλὰ τῶν τῆς αὐτῆς ὄντων οὐσίας μιᾶς διαφόρων ἴδιωμάτων θάτερον θατέρου αἴτιον ἐν αὐτῇ· τὸ γάρ

venerarentur * indubitanter, in illa persuasum habentes impleri hoc *1710 vocabulum. Et haec quidem satis. Quomodo autem et isti hominis Matrem ex parte illam dicere velint, loquantur; nisi vero Dei Mater ex parte sit revera, quandoquidem Scripturae animam solum hominem, et carnem solum vocarunt. Et communi omnium usu; quandiu neque hominis Mater neque Dei Mater ex parte vocatur, sine partu et sine nomine erit, si nomen naturale observetur eius qui ex illa genitus est. Christi enim nomen, personae, non naturae; neque speciei nomen est, ut dicatur Christi parens, sed personae, ut si Ioannis parens Elisabeth diceretur, quod non est a nobis quaesitum, sed quomodo ex natura geniti diceretur.

Si vero ad haec aliquis dicat, Deiparentis nomen e geniti natura impositum commune Patri et Matri Domini esse, et oportere aut in ambobus similem agnoscere illius generationem, aut magis propriae generationi nomen assignari, cum igitur solum Deum et existentiam, etsi aeterne et semper, producit Pater Filium, quomodo non ille potius et proprie magis solus diceretur Deiparens, simulque nullus cum illo? Verum patet non posse e substantia patrem dici parentem. Non enim substantiam aliam numero alia genuit divina substantia; quippe trideitas illud foret; sed ex eiusdem unius substantiae diversis

νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικὸν τῆς οὐσίας Δαΐδ, τοῦτο αἴτιον τοῦ μουσικοῦ αὐτοῦ Ἰδιώματος, οὐ μὴν ἑτέρας οὐσίας μουσικῆς ἢ ὡς οὐσίᾳ· καὶ γάρ καὶ τῶν ἀμούσων οὐσία ἔστιν. Εἰ ποτε οὖν ἡ ἀνθρωποτόκον ἡ καὶ Χριστοτόκον εἴπητε, ὅσον οὕπω τῆς ἀσεβείας ὑφήσαντες, οὐδὲ οὔτως ἐροῦμεν ὡς Ἰδιωτάτην ὄντος της σημαίνετε· τῶν γάρ κατὰ τὸν Ἰσραὴλ διὰ τοῦ αἰσθητοῦ μύρου χριομένων βασιλέων τε καὶ λειρέων λεγομένων πλείστων χριστῶν, καὶ τῶν διὰ τῆς θείας ἐνεργείας χριομένων προφητῶν καὶ τῆς θείας προχειρίσεως, οἷον Κύρος ὁ Περσῶν βασιλεὺς, οἵς πλείους εἰσὶ μητέρες, οὐ διακριθήσεται οὐδὲ οὔτως πάσαις γάρ τῷ αὐτῷ ἐπιθέτῳ ὄντος, μία τε καὶ κοινὴ ἔσται κλῆσις σύν αὐτῇ. Συνθέτου γάρ πράγματος ἔκ τε χρίσεως καὶ χριομένου ἔστι δηλωτικὸν ὄνομα τὸ Χριστός· οὐ μὴν οἶας ἔστι φύσεως ἢ τὸ χρίσμα ἢ τὸ χριστέν· οὐκοῦν οὐδὲ οὔτως αὐτὴν ἐξονομάζειν ἔστιν εἰ τῷ κυρίῳ καὶ Ἰδιῷ αὐτῆς ὄντος, τῶν τε συνωνύμων καὶ ὄμωνύμων αὐτὴν διακρίνειν βουληθείημεν. Ἀναγκαῖος οὖν ἐκ τοῦ προσόντος αὐτῇ ἀληθῶς καὶ μόνως παρὰ τὰς λοιπὰς πάσας γυναικας ὄνομαστέον τὴν ἀγραντὸν Παρθένον· τοῦτο δέ ἔστι τὸ Θεὸν φύσει ὄντα τεκεῖν ἀψευδῶς γεννήσει οὐ φυσικῇ οὔσῃ Θεοῦ ἀλλ' ἐπιτηδευτῇ.

particularitatibus una alterius causa est in eadem substantia. Quod enim mentis et scientiae substantiam in Davide complectebatur, hoc poëticae istius particularitatis causa fuit, non equidem alterius substantiae poëticae ut substantia. Etenim et non poëtarum substantia est. Si forte igitur hominis aut Christi parentem dixeritis, parum abest quin ab impietate desistatis, non ita nos dicemus illam a vobis nomine maxime proprio significari. Non enim a matribus regum Israël sensibili unguento unctorum, et sacerdotum plurimorum qui christi aut uncti dicti sunt, et prophetarum Dei inspiratione unctorum, aut illorum quos Deus manu perduxit, qualis fuit Cyrus Persarum rex, quibus plurimae fuerunt matres, sic ipsa discernetur. Omnibus enim per idem epithetum nomen una et communis erit appellatio cum illa. Compositae enim res ex unctione et uncto manifeste Christi nomen est; non certe unius est naturae vel unguentum vel unctum. Igitur non illam nominare licet si proprio et particulari illius nomine ab iis quae synonymum et simile nomen obtinuerunt discernere illam voluerimus. Necessario igitur ex eo quod illi vere et unice pertinet inter reliquas omnes mulieres nominanda est immaculata Virgo: hoc autem est, quod Deum natura pepererit vere generatione non naturali quae Dei est, sed benevolentι.

1652 Διὸ δὴ καὶ Θεοτόκος ἡ Παρθένος ἀληθῶς ἥδε ἐπὶ τούτοις φαμέν, ὅτι εἰς ὁ τόκος οὐκ ἐκ σπορᾶς, οὐ κατὰ φύσιν, οὐχ ὄμοιός τινι τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ θεῖος διὰ τῆς ἀρραγοῦς μήτρας παρθενικῶς ἐδείχθη· πῶς οὐ κυρίως Θεοτόκος καὶ ἔξ αὐτοῦ τοῦ τρόπου τῆς ἀποτέξεως λέγοιτο; Ἐπὶ τούτοις δὲ λεγέσθω ἡμῖν καὶ * δτι πολλάκις πολλοῖς τῶν γεννητόρων, ἐκ τοῦ τέλους τοῦ κατὰ τοὺς παιδας, ἡ τῶν ἐπιθέτων ὄνομασία προσγέγονεν· οὕτως γάρ κλυτόπαιδα, καὶ ἀνακτόκον, καὶ καλλίγονόν φαμεν τήδε· καὶ τοι οὐκ ἔξ ἀρχῆς τῷ βρέφει τῆς ἀρετῆς ἡ τῆς ἀξίας ἐνεργείας συμπροελθούσης, ἀλλ’ ὕστερον ἐμφανισθείσης, καὶ τοῖς γονεῦσι τὴν ὄνομασίαν προσαγαγούσης· ἐπει οὖν καὶ ἡμεῖς, εἰ καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα Χριστόν, ἀλλὰ νῦν οὐκέτι γινώσκομεν· τοῦ μὲν ἐν αὐτῷ Λόγου Θεοῦ κατὰ φύσιν ὄντος, τῆς δὲ κατὰ φύσιν σαρκὸς μετὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτῆς θεωθείσης εἰς τὸ παντελές· οὐκ ἔχοντες οὐδὲ ἐκ μέρους, οὐδὲ κατὰ λόγον τινά, τὶ τῶν αὐτοῦ ἡ περὶ αὐτῶν γυμνὸν κατανοῆσαι θεότητος· χαρισθέντος καὶ τῷ μὴ κατὰ φύσιν ἐν αὐτῷ θείῳ τοῦ ὄνόματος τοῦ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα· Κυρίου τε καὶ Θεοῦ γενομένου Ἰησοῦ τούτου δν Ἰουδαῖοι ἐσταύρωσαν· ἔξ ἀνάγκης οὐκέτι καὶ ἀνθρωποτόκον μητέρα, ἀλλὰ Θεοτόκον Μητέρα μόνον ὄνομάζομεν τε καὶ προσκυνοῦμεν τὴν πάνσεπτον· τοῦ γάρ ἔξ αὐτῆς προελθόντος, τὸ μέν τοι κατ’ οὐσίαν, τὸ δὲ κατὰ μετουσίαν θεῖον εἰδότες, ὅλον αὐτὸν Θεὸν τέλειον δοξάζομεν καὶ προσκυνοῦμεν.

1652 Idecirco et Dei-parens haec Virgo vere est, ad haec adiicimus, quia unus genitus non ex semine, non secundum naturam, non similis alicui hominum, sed divinus ex integro utero virginaliter emicuit. Quomodo non proprie Dei-parens vel ex isto partus modo diceretur? Ad haec a nobis dicatur et saepius * multis matribus, ex fine quem consecuti erant filii, epithetorum appellationem contigisse; sic enim inclytam-filio, regis-matrem, et pulchri-genitricem dicimus istam; nempe non per virtutem e principio aut inclytam laudem puero praesuppositam, sed postea manifestatam, et parentibus appellationem adiicientem; quando ergo et nos, si cognovimus secundum carnem Christum, sed nunc minime cognoscimus. Cum quidem Verbum Deus secundum naturam in ipso sit, et caro secundum naturam post resurrectionem ipsa divina facta sit in perfectum, cum non habeamus neque ex parte neque secundum aliquam rationem quidpiam in eo aut circa eum vacuum divinitate cogitare, et benedictum, non quidem per hanc quae in illo secundum naturam habitabat divinitatem, eius nomen fuerit super omne nomen, et Dominus et Deus factus sit Iesus ille quem iudei crucifixerunt; necessario minime hominis-parentem, sed Dei-parentem matrem eius solam nominamus et veneramur omnino-colendam. Eius enim qui ex illa prodiit, et in substantia et in unione Divinitatem agnoscentes, totum illum Deum

εὶ καὶ γινώσκομεν σεσῶσθαι τὸ ἔξ ἀνθρωπότητος θεωθὲν ἐν τῷ τεχθέντι ὑπ’ αὐτῆς Χριστῷ, καὶ τὸ ἀφράστως σαρκωθέν· κρειττώσει γάρ καὶ οὐκ ἀναιρέσει τόδε τεθέωται· καὶ εὐδοκία οὐ τροπή τὸ ἔτερον σεσάρκωται.

Εἰ δέ, φασίν, ὡσεὶ καὶ ἐκ μέρους τινὰ λέγοιντο ὄνοματα; ἀλλ’ ἡμεῖς Θεὸν οὐχ ὡς ἐκ μέρους τὸν Χριστὸν ὄνομάζομεν· εἰ γάρ καὶ μέρος λέγεται Χριστοῦ ἡ θεότης πρὸς σαφήνειαν τῆς συνθέσεως αὐτοῦ, ἀλλὰ παντὸς μέρους καὶ ὅλου νοεῖται αὐτῆς τελειότερος ὁ Λόγος· οὐ γάρ τὸν Λόγον ἥττονα Χριστοῦ φαμεν, ἀλλ’ ἀπλούστερον· ὃ γάρ τι μέρος λεγόμενον τοῦ τε σὺν αὐτῷ συγκειμένου μέρους, αὐτῆς πρὸς ἑαυτὸν ἐνώσεως τοῦδε καὶ τοῦ τῆς συνθέσεως αὐτοῦ τρόπου, αἴτιόν τε καὶ συνεκτικὸν καὶ κυριεῦνον θεωρεῖται· καὶ ἄγον τὸ οἰκεῖον ὅλον μᾶλλον ἡ ἀγόμενον, ὡς μέρος ὑπὸ τοῦ οἰκείου ὅλου, ὡς φύσις τοῖς ἀλλοις συνθέτοις· πῶς οὐ κυρίως καὶ κατὰ διλήθειαν μᾶλλον τοῦ τε ἐτέρου μέρους καὶ τοῦ κατ’ αὐτὸν ὡς ὅλου νοούμενου, τὴν ὄνομασίαν τοῦ προσώπου, καὶ τοῦ ὑφεστῶτος περὶ αὐτὸν παντὸς συγκρίματος ἔξ ἑαυτοῦ ποιήσοιτο; ἔσχατον δὲ ὑμῖν καὶ τόδε λεκτέον, ὡς εἰ Χριστὸν ὄνομάζοντες αὐτὸν τὸν Κύριον καὶ Θεὸν ἵστε σημαίνεσθαι, καὶ οὐδὲν ἥττον εἰς θεότητα διὰ θατέρου τῶν ὄνομάτων περὶ αὐτοῦ λογίζεσθε, τί δυσχεραίνετε ἐπὶ τῇ Θεοτόκος φωνῇ, ἀντὶ τῆς Χριστοτόκου; καὶ ὡς ἐκ τοῦ ὅλου μᾶλλον Χριστοτόκον ἀποκαλεῖν

glorificamus et adoramus; etsi cognoscimus servari illam ex humanitate partem divinam factam in Christo ex illa nato, et hanc ineffabiliter carne indutam. Illa enim praestantiori assumptione, non destructione divina facta est, et benevolentia non mutatione altera caro facta est.

Si vero, inquiunt, quasi ex parte quaedam dicantur nomina, sed nos Deum, non quasi ex parte, Christum nominamus. Si enim pars Christi dicitur Divinitas ad clariorem significationem illius compositi, sed omni parte et toto isto intelligitur perfectius Verbum esse. Non enim Verbum inferius Christo dicimus, sed simplicius; quod enim pars dicitur partis cum illa cuniunctae, ipsius ad eamdem unionis istius et compositionis modi ipsius principium et coadunans et propriam efficiens cernitur. Et quod proprium totum agit magis est quam quod actum est, ut pars proprii totius, ut natura in aliis compositis; quomodo non proprie et vere magis alius partis et eius, quod secundum ipsam intelligitur, totius appellatio personae, et subsistentis in illa omnis compositionis ex se efficeretur? Ultimo autem a vobis id dicendum est, quod si Christum nominantes illum Dominum et Deum significari scitis, et nihil inferioris in Divinitate per utrumvis nomen de illo existimatis, quid molesti vobis affert Deiparentis vocabulum, pro Christi-parentis vocabulo? Et cur ex toto potius Christi-parentem appellare vultis? Si enim idem est Christus

βούλεσθε; Εἰ γάρ ταυτὸν Χριστὸς τῷ Θεῷ, καὶ ἡ Χριστοτόκος τῇ Θεοτόκῳ ὀνομασίᾳ· εἰ δὲ ἔτερόν τι ἔστε Θεὸν παρὰ τὸ Χριστόν, πρώτην ὑμῶν ταῦτην τὴν βλασφημίαν ὁμοιογεῖτε· καὶ οὐ περὶ τῆς δευτέρας λοιπὸν ὡς πάντη ἀπίστοις ἀπαξ καὶ ἀσεδέσιν Ἰουδαίοις, Χριστιανικῶς προσδιαλεγόμεθα· ἀλλ’ ἐπεὶ ταῦτα σὺν Θεῷ καλῶς ὑμῖν ὀμολόγηται καὶ ἀποδέδεικται, ὅσιον καὶ δίκαιον καὶ ἀληθινὸν Θεοτόκον ὄντως τὴν ἀγίαν Παρθένον Μαρίαν ἐν οὐρα-
* νοῖς ὑμνοῖσθαι, καὶ ἐπὶ γῆς προσκυνεῖσθαι, σώφρονι λογισμῷ καὶ ἀμω-
λύντῳ διανοίᾳ χείλεσί τε ἀγνοῖς καὶ ὑπὸ πάντων μακαριζομένην, νῦν δὲ καὶ
εἰς πάσας τὰς γενεὰς τῶν αἰώνων. Ἀμήν. Ταῦτα μὲν οὖν παρ’ ὑμῶν πρὸς
ὑμᾶς τὴν ἀληθῆ τε καὶ πρέπουσαν ἴδικωτάτην ὀνομασίαν τῆς ἀγίας Παρθέ-
νου Θεοτόκου παραπομένους.

*1713

- 1653 Cap. XXXVIII. Θεὸς ἦν ὁ Λόγος· γέγονεν ἀνθρωπος· εἰ Θεοτόκος ἡ Παρθένος, δῆλον ὅτι οὗ ἦν ὁ Λόγος, ἔστι Μήτηρ ἡ Παρθένος, οὐχὶ οὖν γέγο-
νεν· εἰ δὲ διὰ τὸν ἀνθρώπον ἔχει μητέρα, τοῦ ἀνθρώπου Μητέρα μὴ ἔχοντος,
οὐδὲ ἄρα ὁ Λόγος δύναται ἔχειν μητέρα. Ἀλλὰ καὶ οὖν ἦν καὶ γέγονεν ὁ Λό-
γος, ἔστι μήτηρ ἡ Παρθένος· καὶ ἄμα μέν, ἀλλ’ οὐχ ὁμοίως· τοῦ μὲν γάρ
Λόγου, ὡς ἐξ αὐτῆς ἐναρξαμένου σαρκώσεως· τῆς δὲ σαρκός, ὡς ἐξ αὐτῆς
ἐναρξαμένης ὑπάρξεως.

PG
86, 1713

Cap. XXXIX. Κατὰ μὲν τὸν προφήτην, τὸ Ἐμμανουὴλ ὄνομα, ση-
μεῖον ἔστιν ὄνομα τοῦ ἐκ τῆς Παρθένου τῷ οἰκῳ Δαδίδ τικτομένου τε καὶ

ac Deus, et idem Christi-parentis ac Dei-parentis appellatio. Si vero aliud quid Deum scitis esse apud Christum, priorem vestram eamdem blasphemiam fateamini; et non per posteriorem demum incredulis semel et impiis iudeis omnino conformia Christiane disseritis. Sed quando illa cum Deo bene vos confessi estis et ostendistis, sanctam et iustum et veram Dei-parentem revera sanctam Virginem Mariam e *coelis celebrari, et in terra adorari, sapienti reflexione et invicta cogitatione purisque labiis et ab omnibus beatam praedicari, nunc autem et in omnes generationes saeculorum. Amen. Haec qui-
dem igitur a nobis ad vos dicta sunt veram et convenientem pro-
priam maxime appellationem sanctae Virginis Dei-parentis rogantes.

*1714

- 1653 Cap. XXXVIII. Deus erat Verbum, factum est homo; an Virgo
sit Mater Dei, sane Virgo eius est Mater cuius erat Verbum, non cuius
factum est: an secundum hominem matrem habeat, homine matrem
non habente, sane Verbum matrem habere non potest. Sed et eius
erat Verbum et cuius sanctum est, eius est Mater Virgo, et simul
quidem, sed non simili modo, Verbi quidem, ut ex illa incarnati,
carnis vero ut ex illa substantiam accipientis.

PG
86, 1714

Cap. XXXIX. Secundum prophetam, nomen Emmanuel, est
nomen signi ex Virgine editi et domui David dati, secundum Aegy-

διδομένου· κατὰ δὲ τὸν Αἰγύπτιον, τοῦ δοτῆρος τοῦ σημείου Θεοῦ ἔστι τὸ δνομα τὸ Ἐμμανουὴλ. Ἀλλ’ οὐ σημεῖον ἔστιν δὲ Ἐμμανουὴλ· δνομα γάρ ἔστι ὑποστάσεως τινος σημαντικόν, καθ’ ἣν μεθ’ ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων Θεὸς γέγονε· πῶς δὲ γέγονεν μεθ’ ἡμῶν, η δῆλον ὡς καὶ πρώην διειστήκει ἡμῶν; διέστηκε δὲ ἡμῶν Θεός, οὐκ ἐνεργείᾳ, οὐ σχέσει, οὐ τόπῳ πώποτε· φύσει ἄρα, ὥστε καὶ φύσει τῇ ἡμετέρᾳ νῦν ἡνωται τὴν φύσιν, καὶ ἔστιν δντως μεθ’ ἡμῶν· σημεῖον δὲ οὐ γέγονεν μεθ’ ἡμῶν· ἀλλ’ εἴγε καὶ ἄρα ἐν ἡμῖν τις εἴποι, οὐ μεθ’ ἡμῶν τὸ σημεῖον τοῦ δὲ «Ἐμμανού», τὸ «μεθ’ ἡμῶν» ὀμολογημένως σημαίνοντος κατὰ Ἐβραίους, τὸ «Ἄλλο», ποῦ ποτε ἀκήκοαν σημεῖον σημαίνειν, καὶ οὐ τὸν Θεὸν σαφῶς λέγειν;

Cap. XL. Τῶν τικτομένων ή φύσις, θετοῖς δνόμασιν οὐδαμοῦ παραδηλοῦται· τὰ γάρ θετὰ δνόματα, τῶν τῇ φύσει συμβαινόντων ἔστι σημαντικά· τοιοῦτον δὲ καὶ τὸ Ἐμμανουὴλ δνομα, ἀπε θετὸν δνομα. Οὐ τὴν φύσιν οὖν δηλοῖ τοῦ λαβόντος, τοῦ Ἐμμανουὴλ ή αλῆσις κατὰ τὸν Αἰγύπτιον· ἀλλὰ Θεοῦ τὴν συμμαχίαν εἶναι, μετὰ τῶν εἰληφότων τὸ Ἐμμανουὴλ εἰς σημεῖον ἐκείνης. Ἀλλ’ οὐδὲν ἔτερον δνομα ιδικὸν δ φασὶ τινες καὶ Κύριον ἥγουν τὸ καθ’ ὑποστάσεως ἐνὸς προσώπου κείμενον, φύσεως ἔστι δηλωτικὸν ἀπλῶς· οὔτε γάρ δριστικῶς, ἀλλ’ οὐδὲ σημαντικῶς, ὡς τὰ κοινὰ καὶ προσηγορικὰ τισὶ λεγόμενα δνόματα, ἐπὶ τὴν οὐσίαν ἀναπέμπει τὴν ἔννοιαν· ἀλλ’ οὐδὲ τὸ

ptium vero Emmanuel nomen est Dei signum dantis. Sed Emmanuel signum non est, siquidem nomen est significans quamdam hypostasin, secundum quam nobiscum hominibus Deus advenit; quomodo vero advenit nobiscum, annon evidens quod antea aberat a nobis? Deus aberat a nobis, non virtute, non habitudine, nunquam loco; natura vero, siquidem nostrae naturae suam naturam univit, et vere est nobiscum. Signum vero non advenit nobiscum, sed si quando forte loqueretur quis in nobis, non esset signum nobiscum. Quoad Emmanuel significans secundum hebraeos communiter quod est nobiscum. Ubi unquam auditum est signum significare, nec Deum sapienter loqui?

Cap. XL. Natorum natura nusquam designatur nominibus impositis, nam nomina imposta sunt significativa accidentium naturae: huiusmodi est nomen Emmanuel, utpote nomen impositum; appellatio Emmanuel ergo secundum Aegyptium naturam accipientis non designat, sed esse unionem Dei cum accidentibus Emmanuel in signum istius. Sed nullum aliud nomen speciale; quod quidam igitur Dominum dicunt, positum sub imagine unius hypostasis, simpli citer designat naturam. Sed nec definitive, nec significative, ut nomina communia et appellativa aliquibus dicta remittunt cogitationem in naturam plerumque nihil omnino indicant. Per vocem enim

όπωσοῦν κατὰ πλειόνων· ξάνθον γάρ ἐπιπον τινὰ καὶ ποταμὸν καὶ ἄνθρωπον,
ἔστι φαντασθῆναι ἀκούσαντας· τῶν οὖν προσωπικῶν ὄνομάτων ἀεὶ θετοῖς
τισι καὶ συμβεβηκόσι ταῖς οὐσίαις δηλούντων τὰς ὑποστάσεις, ἅρα γε καὶ
τὸ Ἐμμανουὴλ, κατὰ προσώπου κείμενόν ἔστι, καθ' ὃ πρόσωπον συμβέβη-
κεν ἡμῖν κοινωνίᾳν ἔχειν πρὸς Θεόν· εἰπερ μεσίτης Θεοῦ καὶ * ἀνθρώπων *¹⁷¹⁶
οὗτός ἔστιν· εἰ δὲ τὸ ὄνομα κατὰ τῆς συμμαχίας ἔστι κείμενον, καὶ τὸ ὄνο-
μαστὸν ἡ συμμαχία ἔστι τὸ καὶ ὑποκείμενον τοῦ Ἐμμανουὴλ· ἅρα οὖν, εἰ δὲ
τέξεται ἡ Παρθένος, τοῦτο καλέσουσι τὸ ὄνομα Ἐμμανουὴλ κατὰ τὸν προ-
φήτην, συμμαχίαν ἔτεκε καὶ οὐ φύσιν, οὐχ ὑπόστασιν ἡ ἐν γαστρὶ συλλαβοῦσα
κόρη· εἰ δὲ τόδε ἀτοπὸν διὰ τῆς σημασίας ὄνομαστικῶς σημανομένην, τινὰ
αὐθυπόστατον ὑπαρξίν νοήσομεν.

Cap. XLII. Εἰ διὰ τοῦτο Θεοτόκος ἡ Παρθένος, ὅτι τὸν ἀληθινὸν Θεὸν
ἐγέννησε, καὶ δὲ ἀληθινὸς ἅρα Θεός, διὰ τοῦτο ἀληθινὸς Θεός, ἐπειδὴ παρ-
θενογέννητος. Ἀλλ' οὐκ εἴ τι παρωνύμως ἡ φερωνύμως ὄνομασμένον ἀναγ-
καίως ἔχει ἀληθῆ προωμολογημένην τὴν μέθεξιν ἡ σύμβασιν τοῦ ὄνοματιστι-
κοῦ αἰτίου, διὰ τοῦτο καὶ εἰ καθ' αὐτὸν ἡ πρὸς ἔτερόν τι ἔχοι κείμενον ὄνομα
τὸ ἀφ' οὗ ἡ μέθεξις, ἡ ἡ παρωνυμία πρὸς αὐτὸν τὸ μετέχον ἡ παρωνομασθέν,
ἀναγκαῖον τῷ καθ' αὐτὸν ὄνόματι, ἡ τῷ πρὸς ἔτερον κειμένῳ, πρὸς τὸ ἀλ-
λαχόθεν εἰλημμένον ὄνομα ἀντιστρέψειν· οὐ γάρ ἐπει ὁ φίλῶν τὴν δικαιοσύ-
νην, ὄντως φιλοδίκαιος ὄνομάζεται, διὰ τοῦτο ὀσαύτως καὶ ἡ δικαιοσύνη,

ξάνθον (flavum) audientes sibi possunt effingere equum quemdam, vel
fluvium et hominem. Cum igitur nomina personalia additis quibusdam
et accidentibus substantiarum semper hypostases designant; ergo
et nomen Emmanuel personae tribuitur per quam accidit nobis so-
cietatem habere cum Deo: siquidem Dei et hominum ipse * media-
tor est. Si autem nomen in auxilio iaceat, quod nominatur auxilium,
Emmanuel etiam subiacet: ergo, si quod pariet Virgo, hoc Emmanuel
vocabunt secundum prophetam, auxilium paruit et non naturam,
nec hypostasim utero concepit puella. Hoc autem si absurdum vi-
deatur propter eam quae in prophetia nominative designatur, ali-
quam substantiam per se subsistentem intelligemus. *¹⁷¹⁵

Cap. XLIII. Si propterea Dei Genitrix, quia genuit Deum verum,
ita etiam verus Deus, propter hoc Deus verus postquam natus ex
Virgine. Sed si aliquid nominatum derivative vel significative non
habet necessario vere participationem vel accommodationem prae-
nuntiatam eum causa nominativa, propterea etiam, si propter se,
vel relate ad aliud, res habeat impositum nomen a quo participatio
vel derivatio ad participantem vel derivatum ipsum, necessarium
est hoc nomen aliunde mutuatum revertere ad nomen impositum
propter se vel relate ad aliud; nam quamvis amator iustitiae, vere

ἐκ τοῦδε δικαιοσύνη λέγοιτο, διότι φιλεῖται ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου· καὶ γὰρ καὶ ἡ ἀδικία ὑπὸ ἀνθρώπου φιλεῖται· ἀλλω̄ οὖν λόγῳ δίκαιον τὸ δίκαιον, καὶ καθ' αὐτὸν καὶ ἰδιαζόντως· καὶ ἀλλῷ δὲ φιλοδίκαιος, δὲ πρὸς τί πως ἔχων, ἥγουν πρὸς τὸ δίκαιον· Θεοτόκος οὖν ὡς Θεὸν τεκοῦσα φερωνύμως· Θεὸς δὲ οὔτε φερωνύμως, οὔτε ἀφ' ἐτέρου· ἐκ γὰρ τῆς ἰδίας ἐστὶ φύσεως αὐτῷ ὅνομα.

Cap. XLII. Εἰ κατὰ τὴν εἰς σάρκα τροπὴν «γέγονε σάρξ ὁ Λόγος», δῆλον ὅτι ὁ Λόγος ἔχει Δημιουργὸν καὶ Μητέρα· εἰ δὲ χωρὶς τροπῆς γέγονε σάρξ ὁ Λόγος, πῶς μὴ τρεπόμενος ὁ Λόγος, ὡς τρεπόμενος πράττεται καὶ τίκτεται; Τίκτεται μέν τινι γεννήσει, οὐ μεταπλαττόμενος δέ, ἀλλ' οὐδὲ ἀπλῶς μένων γυμνός, οὐδὲ εἰς τὸ εἶναι· οὐδὲ μένων εἰς τὸ ὀσαύτως πάντῃ ὑπογράφεσθαι, ἀλλὰ μετὰ σαρκός· καὶ εἰς τὸ τοιῶσδε εἶναι τὸ λοιπὸν ἀλλοιωθέντα πως τὴν ὑπόστασιν, ὡς τολμήσας ἐρῶ, οὐ τροπῇ τῶν ἰδιωμάτων τοῦ Λόγου, ὕσπερ οὐδὲ τῶν ὡς Θεοῦ· ἀλλ' ὑποδοχῇ καὶ συμπαραλήψει ἐτέρων τῶν Ἰησοῦ ἰδιωμάτων, καὶ τῶν ὡς ἀνθρώπου, κατὰ μίαν τὴν αὐτὴν ὑπόστασιν τοῦ Λόγου αὐτοῦ ἐπαυξήθεισαν καὶ πλεονάσασαν φυσικοῖς τε καὶ ὑποστατικοῖς ἰδιώμασιν, ὑπὲρ πάντα τὰ ἐκατέρωθεν αὐτῇ ὅμοιόσια πρόσωπα· καὶ πλάττεται οὖν, οὐδαμῶς δὲ ὡς Λόγος, ἀλλ' ὡς καὶ Χριστὸς ὁ Λόγος· καὶ τοῦτο κατὰ τι μέρος αὐτοῦ, ἥγουν κατὰ τὴν σάρκα μόνον.

nominetur amator iustitiae, non propterea item iustitia, ex hoc iustitia dicitur quia amatur ab homine, siquidem iniustitia subinde amat ab homine. Alio verbo igitur exprimendum, iustum iustitiam, in se et in particulari, et alio amator iustitiae qui ad aliquid aliquo modo se habet, vel ad iniustum. Dei genitrix ergo derivative dicitur utpote genuit Deum, sed Deus non derivative, nec ab alio nomen habet, sed ex propria natura.

Cap. XLIII. Si secundum hunc tropum in carnem, *Verbum caro factum est*, evidenter Verbum habet creatorem et matrem, si vero sine tropo Verbum caro factum est, quomodo Verbum non esset tropicum ut agens et genitus tropice? Genitum est aliqua generatione, non transformatum, sed nec manens prorsus nudum, nec in esse, nec manens ad se similiter prorsus describendum, sed cum carne; et similiter de caetero est hypostasis certo modo diverse posita, ut audeo dicere, priorum idiomatum Verbi, ita nec idiomatum ut Dei, sed gratia et acceptatione aliorum idiomatum Iesu et ut hominis, secundum illam unicam hypostasin Verbi, auctam et perabundantem, idiomatibus physicis et hypostaticis, super omnia supposita ex utraque parte illi similia, et infertur, nullo modo ut Verbum, sed ut Christus Verbum, et hoc secundum partis partem, itaque secundum solam carnem.

Cap. XLIII. Τὰ μὴ τῆς θεότητος τοῦ Λόγου, ταῦτα οὐδὲ τοῦ Λόγου· πῶς τοίνυν ὁ Αἰγύπτιος, δευτέρων ἀρχῆν γεννήσεως τῇ μὲν τοῦ Λόγου θεότητι οὐ δίδωσι, τῷ δὲ Θεῷ Λόγῳ δίδωσιν; Ἡ γάρ ὑπόστασις αὐτοῦ καθ' ἓν καὶ Λόγος Θεὸς ὁν τὴν φύσιν νοεῖται, δευτέρων ἔχει ἀρχήν, οὐκ ἔτι ἀπλῆ καὶ μονοφυὴς ἐν τοῖς θείοις προσώποις νοούμενη, ἀλλὰ σύνθετος καὶ διφυὴς καὶ * προσκυνουμένη ὡς Χριστοῦ τοῦ σεσαρκωμένου, ἀνθρωπίνως θείου *¹⁷¹⁷ Λόγου.

Cap. XLIV. Τὸ Θεὸν Λόγον χωρίσας ὁ Αἰγύπτιος τῆς θεότητος, αὐτὸν μὲν ἐκ τῆς Παρθένου δογματίζει σαρκικῶς τικτόμενον· τὴν δὲ αὐτοῦ θεότητα ὑποδάλλειν τῇ αὐτῇ σαρκικῇ γεννήσει, ἢ ὑπέβαλε τὸν Θεὸν Λόγον, ἐσχάτης εἶναι μανίας λέγει. Οὐχ ἀπλῶς γάρ γεννήσει ἀλλὰ σαρκικῇ, τουτέστι φευστῶς καὶ εἰς τὸ εἶναι ὅλως προαγούσῃ τι οὐχ ὑποβλητέον Θεόν.

Cap. XLV. Εἰ τῇ θεότητι Θεὸς ὁ Λόγος, καὶ τῇ ἀνθρωπότητι ἀνθρωπὸς ὁ Λόγος, πῶς δὲ ἐστι τῇ σαρκὶ οὐ τίκτεται ὁ Λόγος, ἀλλ᾽ δὲ ἐστι τῇ θεότητι; δογματίζει γάρ τὸ Θεοτόκος ὁ Αἰγύπτιος, καὶ τοὺς λέγοντας τὸ ἀνθρωπότοκος ἀναθεματίζει. Καὶ δὲ ἐστι σαρκὶ τίκτεται ὁ Λόγος· ἀλλ᾽ ἡ τεκοῦσα οὐ δύναται θατέρῳ τῶνδε, ἥγουν τῷ χείρονι τῶν ὀνομάτων, ίδιακῶς ὀνομάζεσθαι· ἐστι γάρ κοινὸν ὄνομα τόδε πάσαις ἀνῆκον γυναιξί, καὶ κατὰ τόδε πάσαις συνεμπίπτουσα.

Cap. XLVI. Τὴν τοῦ νόμου διάταξιν περὶ τοῦ καθαρισμοῦ τῶν τικτο-

Cap. XLIII. Quae non sunt dicenda de divinitate Verbi, nec etiam de Verbo ipso; quomodo ergo Aegyptius secundam causam generationis divinitati Verbi non tribuit, et tribuit Deo Verbo? Nam eius hypostasis secundum quam Verbum ut Deus naturam agnoscit, secundum principium habet, non adhuc simplex et unius naturae cognita inter divinas * personas, sed composita et duplicitis naturae et adorans ut Christi incarnati, Verbi divini hominis facti.

*¹⁷¹⁸

Cap. XLIV. Aegyptius cum seiunxisset Deum Verbum Divinitatem, docet eum genitum ex Virgine secundum carnem, eius Divinitatem subiecit ipsae generationi carnali, qua subiecit Verbum Deum, dicit maximaes insaniae. Non enim simpliciter generationi tamen carnali, hoc est transitorie, sed Deum non subiectum omnino dirigi.

Cap. XLV. Si Divinitati Deus Verbum, et humanitati homo Verbum, quomodo non genitum ex carne quod est Verbum, sed ex Divinitate quod est? Nam docet maternitatem divinam, et humanam generationem docentes anathematizat. Et quod est carne genitum est Verbum, sed genitrix non potest sane peiore duorum istorum nominum designari, nam nomen istum est commune et congruum cunctis mulieribus, et in hoc concurrit eum omnibus.

Cap. XLVI. Mandatum legis circa purificationem puerorum

μένων ἦν ἐπλήρωσεν ἡ Παρθένος ἀνάγνωθι, καὶ μάθε. Θεὸν ἐκαθάρισεν ὁ νόμος κελεύων δὲ ἔφη, καὶ ἡ Παρθένος πληροῦσα αὐτά; ἢ ἀνθρωπον; ἐὰν γάρ σπερματισθῇ γυνή, φησὶν ὁ νόμος, καὶ τέκῃ ἄρσεν, ἔστω ἀκάθαρτος ἐπτὰ ἡμέρας τῆς ἀφέδρου τοῦ αἵματος αὐτῆς, καὶ τριάκοντα καὶ τρεῖς ἡμέρας καθιεῖται ἐν τῷ αἵματι αὐτῆς τῷ καθαρῷ· αὕτη παντὸς ἀγίου οὐχ ἀπτεται· καὶ εἰς τὸ ἀγιαστήριον οὐκ εἰσελεύσεται, ἕως ἂν πληρωθῶσιν αἱ ἡμέραι τῆς καθάρσεως αὐτῆς· καὶ ὅταν πληρωθῶσιν αἱ ἡμέραι τῆς καθάρσεως αὐτῆς, οἵσει ἀμνὸν ἄμωμον ἢ δύο νεοσσοὺς περιστερᾶς εἰς τὴν θύραν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου· καὶ ποιήσει ὁ ἱερεὺς τὸ μὲν περὶ ἀμαρτίας, τὸ δὲ εἰς ὀλοκαύτωσιν· καὶ καθαρίσει αὐτὴν ἀπὸ τῆς πηγῆς τοῦ αἵματος αὐτῆς· καὶ μετὰ ταῦτα εἰσελεύσεται εἰς τὸ ἄγιον· δτὶ δὲ ἐπλήρωσεν ἡ Παρθένος ταύτην τὴν διάταξιν, μαρτυρεῖ Λουκᾶς ὁ εὐαγγελιστὴς λέγων· «Καὶ πληρώσαντες, φησί, τὰς ἡμέρας τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν, ἀνήνεγκαν αὐτὸν εἰς τὸ ἱερὸν παραστῆσαι αὐτὸν τῷ Κυρίῳ, καὶ τοῦ δοῦναι δύο νεοσσοὺς περιστερῶν». Πολλὰ ἀσεβῆ τῇ ἀπορίᾳ τῆς ἐπεται· εἰ γάρ μὴ τύποι τινῶν πνευματικῶν οἱ νομικοὶ τῆς σαρκὸς καθαρισμοὶ καὶ ἑτέροις ἐπικείμενοι, οὐ γάρ Χριστῷ, ἀχοι τῆς παρουσίας αὐτοῦ τοῦ ἀληθινοῦ καθαρτηρίου τῶν δλων Χριστοῦ· ἀρα γε καὶ αὐτὸν καθάραντες τὸν ποιησάμενον τὸν καθαρισμὸν τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν Χριστὸν καὶ ἰσχυρότερον καὶ ἀγιώτερον παριστῶσι Χριστοῦ τὸν νόμον, τοῦ τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν καταργήσαντος· τί οὖν ἔδει καταργῆσαι ἐλθόντα αὐτὸν τὸν

quod implevit Virgo agnosce et disce. Deum hominem purificavit lex iubens quae dicta sunt, et Virgo implens ea? Cum mulier, suscepto semine, ait lex, genuit masculum, sit impura septem diebus fluxu sanguinis, et triginta tribus diebus demittet in sanguinis purificationem, omne sanctum non tanget, et in sanctuarium non intrabit usque dum impleantur dies purificationis sua, et cum completi erunt dies purificationis sua, feret agnum sine macula, vel duos pullos columbae ad ostium tabernaculi testimonii, et sacerdos offeret unum pro peccato et alterum in holocaustum, et purificabit eam a profluvio sanguinis sui, et post haec intrabit in sanctum. Virginem vero implevisse hoc mandatum testatur Lucas evangelista dicens: *Et completi sunt, inquit, dies purgationis eorum, tulerunt eum in templum ut sisserent eum Domino et darent duos pullos columbarum.*¹ Multa impia inveniuntur in hac circumstantia, nam si non esset typi quorundam spiritualium legales purificationes carnis et aliunde adhibitae, sine praesentia huius veri omnium purificatoris Christi; igitur postquam purificaverunt eum qui operatus erat purificationem peccatorum nostrorum Christum, exhibentes legem Christi et fortiorē et sanctiorem abolentis legem praeceptorum. Quid enim impedivit

¹ Le. II, 22, 24.

νόμου; καὶ τοι διὰ τὸ ἀδύνατον τοῦ νόμου, ἐνῷ ἡσθένει διὰ τῆς σαρκός, ὁ Θεὸς τὸν ἔαυτοῦ Γίὸν ἔπειμψεν ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἀμαρτίας· καὶ οὐ μόνον καθήρησεν, ἀλλὰ καὶ κατέκρινε τὴν ἀμαρτίαν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ· ἔχων οὖν τὴν ἴσχυν τοῦ παντὸς καθαρισμοῦ ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ τῇ θεοπλόκῳ Χριστός, πληροῦ * πάντα τὰ τοῦ νόμου δικαιώματα σαρκικῶς, ἵνα τὴν φύσιν τῆς σαρκός, τῆς νομικῆς κατακρίσεως καὶ κατάρας ἐλευθερώσῃ, καὶ ἀξίαν αὐτὴν ἀποδεῖξῃ τῆς πνευματικῆς διαδιώσεως ἥν αὐτῇ χαρίσασθαι προσέθετο· εἰ δὲ ἐπιδεής ὡς ἀνθρώπου τόκος τούτων ἦν, καὶ περιτομῆς ἄρα, καὶ βαπτίσματος μετανοίας τοῦ Ἰωάννου, καὶ τῶν λοιπῶν· εἰ οὖν ἐδεῖτο τοῦ τῆς μετανοίας ὅντως βαπτισμοῦ, πάντως ὡς ἀμαρτωλός· οὐ γάρ δικαίων ἐπαινετῶν ἔστιν ἡ μετάνοια· εἰ δὲ καὶ μὴ χρήζων τελεῖ τινα Χριστός, δῆλον ὡς πρὸς τὸ πᾶσαν δικαιοσύνην πληρῶσαι τὴν κατὰ σάρκα αὐτοῦ οἰκονομίαν, ποιεῖ τάδε· καὶ δεῖξαι ἐκ τῆς τοῦ νόμου πληρώσεως αὐτῆς τὴν ἔαυτοῦ θεότητα, ἀσθενούσης αὐτὸν ἐκπληρῶσαι, πάσης σαρκικῆς φύσεως, μόνης δὲ θείας οὐσίας αὐτὸν καταπραξαμένης.

Cap. XLVII. Πανταχοῦ ἡ σύλληψις καὶ ὁ τόκος τὸν οὐκ ὄντα ἄγει εἰς γέννησιν· ἀλλ’ εἰ κατὰ τὸν Αἰγύπτιον, οὐ τὸν ἀνθρώπων ἐγέννησεν ἡ Παρθένος, ἀλλὰ τὸν ἀληθινὸν Θεόν, δῆλον δὲ τὸν οὐκ ὄντα ἐγέννησε· καὶ εἰ ὁ νεόπλαστος καὶ νεοτόκος καὶ νεόκλητος ὁ αὐτὸς οὗτος καὶ Θεός, ἐξ ἀνάγκης καὶ νέος Θεός· καὶ ἡ μὲν θεία Γραφὴ βοῶ· «Μή ἔστω σοι Θεός πρόσφατος»· ὁ

eum venientem abolere legem? Sed propter impossibilitatem legis, in qua inveniebatur per carnem, Deus misit Filium suum in similitudinem carnis peccati, et non solum purificavit, sed etiam condemnavit peccatum in carne eius. Cum haberet Christus vim omnis purificationis in carne sua, Deo texta, adimplevit in carne omnes iustificationes legis, ut redimeret naturam carnis, damnationis et purificationis legalis, et exhiberet illam dignam vita spirituali quam adiecit *condonare ei. Si vero Filius hominis esset expers et circumcisionis quidem et baptismatis poenitentiae Ioannis et caeterorum, si igitur egeret vero baptismo poenitentiae, ut prorsus impeccabilis, nam poenitentia non est iustorum laudantium, sed si vero Christus quin egeret, aliquam legem adimplete, evidenter hoc facit ut adimpleat secundum carnem omnem oeconomiam ad omnem iustitiam, et exhibeat implendo legem suam divinitatem, et omnem naturam carnalem infirmam compleri in eo sola substantia divina perficiente.

Cap. XLVII. Ubique conceptio et partus ducunt eum qui non adhuc exsistit ad generationem, sed si secundum Aegyptium, non hominem genuit Virgo, sed verum Deum, evidenter genuit qui non adhuc erat, et si neocreatus, et neogenitus et neovocatus iste Deus, necessario etiam novus Deus, sed divina Scriptura clamat: « Non sit

δὲ Αἰγύπτιος ἀντιθεός· "Εστω· καὶ τοὺς μὴ λέγοντας εἶναι Θεὸν πρόσφατον, ἀναθεματίζει." Αρα οὖν δὲ λέγων οὓς πάλιν ὡδίνω ἄχρις οὗ μορφωθῇ Χριστὸς ἐν ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα, καὶ ἡ διαθήκη ἡ ἐξ ὅρους Σινᾶς εἰς δουλείαν γεννῶσα, οὓς δύντα ὅλως σημαίνει γεννηθῆναι τινας, ἡ ἐτέρως δύντας, πρὸς τὸ ἐτέρως πῶς εἶναι γεννᾶσθαι· καὶ οὐ τῇ οὐσίᾳ, ἀλλὰ τῇ ἐπουσιώσει τοῦ πνεύματος δηλοῦ· εἰ δὲ τοῦτο, δῆλον οὐ πᾶσα γέννησις ἀπλῶς, τὸν οὐκ δύντα ἄγει εἰς τὸ εἶναι, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ πῶς εἶναι, γεννηθῆναι τινας δυνατόν.

1720

Cap. XLVIII. 'Ο μὴ ὄμοιογῶν τὴν Παρθένον Χριστοτόκον, οὐδὲ τὸν Χριστὸν ὄμοιογενὲς ὅπερ ἐστί· προοίμιον γὰρ τῶν περὶ Χριστοῦ λόγων, ἡ γέννησις ἡ ἐκ τῆς Παρθένου. 'Αλλ' οὐκ ἴδιας σημαντικὴ προσηγορία τῆς Παρθένου ἀγίας, τὸ Χριστοτόκος· καὶ αἱ μητέρες γὰρ Δαβὶδ καὶ Σαμουὴλ καὶ τῶν Ἱερέων, χριστοτόκοι ὅρθῶς λέγοντο ἄν, καὶ αἱ τῶν προφητῶν πάντων, μάλιστα δὲ 'Ιερεμίου· εἴρηται γὰρ αὐτῷ ὅτι· «Πρὸ τοῦ σε ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας, ἥγιακά σε». 'Ιωάννης τε ἐν Κοιλίᾳ τῆς Ἐλισάβετ ἐσκίρτησεν ἀγαλλιώμενος τῷ Κυρίῳ· καὶ δῆλον ὅτι ἐν χρίσει καὶ μετοχῇ τοῦ ἀγιαστικοῦ Πνεύματος ἦσαν, καὶ ἐν γαστρὶ δύντες ἔτι οἴδε· χριστοὶ οὖν Κυρίου οἱ προφῆται ἀφ' οὗ ἐγίνοντο καὶ ἐτίκτοντο· Θεοτόκος δὲ μόνη ἴδιας ἐστὶν ἡ αὐτὸ τὸ Πνεῦμα ἐν αὐτῇ σκιασθὲν καὶ κατοικῆσαν, καὶ τῇ ἀπ' αὐτῆς σαρκὶ συλλη-

tibi Deus novus ». Aegyptius vero clamat: Sit, et omnes negantes esse novum Deum anathematizat. Igitur qui celebrat antiquos dolores, usquedum formetur Christus in nobis, et per vos Evangelium ego vos genui, et testamentum ex monte Sina generans in servitatem, quae non sunt equidem indicant aliquos generari, vel aliter esse, generari ut essent aliquo modo aliter, et non substantia, sed accidente spiritus monstrat, si vero hoc, evidens est quod non omnis generatio simpliciter, deducit eum qui non est ad exsistentiam, sed ad aliquam exsistentiam aliquos generare valentem.

1719

Cap. XLVIII. Qui non fatetur Virginem esse Matrem Christi, non fatetur Christum sicuti est, nam initium de Christo sermonum est eius generatio ex Virgine. Sed non specialiter significatum est nomen Virginis sanctae, Mater Christi, nam matres David et Samuel et sacerdotum recte dicerentur matres Christi, sicut matres omnium prophetarum, praesertim Ieremiae; nam dictum est ei: *Priusquam exires de matre, sanctificari te*,¹ et Ioannes in utero Elisabeth exultavit ipse gaudio Domini, et sane in unctione et participatione sanctificantis Spiritus erant, et cum essent adhuc in utero illi Christi Domini prophetae ex quo concepti et in lucem editi erant. Sed Dei Genitrix sola specialiter est quam Spiritus ipse adumbravit et habitavit, et in carne ab illa assumpta genuit personam huius unici Filii. Nam non

¹ Ier. I, 5.

φθὲν εἰς ἑνὸς Γίοῦ τοιοῦδε ὑπόστασιν ἔτεκε· τέτοκε γάρ οὐχ ἡγιασμένον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀγιοπαιοῦντα τὸ γεννηθὲν ἐξ αὐτῆς ἄγιον· διὸ καὶ οὐκ αὐτῆς μόνης, ἀλλὰ καὶ Θεοῦ Γίδες ἐκλήθη.

Cap. XLIX. Θεοτόκον τὴν Μητέρα τοῦ Ἰησοῦ λέγειν ἡμεῖς οὐκ αὐτούς θεντήσομεν, τῆς ἀγίας Γραφῆς οὐδαμοῦ αὐτῆς * οὕτω προσαγορευούσης, ^{*1721} ἀλλ’ οὐδὲ τῶν τις Πατέρων ἀλλὰ κατὰ τὴν φωνὴν τοῦ ἀγγέλου λέγοντος τοῖς ποιμέσιν· «Ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον Χριστὸς Κύριος»· καὶ κατὰ τὸ εἰρημένον· «Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ»· καὶ τό· «Νῦν δέ με θέλετε ἀποκτεῖναι ἀνθρώπον δις τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάηκα»· ἀνθρωποτόκον φύσει, καὶ ἀξία Χριστοτόκον αὐτήν φαμεν· διὸ μὴ παρελάθομεν οὐ νομοθετοῦντες προπετῶς καθ’ ὑμᾶς. Ἐὰν οὖν δτε μὲν διαρρήθην Θεὸν τὸν Χριστὸν κυριολεκτεῖ τὰ λόγια, ἐπεξηγεῖσθε καὶ μετεκλαμβάνετε αὐτολεξεῖ εἰρημένον, δτε δὲ ἀπὸ διανοήματος συνάγει συμπέρασμα, οὐκ αὐτολεξεῖ κείμενον, οἶον ἐπὶ τῆς Θεοτόκου, τότε κυριολεξίαν ἀπαιτεῖτε, δῆλον ὡς παντὶ τρόπῳ μόνην τὴν δρθιόδοξίαν δραπετεύετε· εἰ γάρ οὖν δυντως διὸ κεῖται τοῖς λογίοις ρήτωρις οὐδὲ ὑμῖν ἔστι λεκτόν, οὐδὲ δτι ἀρρεύστως ἐγένυησε τὸν Λόγον διὸ Πατήρ, οὐδὲ δτι δρμοφυές Πατέρι καὶ Υἱῷ τὸ ἄγιον Πνεῦμα, οὐδὲ δτι τὸ πῦρ διὸ Θεὸς ἔκτισεν, η τὸν ἀέρα· οὐδὲ δτι σκότος οὐκ ἔκτισεν, οὐδὲ δτι θυηταὶ τῶν ἀναίμων μυρμήκων καὶ καρκίνων καὶ σφηκῶν καὶ λοιπῶν αἱ ψυχαί, καὶ τὰ ἄλλα μυρία, η οὗτοι· πλὴν ἵνα πάντα ὑμῖν ἀφῶμεν, καὶ αὐτοὶ ἀνθρωποτόκον η

solum sanctificatum genuit, sed quod natum est ex ea sanctum est sanctificans, ideo etiam non illius solius, sed etiam Dei Filius vocatur.

Cap. XLIX. Dei Genitricem Matrem Iesu dicere nos non audemus, Scriptura sacra nullibi eam sic proclamante, * sed nec aliquibus Patribus, sed secundum vocem angeli dicentis pastoribus, «Natus est vobis hodie Christus Dominus», et secundum dictum, «Liber generationis Iesu Christi», et «Nunc vultis me occidere hominem qui veritatem locutus sum vobis»: hominis matrem natura, sed dignitate Dei Genitricem eam dicimus, quod non accepimus, non imponimus alacriter vobis. Si vero clare Deum Christum proprie dicunt prophetae, narrate et accipite quae dicta sunt propriis verbis, cum per riflexionem deducitur consequentia, non propriis verbis subiecta qualis circa Matrem Dei, tunc propriam significationem requiritis, evidens est quod fugitis solam orthodoxiam omni tropo; si vero, realiter quod non iacet in prophetis exprimis verbis, non vobis est dictum, nec quod non transitorie genuit Verbum Pater, nec quod consubstantialis Patri et Filio Spiritus sanctus, nec quod ignem Deus creavit, vel aërem, nec quod tenebras non creavit, nec quod mortales sunt formicarum et cancerum et insectarum aliarum animae, et alia millia, o vos, ut omnia alia omittamus vobis, et illi qui hominis matrem vel Christi

^{*1722}

Χριστοτόκον αὐτὴν θεσπιστικῶς ἀποκαλοῦντες, ποῦ ἡμῖν δεῖξετε τοῦτο κείμενον ἐν τῇ ἀγίᾳ Γραφῇ περὶ τῆς ἀγίας Παρθένου; Εἰ δὲ οὐδαμοῦ, σαφῶς δὲ φεύγειν προσποιεῖσθε, διώκοντες κατελήφθητε· εἰ δὲ μηδὲ τούτῳ μηδὲ ἔλλοφ ὀνόματι αὐτὴν προσαγορεύειν ἐπιτηδεύοιτε ἀπὸ τοῦ τόκου παρωνυμασμένω, ἢ οὐδὲ νοοῦντες τι περὶ τοῦ τεχθέντος, καὶ πῶς περὶ ὃν οὐκ ἔστε δογματίζετε; "Ἡ νοοῦντες μέν, αἰδούμενοι δὲ τὰ οἰκεῖα φρονήματα διὰ τοῦ προφορικοῦ λόγου θριαμβεῦσαι ἡμῖν, τοῦτο πάσχετε; 'Ημεῖς δὲ κατὰ τὸν Ἀπόστολον, εὐχόμεθα σὺν Θεῷ παρέθησάζεσθαι ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, καθὼς δεῖ λαλῆσαι· οὐ γάρ ἐπαισχυνόμεθα τῷ Εὐαγγελίῳ Χριστοῦ· δύναμις γάρ Θεοῦ ἔστιν εἰς σωτηρίαν παντὶ τῷ πιστεύοντι.

CONTRA MONOPHYSITAS

PG 86bis, 1885 « Κηρύσσομεν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν πρὸ αἰώνων ἐκ Θεοῦ 1654

*1888 Πατρὸς ἀνάρχως γεννηθέντα * κατὰ τὴν θεότητα. 'Ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν τὸν αὐτὸν δὲ' ἡμᾶς, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐκ Μαρίας τεχθέντα κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, Θεὸν τέλειον, καὶ ἀνθρωπὸν τέλειον, τὸν αὐτὸν ἐν προλήψει ψυχῆς καὶ σώματος, δόμοιούσιον τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ δόμοιούσιον τῇ Μητρὶ τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· καὶ γάρ ἐκ δύο φύσεων τὸν αὐτὸν Χριστὸν μετὰ τὴν σάρκωσιν, τὴν ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου, καὶ ἐνανθρώπησιν, ἐν μιᾷ ὑποστάσει, καὶ ἐν ἐνὶ προσώπῳ ἔνα Χριστόν, ἔνα Γίόν, ἔνα Κύριον δμολογοῦμεν».

Matrem eam prophetice vocabant, ubi vobis ostendemus hoc dictum in sacra Scriptura de sancta Virgine? Si nullibi sapienter fugam capietis, ulterius prosequentes caderetis; sed si nec isto, nec alio nomine illam designari intenditis a partu derivato, vel si nullam habentes opinionem circa maternitatem, quomodo de iis quae ignoratis dogmatizatis? Vel si cogitantes quidem, erubescitis proprias sententias circa Verbum enuntiatum triumphaliter nobis dicere, an haec sentitis? Nos vero secundum Apostolum, oramus Deum ut libere dicamus in Evangelio, sicut loqui oportet, nam non erubescimus Evangelium Christi, virtus enim Dei in salutem omni credenti.

PG 86bis, 1886 « Praedicamus Dominum nostrum Iesum Christum ante saecula 1654

*1887 secundum divinitatem a Deo Patre * sine temporis initio genitum, eumdemque postremis diebus propter nos, et propter nostram salutem a Virgine Maria secundum humanam carnem progenitum, perfectum Deum, eumdemque perfectum hominem simul, animato corpore praeditum, consubstantialem Patri secundum divinitatem et eiusdem cum Matre substantiae secundum humanam carnem; eumdem enim Christum duabus naturis praeditum post assumptam ex utero sanctae Virginis humanam carnem, unum in una eademque substantia ac persona Christum, unum Filium, unum Dominum confitemur».